

Katedra

Slovensko natoljubje in njegove posledice | Afganistan: Slovo okupatorjev
Boris Vezjak: Kdo so mafijski novinarji? | Intervju Jeff Halper: Izraelec v Palestini

letnik 5 | številka 10
oktober 2010 | cena 2 EUR

KAKŠNO VOJSKO SI ŽELIŠ?
VOJSKO V NATU, V AFGANISTANU?

Peticija za umik pripadnikov Slovenske vojske iz Afganistana

Peticijo lahko podpišete na spletni strani Katedre (www.katedra-on.net).

»Stanje je kritično, razmišljaj kritično!«

Naroči Katedro na www.katedra-on.net

Študenti imajo pri naročnini 30 % popusta.
Beri Katedro že za ceno ene kave na mesec.

KOLOFON

Slovenski akademski in študentski časopis Katedra

Založnik in izdajatelj

Društvo študentov in podiplomcev Slovenije, Slomškov trg 15, 2000 Maribor

Uredništvo

GSM: 031 731 192
info@katedra-on.net

Odgovorni urednik

Aleš Kustec
ales.kustec@katedra-on.net

Glavna urednica

Daša Purgaj

Sodelavci

Samo Bohak, Gregor Kuhar, Anej Korsika, Andrej Adam, dr. Boris Vezjak, Karolina Babič, Rok Kralj, Jasmina Godec, Igor Mekina, Simon Rajbar, Dario Svetej, Sami Al-Daghistani, Samir Osmančević, Darinko Kores Jacks, Milan Lazarevič, Lior Volnejc, Špela Gašparič, Maja Kaučič, Asta Vrečko, Kristijan Jejčič, Igor Bašin, Jasmina Založnik, Aljaž Selinšek in Gregor Lozar

Fotografije

Matic Štojs

Ilustracije

Urban Breznik, Jernej Žumer, Dejan Kralj in Zoran Smiljanič

Lektoriranje

Barbara Ojsteršek, Tina Sovič

Marketing

Peter Vrtič
GSM: 064 116 740
info@katedra-on.net

Naklada: 8.000 izvodov

Prispevki avtorjev vedno ne odražajo stališč uredništva.

Slovenski akademski in študentski časopis KATEDRA je vpisan v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo pod zaporedno številko 1027.

Katedra je sofinancirana s strani Študentskega sveta Univerze v Mariboru in Ministrstva za Kulturo RS.

ZAKAJ BI JO ISKALI? NAJ ONA NAJDE VAŠ NABIRALNIK.

*Ime in priimek: _____
*Ulica in hišna številka: _____
*Poštna številka in kraj: _____
E-pošta: _____
Telefon: _____

Podatki označeni z * so obvezni.

Katedra izhaja drugo sredo v mesecu. Izpolnjeno naročilnico pošljite v kuverti na naslov založnika; Društvo študentov in podiplomcev Slovenije, Slomškov trg 15, SI-2000 Maribor.

Splošni pogoji: Izvod časopisa se na naslov naročnika dostavi na dan izida. Rok za plačilo naročnine je najkasneje 14 dni po prejemu prve številke. Društvo študentov in podiplomcev Slovenije se zavezuje, da bo vse naročniške podatke varovalo v skladu z veljavnimi zakonskimi določili.

Naročam se na mesečni časopis Katedra.

☐ 5 številčk - 8,5€

☐ 10 številčk - 15€

Študenti imajo 30 % popusta pri naročnini.

☐ Sem študent/ka.

Za upoštevanje popusta morajo študentje z naročilnico poslati tudi potrdilo o vpisu. Upoštevam tudi skenirane študentske izkaznice, ki bodo poslane na info@katedra-on.net

Poštnina in DDV sta vključena v ceno.

KATEDRA, MOČ BESED

Naslovnica in ilustracija pri peticiji:
Zoran Smiljanič

NAROČILNICA

Ubogljivo vztrajamo v Afganistanu

Aleš Kustec

Namesto da bi se slovenski vojaki umaknili iz Afganistana, so v Afganistanu dobili nove naloge. 14. kontingent Slovenske vojske bo namreč prevzel lastno skupino za urjenje afganistanskih vojakov, kar pomeni tudi ofenzivno bojno delovanje. Slovenski vojaki bodo namreč načrtovali bojne operacije s ciljem uničenja sovražnika ter pri tem spremljali afganistanske vojaške, ki bodo njihove načrte izvajali, na bojišče. Četudi se ne bodo zapletli v spopade, bodo z načrtovanjem uničenja sovražnika prestopili okvirje mirovne misije. Kdor načrtuje uboj nekoga, se ne more predstavljati za mirovnika. Vsekakor ne gre za miniaturno spremembo delovanja slovenskih vojakov v Afganistanu, pa čeprav je javna razprava o tem bila prav takšna, komaj opazna. Zakaj državni zbor o tem ni odločal? Sindikat slovenskih vojakov je celo opozoril, da je zaradi tega napotitev 14. kontingenta protiustavna in nezakonita. Ker večina javnosti podpira umik iz Afganistana, in sicer po zadnji raziskavi Mediane za RTV Slovenija skoraj 78 odstotkov ljudi, si državni zbor ni upal javno odločiti o tem. Očitno se je politika (z izjemo nekaterih politikov) kot že ničkolikokrat znašla na nasprotnem bregu od ljudstva. Na ta način še naprej izgublja zaupanje ljudi. Pri vsem tem pa najbolj bode v oči, da politični vrh, ki je najbolj odgovoren za naše nadaljnje in intenzivnejše sodelovanje v Afganistanu, ne verjame oziroma dvomi o vojaškem uspehu v Afganistanu. Premier Pahor je v odgovoru na poslansko vprašanje že 21. septembra 2009 dejal, da Afganistan vojaško ni rešljiv ter

da se odločitev držav (tudi Slovenije), da se poskuša Afganistan vojaško urediti, kaže za napačno. Tudi predsednik Türk je v intervjuju za Dnevnikov Objektiv 18. 9. 2010 dejal, da se je vojaška misija v Afganistanu izrodila. Zakaj smo torej še vedno vojaško prisotni v Afganistanu? Zaradi zavezniških obveznosti do Nata, nam v istem intervjuju odgovarja predsednik. Kot da članstvo v Natu a priori pomeni izgubo suverenosti in podrejanje vojaškim ciljem zavezništva, četudi so se ti v Afganistanu izkazali za napačne oziroma so se izrodili. Opozorila nasprotnikov Nata pred odločitvijo o vstopu v zavezništvo se potrjujejo. Za potrebe Nata kupujemo drago orožje, patrie so namreč namenjene predvsem prav za Afganistan. Poleg tega pa poslušno izpolnjujemo ukaze zavezništva. Četudi ne verjamemo v vojaško rešitev v Afganistanu, molče vztrajamo. Iz Afganistana se bomo umaknili, ko se bo tako odločilo zavezništvo in nič prej. Da slučajno ob predčasem umiku ne bi postali grdi rački zavezništva. Tudi zgled Nizozemske, članice zavezništva, ki je iz Afganistana poklicala svoje vojaške domov, ne prepriča naših politikov. Vendar se ne slepimo, odločitev, da ostajamo v Afganistanu, s sabo prinaša tudi odgovornost in posledice. S svojo prisotnostjo podpiramo politiko zavezništva, četudi doma dvomimo o tej isti politiki. In ta podpora ima svoje posledice. Upajmo, da zgolj moralne in ne krvave. Vprašanje je torej, kakšno vojsko si želimo. Takšno, ki je vključena v Nato in prisotna v Afganistanu?

NATO

Slovensko natoljubje in njegove posledice

Čeprav je rezultat referendum iz leta 2003 znan, se prave posledice tega utegnejo šele pokazati, argumenti in bojzorni odločniki nasprotnikov članstva Slovenije v Natu oziroma statiranja v tujih geostrateških igricah pod pretvezo zagotavljanja miru in demokracije pa ostajajo še kako aktualni.

AFGANISTAN

Slovo okupatorjev

Odhod slovenskih vojakov morda ne bi bil tako usodnega pomena, če ne bi istočasno slovenski vojaki v Afganistanu tokrat prvič prevzeli vodenja »mentorstva in povezave« oziroma tako imenovani OMLT, kar pomeni tudi delovanje »brez nacionalnih omejitev«, ofenzivno bojno delovanje SV v Afganistanu.

INTERVJU 8
Gvido Novak: Nezakonita napotitev slovenskih vojakov v Afganistan

PROMETEJEV DNEVNIK 10
Čigava vojska in kakšen mir?

OROŽJE 12
Draga obramba!

VOJAŠKA INDUSTRIJA 13
Preveč dober posel, da bi govorili o morali

NE)SVOBODNO NOVINARSTVO 14
Vojna napoved novinarstvu

KOMENTAR 15
dr. Boris Vezjak: Kdo so mafijski novinarji?

RASTOČA PODJETJA 16
Tiger, gazela in želva

SOCIALNE RAZLIKE 17
Ob blišču in bedi »modernih časov«

D(N)O DNA 18
Dario Svetelj: Dobro jutro, Slovenija!

DIAGNOZA 18
Kristijan Jejčič: Deli in vladaj

DRŽAVLJANSKA VZGOJA 19
O pravičnosti

ZAPISI IZ MRTVEGA DOMA 20
Zmedenost ali o Zeusu

22 INTERVJU
dr. Jeff Halper: Izraelec v Palestini proti izraelski okupaciji

26 AVTONOMIJA UNIVERZE
(Pre)pozna obramba univerze

28 INOVATIVNA DRUŽBA
»Raziskovalci so dodana vrednost družbe«

30 ZAPOSILITEV
»Sloveč naziv delodajalca ne zanima«

31 ŠPORT
Vsi Olimpijini grehi

32 ZGODOVINA
Ko je življenje cvetelo

33 POTOPIS
Po poteh Marca Pola

34 VIZUALIZACIJA
Diktatura podob

35 KULTURA
Med realnim in fiktivnim

36 KULTURNI BRLOG
Igor Bašin: Mesta brez festivalov

37 FILM
21. Liffe tudi letos ne bo razočaral!

38 LITERARNE PISANKE
O inicijacijskih obredih ...

38 SATIRIČNE IZPOVEDI
Vojna tajna

Slovensko natoljubje in njegove posledice

Kaj je pomembneje: podpirati industrijo smrti in slediti militaristični logiki, ki se navsezadnje skriva za famoznim severnoatlantskim vojaškim zavezništvom, ali storiti kaj resnično hvalevrednega zase in za druge? Za načelen in zdrav razum najbrž ni dileme.

Dario Svetej, fotomontaža Matic Štojs

Da se človeštvo ne nauči kaj prida iz lekcij zgodovine, je najpomembnejša izmed lekcij, ki jih lahko nauči zgodovina, je nekoč zapisal Aldous Huxley. Da se avtor *Krasnega novega sveta* ni motil, pričajo številne žalostne zgodbe, v katerih nastopajo zagovorniki nasilja in militaristične logike, mojstri sprenevedanja, manipuliranja in zlorabljanja domoljubnih čustev. O tem oziroma o ljudeh, ki znajo izkoristiti nevednost in lahkovernost ter mobilizirati množice, ki zmeraj znova nasedejo in so celo pripravljene umreti za »vzvišene« cilje, za katerimi največkrat stojita pohlep in oblasti-

katere slovenski vojaki v vse večjem številu sodelujejo v mirovnih misijah (v Iraku in Afganistanu, na Kosovu, v Albaniji, Bosni in Hercegovini, Siriji, Libanonu, Kongu, Pakistanu, Sudanu ...), davkoplačevalci pa so prisiljeni kupovati patrie, transportna letala in kupe ostale vojaške krame. Čeprav je rezultat referenduma iz leta 2003 znan, se prave posledice tega utegnejo šele pokazati, argumenti in bojazni odločnih nasprotnikov članstva Slovenije v Natu oziroma statiranja v tujih geostrateških igricah pod pretvezo zagotavljanja miru in demokracije pa ostajajo še kako aktualni.

stilu, da Slovenija enostavno mora v omenjeno organizacijo, ker da nima druge alternative, ter množico svaril pred bodočimi nevarnostmi. Namesto preverljivih dejstev so bile na dnevnem redu propagandne floskule (Doma v Evropi, varni v Natu ...) in namišljene ogroženosti, ki so se ponavljale v nedogled, vsestranska obveščenost državljanov (do katere imajo ti seveda pravico) pa je, žal, ostala neizpolnjena želja. Namesto da bi se denar davkoplačevalcev porabljal za nepristranske strokovne analize, ki naj bi državljanom pred referendumom prinesle odgovore na njihova vprašanja

javnost od nje tedaj dobila z davkoplačevalskim denarjem plačan Natopis v skorajda 700.000 izvodih in enostransko propagandni Natofon. Za nameček je oblast državljanom še sugerirala, da je vključevanje v EU pač enako kot vključevanje v Nato (o tem je navsezadnje pričal referendum o obeh vprašanjih na isti dan). Namesto da bi bili državljani informirani, so bili prepričevani z zavajajočimi argumenti in prozornimi propagandnimi floskulami. Nato se je, na primer, predstavljalo kot nekakšen demokratičen klub, v katerem »bomo kot člani za isto mizo odločali«, ne pa s plaščem birokracije prikrita vojaško-politična organizacija v službi ameriškega imperializma in interesov. Nič drugega kot zavajanje ljudi je bilo med drugim tudi to, da se je članstvo v Natu predstavljalo kot zagotovilo varnosti (čeprav ni nikoli bilo povsem jasno pred kom) in se govorilo, da bo odvisno od prizadevanj državljanov in zaslug politike, čeprav je članstvo v Natu (bilo) v enaki meri odvisno vsaj še od Natove politike širjenja ter koristi (merjene v denarju, vojakih, ozemlju za vojaške baze ...), ki jih omenjeno zavezništvo lahko ima od naše države.

Kdo ima sploh koristi od članstva v Natu, za številne predvsem zbirokratiziranim anahronističnim ostankom hladne vojne, ki po razpadu Sovjetske zveze ostaja brez jasne identitete in jasno začrtanih strateških smotrov, kot opozarja William Wallace, profesor mednarodnih odnosov na London School of Economics? Ni potrebno kakšne velike pronicljivosti za ugotovitev, da ima od članstva v Natu koristi predvsem politična elita, vsi ostali pa si lahko z gotovostjo obetajo le

To je hkrati tudi zgodba o slovenski oblasti, ki kljub milozvočnim besedam o kulturi miru in nenasilju očitno ljubi orožje, statiranje v tujih geostrateških igricah ter participiranje v industriji smrti.

željnost, navsezadnje govori tudi slovenska natovska štorija. To je hkrati tudi zgodba o slovenski oblasti, ki kljub milozvočnim besedam o kulturi miru in nenasilju očitno ljubi orožje, statiranje v tujih geostrateških igricah ter participiranje v industriji smrti. Tega ne razkriva le odločitev o nabavi razvpih finških oklepnikov Patria, eden izmed vrhov slovenske orožarske ledene gore, ki še zmeraj razburja javnost, temveč predvsem članstvo Slovenije v severnoatlantskem vojaškem zavezništvu in (posledično) sodelovanje v najrazličnejših »mirovnih« misijah po svetu. Razmišljanje in delovanje slovenskih oblastnih struktur je na žalost zmeraj sledilo militaristični logiki. O Sloveniji kot o svojevrstni oazi miru brez vojske in vojaške industrije oblast pri nas na žalost nikoli ni znala (ali hotela) razmišljati, zato pa je toliko bolj razmišljala o zavezah oziroma obveznostih do vojaške organizacije, zaradi

Ko namesto dejstev prevlada propaganda

Že zgodba o tem, kako smo se leta 2004 sploh znašli v Natu, je zelo poučna, za marsikoga celo neprijetna. Spomnimo le na bolj ali manj znano dejstvo, da je vstop v severnoatlantsko vojaško zavezništvo bil predvsem projekt slovenske politične elite, ki si je od vključevanja vanj obetala največ (od vstopa Slovenije v Nato je bila v mnogočem odvisna marsikatera politična kariera). Prav ta elita je za svojo odkrito pronatovsko propagandno kampanjo za davkoplačevalski denar tedaj izrabila celoten državni aparat, še prej pa poosamosvojitveno evforijo državljanov oziroma njihovo željo po evroatlantskih povezavah. Kljub temu se tedanji oblasti ni uspelo domisliti niti enega zares trdnega argumenta za članstvo Slovenije v Natu. Namesto tega je javnost od nje ob pomoči množičnih medijev dobila zgolj prepričevanja v

glede članstva Slovenije v Natu in jim olajšale odločanje, je javnosti politična elita z njegovo pomočjo servirala le argumente za članstvo, o argumentih proti, za katere bi po njihovem mnenju morali poskrbeti nasprotniki priključevanja vojaškemu zavezništvu, pa ni bilo ne duha ne sluha. Še huje: namesto utemeljenih argumentov za članstvo ali proti je tedanja vlada pod vodstvom Janeza Drnovška davkoplačevalcem postregla z že omenjeno pronatovsko kampanjo in zastraševanjem. Da morajo biti ljudje predvsem dobro in natančno obveščeni o razlogih za in proti, če naj o čemerkoli odločajo na referendumu, sodi seveda med osnove demokratične abecede, te pa tedanja oblastna družina očitno ni obvladala ali pa je, zazrta v lastne interese, ni hotela uporabiti.

Zadrega z Natom

Kakor koli že, namesto informiranja in spodbujanja javne razprave je

težave. Slovenski davkoplačevalci med drugim še bolj prazne denarnice zaradi plačil najrazličnejše vojaške krame in prilagajanja standardom Nata (nove članice morajo še leta in desetletja kupovati izključno orožje, ki ga predpisuje Nato, ob tem pa same poravnati tudi večino stroškov prilagajanja in posodabljanja svojih vojska), še manj suverenosti na domačem ozemlju, in če ne drugega, velikega moralnega mačka. Je na slovensko članstvo v severnoatlantskem vo-

V službi ameriških interesov

Sodelovanje slovenskih vojakov na »mirovnih« misijah po svetu pač ni nekaj, kar bi vzbujalo kakšen poseben ponos ali prispevalo k ugledu naše države. Slepo sledenje interesom ZDA (resničnim gospodarjem Nata), statiranje v tujih geostrateških igricah pod pretvezo zagotavljanja miru, varnosti in ohranjanja demokracije oziroma slepo sledenje tistim, ki so pripravljeni kršiti ustanovno listino OZN, v mednarodne odnose posegati s

svoje interese, svojo »pravičnost« pa z orožjem v imenu demokracije in varovanja zahodnih vrednot vsiljujejo širom po svetu, naši »mirovniki« očitno nočejo slišati, čeprav militantni humanizem, ki se ga poslužujejo ZDA, že dolgo ni nič novega. Kot pravi Noam Chomsky, je prioriteta ZDA zmeraj bila in ostaja zagotavljanje vojaškega in ekonomskega nadzora nad območji tretjega sveta, ki razpolagajo z velikimi zalogami naravnega bogastva. Med njimi prednjačijo prav

na svetu. A kaj reči o vojni v Afganistanu, še eni izmed pomembnih »operacij za podporo miru«, kot temu radi pravijo v Natu? Tudi tam so »varnostne« agende Nata ter neizmerna rudna bogastva dežele očitno vredna več kot življenja nedolžnih civilistov. In tudi tu je t. i. »boj proti terorizmu« odvrnil pozornost javnosti od dejanskega početja »osvobodilne« ameriške vojske in koalicijskih sil, med katerimi so tudi slovenski vojaki. Kaj pravzaprav vsi skupaj tam počne-

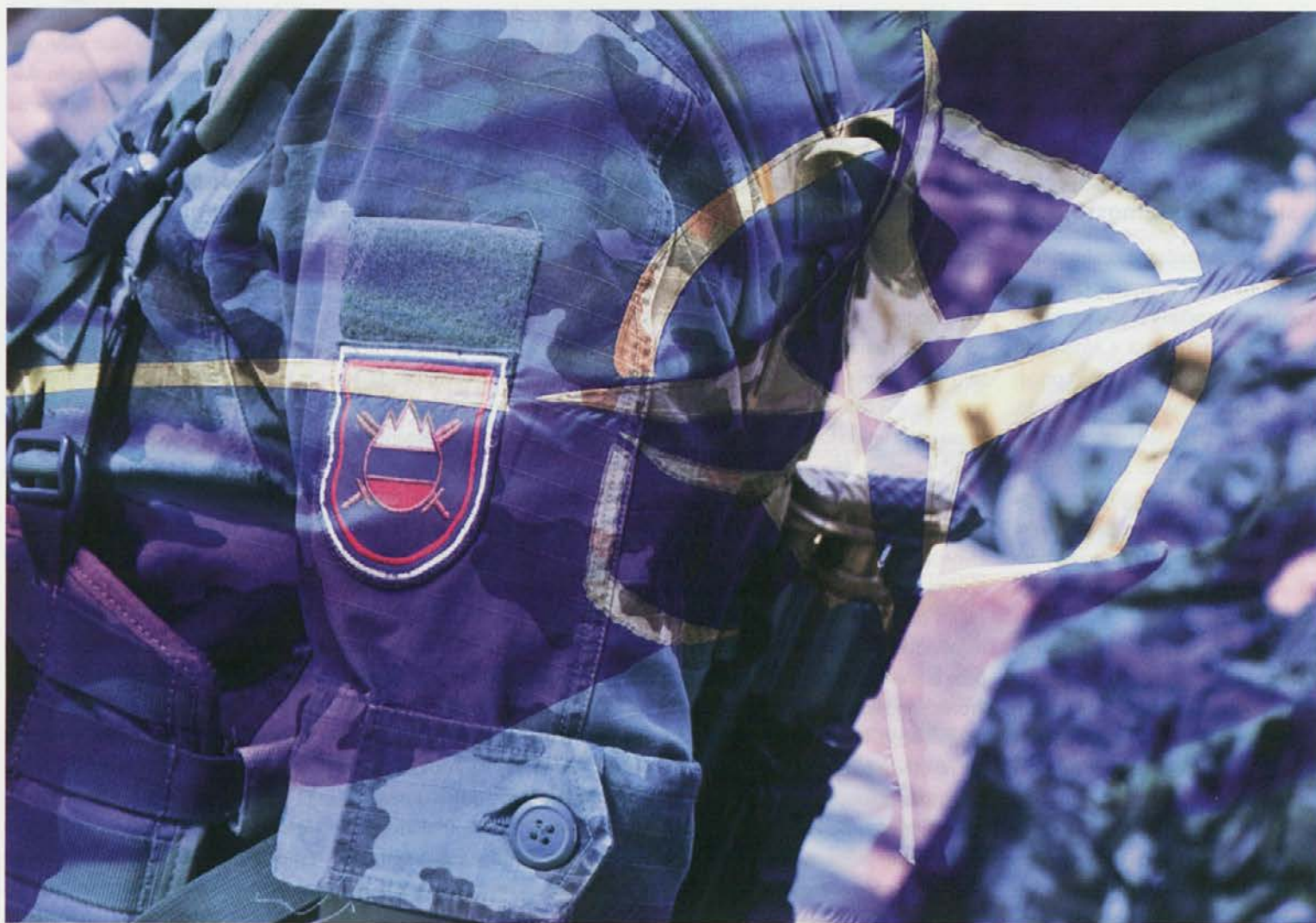
Ni potrebno kakšne velike pronicljivosti za ugotovitev, da ima od članstva v Natu koristi predvsem politična elita, vsi ostali pa si lahko z gotovostjo obetajo le težave. Slovenski davkoplačevalci med drugim še bolj prazne denarnice zaradi plačil najrazličnejše vojaške krame in prilagajanja standardom, še manj suverenosti na domačem ozemlju, in če ne drugega, velikega moralnega mačka.

jaškem zavezništvu sploh mogoče gledati s stališča gospodarskih koristi? Gotovo, če nas ne motita participacija v industriji smrti in militarizacija družbe. Tudi glede tega bi se bilo potrebno vprašati o početju slovenske oblasti, ki množice brez kančka slabe vesti že od vsega začetka mobilizira za nič kaj hvalevredne namene.

surovo silo in bojevati preventivne vojne, vse to je vredno predvsem obžalovanja. Kljub temu slovenska vlada tovrstno početje še vedno predstavlja kot izpolnjevanje zaveze in prevzemanje odgovornosti, ki jih imamo kot članica severnoatlantskega vojaškega zavezništva. Tega, kako ZDA v vlogi svetovnega policaja brezobzirno zasledujejo le

dežele Bližnjega vhoda, ki jih je že nekdanji ameriški predsednik Eisenhower opisoval kot izredni vir strateške moči. Da je za koalicijo, ki je v Irak izvažala »demokracijo«, nafta (bila) veliko pomembnejša kot kakršna koli moralna drža, tako ni prav nič presenetljivega, zlasti če vemo, da ima ta država po količini tretje največje zaloge nafte

jo, je posebna zgodba, dejstvo pa je, da se je Slovenska vojska po ukazu slovenske vlade prvič v zgodovini spremenila v tujega agresorja in v orodje nezakonite okupacije. Kot slovensko članstvo v Natu je tudi vse bolj bojno delovanje slovenske vojske v Afganistanu na žalost ne le nepotrebno, temveč tudi moralno sporno.

Slovo okupatorjev

Ofenzivna vloga v Afganistanu je brez dvoma »rdeča črta«, preko katere Slovenija, v kolikor se ne želi povsem zagotovo prvič v zgodovini spremeniti v okupatorsko državo, nikakor ne bi smela.

Igor Mekina, foto Matic Štojs

Slovenski premier Borut Pahor se je na zahteve po takojšnji vrnitvi slovenskih vojakov iz Afganistana najbolj odločno odzval ob odhodu štirinajstega kontingenta slovenske vojske v »deželo pod Hindukušem«, kot ne-kateri slovenski novinarji sladkobesedno opisujejo tudi s strani slovenskih vojakov okupirani Afganistan. »To je pomembno za mir celotne regije. In ker je mir nedeljiv, je pomembno za mir celotnega sveta,« je še dejal Pahor in dodal, da je sodelovanje Slovenije v mednarodnih operacijah opredeljeno v ustavi, zakonih, resolucijah VS OZN in v obveznostih, ki izhajajo iz članstva Slovenije v mednarodnih organizacijah, zato pa naj bi bile »odločitve o napotitvah pripadnikov Slovenske vojske, policije in civilnih strokovnjakov v mednarodne organizacije in misije ne samo legalne, ampak tudi legitimne«.¹

Nelegalno in nelegitimno

Odhod slovenskih vojakov v Afgani-

jakov v štirinajsti kontingent SV v Afganistanu namreč ne more izničiti dejstva o slovenskem sodelovanju v okupaciji Afganistana v enaki meri kot tudi morebitna vključitev nekaj vojakov nemškega Wermachta v slovenske domobranske enote med drugo svetovno vojno ne bi mogla spremeniti zgodovinskega dejstva, da so bili domobranci pod poveljstvom okupatorja.

Odhod slovenskih vojakov morda ne bi bil tako usodnega pomena, če ne bi istočasno slovenski vojaki v Afganistanu tokrat prvič prevzeli vodenja »mentorstva in povezave« oziroma tako imenovani OMLT, kar pomeni tudi delovanje »brez nacionalnih omejitev«, ofenzivno bojno delovanje SV v Afganistanu. V zvezi s tem se je odzval tudi Sindikat vojakov Slovenije, ki je na predsednika države naslovil posebno pismo. V njem vojaki utemeljeno opozarjajo, da bi bila za uporabo Slovenske vojske v bojnih

venciji v Afganistanu, je namreč precej trhlo. Intervencija v Afganistanu namreč ni »humanitarna intervencija«, pač pa je utemeljena na 51. členu Ustanovne listine, ki državam dovoljuje »samoobrambo«.

Da bi bila samoobramba dovoljena, pa morajo obstajati vsaj trije pogoji. Država mora biti žrtev oboroženega napada, obramba mora biti uperjena zoper državo ali osebe, odgovorne za napad, reakcija države, ki se brani, pa mora biti nujna in sorazmerna z napadom. Talibi sicer niso sami izvedli napadov 11. septembra, vendar so napadalce najverjetneje podpirali in jim dajali zatočišče, zato je večina pravnikov ocenila, da je bil protinapad ZDA in njihove koalicije upravičen. In res je tudi VS OZN v dveh resolucijah (1368/2001 in 1373/2001) posredno potrdil pravico do samoobrambe.

Toda istočasno se je potrebno zavedati, da Varnostni svet OZN v primeru Afganistana ni povsem jasno

obrambene intervencije ZDA. Ker je do ameriškega odgovora prišlo šele precej časa po samih napadih 11. septembra, je zato vsaj operacijo »Enduring freedom« (OEF) mogoče opisati kot primer »represalij«, ne pa kot zakonito uporabo sile. Takšno je bilo tudi mnenje Iana Brownliea², verjetno največjega strokovnjaka na področju uporabe sile v mednarodnih odnosih. Pozivanje na samoobrambo v teh primerih (kot tudi ob ameriškem napadu na Somalijo) je opredelil kot »problematično na več ravneh, vključno s pravnimi problemi, vezanimi na enostransko ugotavljanje dejstev, kot v primeru tarče v Sudanu, za katero se je izkazalo, da je bila tovarna zdravil«. Brownlie opozarja tudi na dejstvo, da nihče od napadalcev 11.9.2001 ni bil državljani Afganistana. Glede ameriškega stališča, da bi bilo potrebno spremeniti naravo režima v Afganistanu, pa je ocenil, da »nastajajo skoraj nerazrešljiva vprašanja glede te

Sporočilo je seveda jasno – ne samo da slovenski vojaki ne hlapčujejo pod poveljstvom neke velesile v okupirani tuji državi, pač pa celo vojaki te velike države delujejo pod slovenskim poveljstvom! Takšno dokazovanje slovenske »samostojnosti« pa seveda zgolj na videz prikriva vazalno razmerje med Slovenijo in njenim sizerenom.

stan pa je bil istočasno ozaljšan tudi s prozorno propagandno šarado – skupaj s slovenskimi vojaki naj bi namreč iz Novega mesta v Afganistan sredi oktobra odšlo tudi enajst pripadnikov nacionalne garde Kolorado, njihov poveljnik Michael Edwards pa je povedal, da so »počaščeni in ponosni«, ker so del zgodovinskega slovenskega kakovostnega preskoka v operaciji ISAF ter da bodo »ameriški vojaki delovali pod slovenskim poveljstvom«.

Sporočilo je seveda jasno – ne samo da slovenski vojaki ne hlapčujejo pod poveljstvom neke velesile v okupirani tuji državi, pač pa celo vojaki te velike države delujejo pod slovenskim poveljstvom! Takšno dokazovanje slovenske »samostojnosti« pa seveda zgolj na videz prikriva vazalno razmerje med Slovenijo in njenim sizerenom. Vključitev ameriških vo-

operacijah potrebna predhodna odločitev Državnega zbora Slovenije, in to na podlagi 92. in 124. Člena Ustave RS ter 88. člena Zakona o obrambi, saj bi bila napotitev pripadnikov SV na ofenzivne naloge »protiustavna in nezakonita ter po kazenskem zakonu RS kazniva«. Mirovna misija SV se bo namreč od sredine oktobra iz mirovne misije prelevila v misijo »ofenzivnega delovanja«, ki ga vojaška doktrina opredeljuje kot delovanje »s ciljem poraziti sovražnika z vsiljevanjem poveljnikove volje in osredotočene bojne moči«.

Protest sindikata slovenskih vojakov je upravičen. Njihova argumentacija pa ni utemeljena samo na podlagi slovenske zakonodaje, pač pa tudi s stališča mednarodnega prava. Pozivanje slovenskega predsednika države na resolucije Varnostnega sveta OZN, s katerimi je bila podprta inter-

dovolil uporabe sile proti tej državi, pač pa je le opozoril na »pravico do samoobrambe vsake članice v skladu z Ustanovno listino«. Del mednarodnih pravnikov ocenjuje, da so ZDA z nedokazano trditvijo, da je za napade odgovoren prav Afganistan, in z nesorazmerno uporabo sile dejansko prekršile tudi svojo pravico do samoobrambe. Meddržavno sodišče v Haagu je, na primer, v primeru *Nikaragva* odločilo, da npr. niti same ZDA niso bile odgovorne za kršitve mednarodnega humanitarnega prava, ki so jih izvršili »kontraši«, saj niso neposredno nadzorovale posamezne operacije, v katerih je prišlo do kršitev. Podobno je ICJ odločil glede obtožbe BiH glede odgovornosti Srbije za genocid. Vse to nakazuje, da v primeru Afganistana zelo verjetno nista bila izpolnjena vsaj dva od treh nujnih pogojev za zakonitost »samo-

politike«, kajti »težko je nasilno spremembo režima spraviti v sozvočje s konceptom samoobrambe in načelom samoodločbe«, istočasno pa se je vprašal, »ali bi proces spremembe upravičil režim okupacije brez omejitve v trajanju«.

In točno na tej točki se seveda nahajamo sedaj. Ali je mogoče zaradi »samoobrambe« in še bolj zaradi oblikovanja do Zahoda »prijateljske« vlade neko deželo okupirati v neskončnost? Seveda ne. In to zato, ker je takšna okupacija v nasprotju s samoodločbo vsakega naroda. Pravica do samoodločbe Afganistancev predstavlja *jus cogens*, temeljno načelo mednarodnega prava, ki ga ni mogoče derogirati. Še več, celo resolucije VS OZN, ki bi bile v nasprotju s tem načelom, so v skladu z mednarodnim pravom »nične«³ in zato ne obstaja nobena resolucija VS

OZN, ki bi lahko upravičila ofenzivno delovanje Slovenske vojske v Afganistanu. Ofenzivna vloga v Afganistanu je brez dvoma »rdeča črta«, preko katere Slovenija, v kolikor se ne želi povsem zagotovo prvič v zgodovini spremeniti v okupatorsko državo, nikakor ne bi smela.

Osvoboditev lažne »Mardže«

Drugi razlog za vztrajanje pri zahtevi za vrnitev slovenskih vojakov iz Afganistana pa so razmere v Afganistanu samem. Tako, na primer, britanski

vitost vojaške akcije v Afganistanu», tako da jim pokaže, da je mogoče doseči »veliko in glasno zmago«. V resnici pa je Mardža, kot priznava Independent, »težko določljivo področje vasi, tržnic in družinskih naselij ... Če tam živi na deset tisoče ljudi, potem so razpršeni na okoli 200 kvadratnih kilometrih površine. Mardža je bila izmišljena zato, ker vojaške operacije potrebujejo jasne cilje, da bi si lahko lastile zmago. Predsednik Obama je napovedal podvojitev sil, toda javna

zmožnosti koalicijskih sil v Afganistanu. Tudi slovenski vojaki bi vsaj že zaradi slovenske partizanske zgodovine in uspeha TO že morali vedeti, da se z redno vojsko ne da preprosto poraziti gverilcev. Toda ker domače lekcije danes ne veljajo nič, če niso odžlobudrane v angleški govorici, navedimo bistvo sedanjega »bojevanja« v Afganistanu tako, kot ga vidi ameriški Stratfor. »Pri razmišljanju o Afganistanu je bistveno, da razmišljamo o naravi gverilske vojne proti

pač pa preživetje ... Okupatorska sila bo vedno zmagala v neposrednih spopadih, toda ti nikoli niso merilo zmage ... Če okupator ne zmaguje prepričljivo, kljub temu da trpi samo majhne izgube, potem dejansko izgublja. In če gverilec prepričljivo ne izgublja, pa čeprav trpi velike izgube, potem dejansko zmaguje. Ker gverilci nimajo namena oditi nikamor, si lahko privoščijo višje število žrtev kot okupator, ki ima zmeraj alternativo umika,« opozarja Stratfor.

Ali je mogoče zaradi »samoobrambe« in še bolj zaradi oblikovanja do Zahoda »prijateljske« vlade neko deželo okupirati v neskončnost? Seveda ne. In to zato, ker je takšna okupacija v nasprotju s samoodločbo vsakega naroda.

Independent⁴ opisuje »Operacijo Moštarak«, katere cilj je bil uradno zasedba mesta »Mardža« v uporniški afganistanski provinci Helmand. Petnajst tisoč vojakov koalicije se je tako podalo v boj zoper od štiristo do tisoč talibov, ki naj bi se skrivali v »mestu« z okoli 80.000 prebivalci. Za napredujočimi vojaki so bile pripravljene celotne ekipe profesionalcev za gradnjo države – od inženirjev do »vlade iz škatlice«, kot je to opisal ameriški general Stanley McChrystal. Na koncu se je izkazalo, da mesto »Mardža« sploh ne obstaja, pač pa da so si »Mardžo«, (o uspešnem zavzetju, katere so tedne poročali vsi svetovni in slovenski mediji) izmislili ameriški vojaški profesionalci. Kot je namreč dejal McChrystal, je vsa ta vojna »vojna za stališča«, zato je bil cilj Washingtona predvsem v tem, da ameriško javnost prepriča v »učinko-

podpora je padala. Generali so potrebovali zmago, zato so ustvarili »Mardžo« in izvedli operacijo »Moštarak«, s katero naj bi »zasedli« mesto,« poroča Independent.

Kakšni so torej ključni cilji operacije v Afganistanu? Bomo kmalu slavili slovenske vojake zaradi osvoboditve neke nove neobstoječe »Mardže«? Kakšna travestija je ta vojna, v katero smo se zapletli? Odgovor na to nam, presenetljivo, daje zadnja analiza ameriškega Stratforja⁵, ki glede Afganistana opozarja na Nietzschejevo pripombo, da je od vseh človeških neumnosti največja ta, da »pozabimo, kaj smo nameravali narediti na začetku«. Povedano preprosto, če je bil udarec po mreži Al Kaide upravičen, potem je bilo to storjeno in opravljeno že pred nekaj leti. Kar se tiče izgradnje države, pa je to projekt, ki tudi po oceni Stratforja presega

okupatorski sili. Gverilec živi v deželi. Ne odhaja nikamor drugam, ker drugam tudi ne more oditi. V nasprotju s tem ima tujec vedno mesto, v katerega se lahko vrne. To je osrednja slabost okupatorja in moč gverilca. Tujec lahko odide in po vsej verjetnosti bo njegov narod preživel. Gverilec ne more. Obstoj alternativ istočasno spodkoplje pripravljenost tujca, da se bori ... Taktično gverilec zmaguje s tem, da je neulovljiv. Deli se v majhne skupine. Deluje na sovražnem območju. Skriva pred sovražnikom informacije o svojih sredstvih in lokacijah. S civilisti sklepa politična zaveznitva, ki ga oskrbujejo s sredstvi in informacijami ter zavajajo okupatorja o njegovih lokacijah. Gverilci te informacije uporabijo, da se izognejo bitki pod pogojem sovražnika in napadajo sovražnika tedaj, ko je najmanj pripravljen. Cilj gverilca ni zavzetje ozemlja,

Prav zato so sedanji cilji vojaške misije v Afganistanu nedosegljivi in zgrešeni. Afganistan ne bi smel postati slovenski »Vietnamistan«, predvsem pa slovenski vojaki ne bi smeli v ofenzivne naloge, v nasprotju s slovensko Ustavo in s temeljnimi načeli mednarodnega prava.

¹Aleš Kocjan. Pahor: Bojno delovanje v Afganistanu legalno. Večer. 28.09.2010.

²Ian Brownlie. Principles of Public International Law. Oxford. 2008, 745–747.

³Vrsto primerov, ko je bilo tudi delovanje VS OZN v nasprotju z mednarodnim pravom v primeru ZRJ, BiH, Vzhodnega Timorja itd., navaja npr. Alexander Orakhelashvili v »Peremptory Norms in International Law«. Oxford University Press. 2008, 459–485.

⁴Neil Faulkner, »Guerrilla of Arabia: How one of Britain's most brilliant military tacticians created the Taliban's battle strategy«. Independent, 16.9.2010.

⁵George Friedman, Pakistan and the U.S. Exit from Afghanistan. Stratfor. 28.09.2010.

Nezakonita napotitev slovenskih vojakov v Afganistan

Gvido Novak je predsednik Sindikata vojakov Slovenije, ki je pred kratkim opozoril, da je pošiljanje 14. kontingenta Slovenske vojske, ki naj bi sodeloval tudi v ofenzivnih bojnih nalogah, brez odločitve državnega zbora protiustavno in nezakonito.

Aleš Kustec

Ste zadovoljni s položajem Slovenske vojske oziroma vojakov v Sloveniji? So vojaki v družbi dovolj cenjeni?

Vojaki so cenjeni predvsem pri običajnih ljudeh, ki se zavedajo, da vojaki dejansko ponudimo svojo glavo državi. Tudi po nekaterih uradnih raziskavah ima vojska kar visok nivo priljubljenosti. Za odnos tistih, ki odločajo o vojaki in ostalih pripadnikih Slovenske vojske, pa ne bi mogel ravnati reči, da sledi temu splošnemu mnenju o vojski.

Zanimivo je, da se za razliko od Sindikata ministrstva za obrambo vi niste opredelili glede Mladinine peticije Ukinimo vojsko! Se vam ne zdi sporna s stališča vojakov, saj v veliki meri predpostavlja prenehanje opravljanja vojaškega poklica, kot ga poznamo danes?

Mi smo se opredelili in mislim, da je bilo to objavljeno v kar velikem številu medijev. Predvsem smo se opredelili glede izjav in pisma, ki ga je objavil Sindikat ministrstva za obrambo, in sicer da s tem nimamo nič skupnega, ne s sindikatom in ne z njihovimi izjavami. Po našem mnenju sindikat naj ne bi razpravljal o tem, ali je primer, da imamo ali nimamo vojske. Naše poslanstvo je, da dokler jo imamo, zaščitimo zaposlene glede delovnih in ostalih pravic, za katere bi naj sindikat skrbel. To smo jasno povedali in tako tudi funkcioniramo. Vse odločitve, ki bodo v skladu z ustavo in zakoni sprejete za Slovensko vojsko, bomo spoštovali. Ne bomo pa dopustili, da se kršijo pravice zaposlenih v vojski. Ker mi tudi moramo živeti in plačevati položnice.

Pred kratkim ste na vlado poslali predlog nove kolektivne pogodbe, ki bi vojakom dodelila višje plače in priznanje profesionalnega dodatka. Kolikor vem, je

bil odgovor vlade negativen.

Odgovora sploh ni bilo, pa čeprav je od tega že tri mesece in čeprav je bilo v Delu in Dnevniku obljubljeno, da bomo konec meseca avgusta dobili odgovor.

Ampak v času krize in varčevanja je verjetno težko pričakovati pozitiven odgovor vlade na vašo zahtevo?

Ne da smo ga pričakovali, pripada nam. In to ne pozitiven odgovor, am-

imajo isto plačo, kar je nesmiselno. Za popravo takšnih in podobnih anomalij v celoti pride do pet do šest odstotkov povišanja plač. Na ta način so se ustvarila umetna nasprotja med zaposlenimi v vojski, s čimer je doseženo lažje vodenje, kar pa zelo negativno vpliva na zaposlene v Slovenski vojski. Po zakonu o delovnih razmerjih, ki naj bi bil najmočnejši na tem področju, je prav tako prepovedano enostransko določati plačo

To konkretno pomeni, na primer, da je nekje leglo talibanov in naši častniki bodo načrtovali, kako to leglo uničiti oziroma ubiti talibane, kar se bo dejansko zgodilo.

pak kolektivna pogodba, saj jo imajo vsi drugi zaposleni v javni upravi. Samo pripadniki Slovenske vojske so umeščeni v plačno lestvico z uredbo vlade, kar je po zakonu o delovnih razmerjih, v kolikor obstaja sindikat v organizaciji, prepovedano. Zato nam to pripada in bomo, če bo to potrebno, šli tudi na sodišče. Ne zato, da se nam bistveno dvignejo plače in tudi moja takratna izjava o zahtevi za 10-odstoten dvig plač je bila morda malo preuranjena. Po tisti izjavi sem glede na predlagane plačne razrede v kolektivni pogodbi šel izračunati in pride dejansko 5-odstotni dvig plač, tako da ne gre za deset odstotkov. Tudi teh pet odstotkov ne pomeni dviga plač, ampak zgolj popravek anomalij, ki so bile narejene s to uredbo vlade, ki nas je umestila v plačno lestvico. Primer so piloti. Civilna policija ima delovna mesta v enem nazivu pilot. Pilot začetnik, prvi pilot, drugi pilot in pilot inštruktor imajo isti naziv. In ti lahko gredo za dva plačilna razreda gor, ko napredujejo na istem delovnem mestu. Pri vojski pa imamo stotnika pilota začetnika, stotnika pilota prvega, stotnika pilota drugega, stotnika pilota inštruktorja in vsi štirje

delavcem. Nihče, razen nas, vojakov, nima v tej državi enostransko določene plače. Ker se nobeden od drugih dveh »vojaških« sindikatov ni želel pogajati ali pa je ministrstvo doseglo, da se sploh niso pogajali, so v zakon o sistemu plač v javnem sektorju in v zakon o službi v Slovenski vojski vnesli, da se vojaki v plačilni razred umestimo z uredbo vlade. Mi smo ta predlog poslali vladi predvsem zato, da takrat, ko se bo zakon spreminjal, nihče ne bo mogel reči, da v vojski ni sindikata, ki bi se pogajal in bi zato lahko ponovno sprejeli enostransko odločitev o plačah v nasprotju z zakonom o delovnih razmerjih. Ni res in ne bo šlo, ker se mi želimo pogajati.

Kako pa vidite to nesorazmerje v vojski, da se hkrati kupuje drago orožje, plače vojakov, kot vi pravite, pa so nizke? Glede na to, da se pri vojski največ varčuje, verjetno ni dovolj denarja za vse.

Nakup orožja je močno povezan z odločitvijo, ki smo jo Slovenci sprejeli, da gremo v Nato. Plače vojakov so nizke, če se primerjamo z drugimi v javni upravi. Po »Virantovi plačni reformi« ima npr. referentka na občini, ki pride ob pol osmih v službo in

gre domov ob pol štirih, isto plačo kot podčastnik, ki odgovarja za eno patrio in ima deset vojakov pod sabo ter ga čez noč lahko pošljejo v Afganistan v prve bojne linije. To se meni ne zdi prav. Da se največ varčuje pri Slovenski vojski, pa je samo en razlog. Komu pa je najlažje vzeti? Tistemu, ki se ne more upreti. Vojaki namreč ne moremo stavkati. Poleg tega pa ni nič takega, kar bi lahko prenehali izvajati, da bi kdo v državi to občutil. Razen v primeru poplav, da ne bi šli pomagat. To pa se ne bo zgodilo, ker smo na koncu koncev ljudje.

Kakšno je pravzaprav vzdušje med vojaki v Slovenski vojski? So zadovoljni v opravljanju svojega vojaškega poklica?

V času te krize je večina zadovoljna, da sploh ima službo. Veliko vojakov je tudi v Slovenski vojski zaradi same želje po avanturah. Tem so te želje izpolnjene in so zadovoljni. Se pa slika zaradi nizkih plač malo obrne pri starejših pripadnikih Slovenske vojske, ki imajo družine in jih morajo preživljati. Obstaja tudi nezadovoljstvo, ker imamo pogodbe za določen čas. Imamo izjemo glede na zakon o delovnih razmerjih, po katerem ne sme biti več kot dve leti podaljševanja pogodbe. Za to izjemo smo dali zahtevo za presojo ustavnosti na Ustavno sodišče. Pri nas se namreč lahko pogodba podaljšuje do upokojitve. Tako nihče ne more dobiti dolgoročnega kredita. To je zelo neprijetna zadeva.

Kaj pa vojaki na mednarodnih operacijah?

Eni pridejo v vojsko, da oddelajo tri ali štiri misije npr. v desetih letih in si na ta način kupijo stanovanje, dober avto ter naredijo zalogo, potem pa si poiščejo drugo službo.

Glede na to, da ste prej omenili, da se lahko podčastnika čez noč pošlje v Afganistan, me zanima, ali se

vojaki za mednarodne misije odločijo sami prostovoljno ali se jih enostavno določi?

Preko predpisov v večjem številu zakonov se je dejansko izoblikoval sistem, da pogodbe, ki jih zaposleni imamo, omogočajo, da v kolikor si poslan na mednarodno misijo in to odkloniš, ostaneš brez službe. Tudi če pogodbe nisi podpisal, ker imaš odločbo za nedoločen čas iz leta 1991, so nam s sklepom vročili nepodpisano pogodbo z enakimi posledicami, kot če bi podpisal pogodbo in če odkloniš misijo, si enako brez službe. Mi smo glede tega objavili vzorčni ugovor. Veliko vojakov ga je že uveljavljalo in vsi so dobili odgovor, da je ugovor neutemeljen. Dejstvo pa je, da vsak, ki odbije ukaz za odhod na mednarodno misijo, ostane brez službe, čeprav dela 20 let v vojski in ne zna delati drugega.

Govoriva o vseh vojakihi ali samo o vojakihi, ki imajo višji čin?

O vseh. Da pa je zadeva še bolj kruta, v zakonu o Slovenski vojski piše, ampak to je po mojem mnenju predvsem zastraševalno, da v kolikor po sprejeti odločitvi, da tvoja enota gre v tujino in to lahko ministrica za obrambo v Bruslju obljubi, da bomo to in to četo tega in tega bataljona poslali na Kosovo ali v Afganistan, vojak v tej enoti da odpoved delovnega razmerja, je to kaznivo in se disciplinsko in kazensko preganja.

Imajo potemtakem tisti, ki bi radi šli na mednarodno misijo možnost, da se javijo, če se npr. določi že izoblikovana enota?

V določenih primerih se da, npr. ko se enota namensko sestavlja. Velikokrat pa se zgodi, da se tistim, ki želijo iti na mednarodno misijo, to ne omogoči ter da potem skorajda pod prisilo gredo tisti, ki morda ne bi radi šli.

Zakaj ste poslali pismo predsedniku države, v katerem ste zapisali, da je pošiljanje 14. kontingenta Slovenske vojske, ki naj bi sodeloval tudi v ofenzivnih bojnih nalogah, brez odločitve državnega zbora protiustavno in nezakonito?

Samo iz enega razloga. Po zakonu o obrambi, ki naj bi po ustavi urejal uporabo oboroženih sil, lahko o tem odloči samo državni zbor. Odloči pa tako, da razglasi vojno stanje, razen v posebnih primerih, vendar mora takrat to odločitev sprejeti z dvotretjin-

sko večino državní zbor, kakor je sam zakon sprejet. Vladi je razglasitev izrednega in vojnega stanja z zakonom o obrambi izrecno prepovedana. To da ji je prepovedano odločati o uporabi vojske v posebnih primerih, zakon posebej ne določa, ker je to smiselno, saj je v pristojnosti državnega zbora razglasitev izrednega in vojnega stanja ter uporaba vojske v posebnih primerih. Tudi tukaj gre za posebni primer, ker gre za ofenzivno uporabo vojske. Štabni procesi se izvajajo v poveljstvu bataljona in naši častniki bodo mentorji temu bataljonu. Te naloge se bodo v praksi izvajale. To konkretno pomeni, na primer, da je nekje leglo talibanov in naši častniki bodo načrtovali, kako to leglo uničiti oziroma ubiti talibane, kar se bo dejansko zgodilo.

To bi naj počeli afganistanski vojaki.

Po kazenskem zakoniku, ki sem ga zelo dobro proučil, velja, da če vi greste nekoga ubiti in vam jaz pomagam narediti načrt, kako boste to izvedli, sem tudi jaz kriv.

Verjetno si vladna stran zadevo ne tolmači tako.

10. avgusta je polkovnik Vojteh Mihevc, predvideni poveljnik 14. kontingenta ISAF Slovenske vojske, na novinarski konferenci na ministrstvu za obrambo jasno povedal, da bodo na poveljniškem mestu bataljona skupaj z afganistanskimi vojaki načrtovali bojne operacije.

Vas je odgovor predsednika Türka, ki je nenazadnje tudi vrhovni poveljnik obrambnih sil, razočaral, ker je potrdil, da je vlada ravnala zakonito?

On se do našega vprašanja sploh ni opredelil. To pa bi lahko razumeli tako, da od politika vedno lahko pričakuješ

političen odgovor. In takšen je tudi bil njegov odgovor. Povedal je, da so sprejete odločitve vlade v skladu z zakonom, kar drži. Glede tega, da naporitev ni v skladu z zakonom in ustavo, pa se ni opredelil. Celó zadovoljen sem z njegovim odgovorom, ker med drugim potrjuje, da bi v prihodnje moral odločitve o spremembi mandata sprejemati državni zbor. Glede na to je bil cilj z naše strani dosežen. Ko se bo zakon o obrambi spreminjal, bomo lahko rekli, da smo tega in tega dne opozorili na to. Po mojem mnenju se je ministrstvo za obrambo balo dobiti dvotretjinsko večino v parlamentu, zaradi tega so se temu skušali izogniti. In celo mesec dni prej, kot je bilo načrtovano, je ta kontingent šel v Afganistan, kakor smo lahko prebirali v medijih, saj bi sicer lahko prišlo do pritiska javnega mnenja in bi se parlament sestal na to temo.

Čigava vojska in kakšen mir?

»Dokler filozofija, ki postavlja eno raso nad drugo, ne bo končno in trajno diskreditirana in opuščena; dokler ne bo več prvorazrednih in drugorazrednih državljanov kateregakoli naroda; dokler barva človekove kože ne bo nič bolj pomembna kot barva njegovih oči; dokler osnovne človekove pravice ne bodo zagotovljene vsem ne glede na njihovo raso; do tega dne bodo sanje o dolgotrajnem miru, svetovnem državljanstvu in vladavini mednarodne morale ostale le izmuzljiva iluzija, ki jo lahko zasledujemo, a nikoli dosežemo.« Haile Selassie I. v govoru na Generalni skupščini Združenim narodom leta 1963.

Samo Bohak, ilustracija Dejan Kralj

Vojna je pekel, nihče si ne želi pekla, torej si nihče ne želi vojne. Še manj nepravilne vojne. Smiselno si je prizadevati za mir in nerazumno in nemoralno je sodelovati v vojnah, ki mir ogrožajo. Jasno je, da si ne želimo vojne. Bolj zanimivo je vprašanje, ali si želimo vojsko.

Večina Slovencev bi se strinjala z zgornjim sklepanjem in hkrati verjetno ostala razdvojena pri odgovoru na vprašanje. Podobno je s slovensko ustavo. V 124. členu pravi: »Pri zagotavljanju varnosti izhaja država predvsem iz mirovne politike ter kulture miru in nenasilja.« Prizadevanje za svetovni mir je zapisano tudi v listinah Združenih narodov, katerih članica je Slovenija. Do te točke se

državljeni neke države strinjali glede osnovnih vrednot, ki jih želijo doseči, lahko ostanejo neenotni v tem, kako te cilje doseči. Mir je možno doseči na več načinov. V rimskem imperiju je vladal mir, ker so si rimske legije s silo podredile vse svoje nasprotnike. Mir je tako lahko posledica dominacije. V hladni vojni pa je bil mir posledica ravnovesja moči med ZDA in Sovjetsko zvezo, seveda je to bil negotov mir.

Mir je možno doseči s sklepanjem sporazumov med akterji (državami), torej sprejemanjem odločitve, da se države med seboj ne bodo vojskovali. Problem, ki se tukaj pojavi, je, da se morajo države zanesti na medsebojno zaupanje, ki pa ga

žavam predstavlja vsaj moralni, če že ne politični problem. S podpisom Vilnuške izjave je določena politična elita pod vprašaj postavila verodostojnost slovenske zunanje politike. Na tej točki bi se lahko spustili v debato o razmerju med mednarodnim pravom, politično prakso in moralnimi obvezami, vendar bi to zahtevalo poglobljeno razpravo, ki presega okvire tega članka. Vprašanje, ki si ga mora Slovenija zastaviti danes, je, kakšno vojsko si želimo in kaj želimo od nje. Če je naš odgovor, da smo pripravljeni (p)ostati plačanci tega ali onega imperija, potem sodelovanje v vojnah velesil ni sporno. Vse, kar želimo, je le del vojnega plena. Kaj pa če bi našo ustavo in tradicijo

komentatorji pisali ode podpisnikom. Pa vendar je potekala tudi argumentirana debata, čeprav večinoma spregledana.

Zofija in Ares

Društvo za razvoj humanistike Zofijini ljubimci je v javnem pismu odgovorilo¹ na peticijo in opozorilo na določene praktične probleme pri ukinjanju oz. reorganizaciji vojske, pokazalo na določene nejasnosti v argumentaciji in vzpostavilo določena izhodišča za debato, Borut Osonkar se je odzval in v svojem pismu pokazal na določene pomanjkljivosti argumentacije Zofijinih ljubimcev. Kljub določenim razlikam sta ti dve stališči blizu, kar umanjka, je resen in argumentiran odgovor nasprotni strani.

Vprašanje, ki si ga mora Slovenija zastaviti danes, je, kakšno vojsko si želimo in kaj želimo od nje. Če je naš odgovor, da smo pripravljeni (p)ostati plačanci tega ali onega imperija, potem sodelovanje v vojnah velesil ni sporno. Vse, kar želimo, je le del vojnega plena.

zdi, da je peticija o opustitvi vojske, ki jo je sprožila Mladina, logičen razvoj politike, ki sledi kulturi miru in nenasilja. Problem se pojavi, ker lahko v ustavi preberemo tudi: »Obramba države je za državljane obvezna v mejah in na način, ki ga določa zakon«. Soočeni smo z dvema načeloma, eno izraža našo zavezanost kulturi miru, drugo izraža pripoznanje realpolitičnega in geostrateškega dejstva, da država kot suveren akter za obrambo svoje celovitosti in lastnega obstoja potrebuje vojsko, ki jo sestavljajo njeni državljani.

Pax Romana?

Na teoretskem nivoju ugotavljamo nasprotje med idealizmom in pragmatizmom, ki se v praksi izraža kot problem, kako naj liberalne demokracije, ustanovljene na principih kulture miru postopajo v geostrateški resničnosti sveta. Tudi če bi se

v zunanji politiki primanjkuje. Vsak pristop ima svoje prednosti in slabosti. Katerikoli pristop se nam že zdi ljubši, se napetost med tema dvema poloma izraža oziroma bi se vsaj morala še posebej ostro izražati v državi, ki prisega na vrednote liberalne demokracije.

Moralni soldat

V Sloveniji je glavna naloga vojske zaščita slovenskega ozemlja in zagotavljanje njene suverenosti. Ko je Slovenija postala članica zveze Nato so se naloge Slovenske vojske razširile, saj sodeluje tudi v operacijah zveze Nato.

Zadnji vojni v Iraku in Afganistanu, v drugi sodelujejo tudi slovenski vojaki, sta pokazali, da je mednarodno pravo večkrat podrejeno interesom vojaških velesil. S tem je na eni strani vprašljiva veljavnost mednarodnega prava, na drugi pa sodelujočim dr-

kulture miru vzeli zares? Si je morda smiselno zastaviti vprašanje o reorganizaciji Slovenske vojske?

Ukinimo vojsko

Peticija *Ukinimo vojsko!* je vzbudila ume in razburila duhove. Odzivi so bili, kot je pri takih temah v navadi: bipolarni. Od slavljenja podpisnikov do sovražnega govora. Lahko bi rekli, da je peticija dosegla svoj namen, začela se je javna razprava o tematiki. Zdi se, da so lahko pobudniki zadovoljni. Vendar se porodi vprašanje, kaj pomeni uspeti. Če je bil namen le gola provokacija in zbrati nekaj tisoč podpisov, je zadeva uspela, če pa je bil namen morda širši, npr. pobuda k resni javni razpravi, pa gre le za začetek in ne konec poti.

Debata je večinoma potekala na gostilniškem nivoju, na eni strani so vojaki na forumih pozivali k linčanju podpisnikov, na drugi so naključni

V demokraciji je argumentirana debata o javnih zadevah sestavni del politike, če ta izpade, umanjka eden temeljev demokracije. Če zainteresirana skupina državljanov izrazi tehten premislek, se mora vlada argumentirano odzvati na poziv, četudi se jim morda zdi otročji ali nesmiseln. Vlada (še posebej leva), ki prisega na ideale liberalizma, je dolžna stališča državljanov vzeti resno, tudi če se z njimi ne strinja. Kljub temu se zdi, da je debata zamrla, ali pa morda le tli in čaka na prvo krsto iz Afganistana?

Za vero, dom, cesarja

Od trojice, za katero so umirali naši dedje, ima v sodobnosti le ideal doma oz. domovine moč, da prepriča modernega državljanja, da prime za orožje in se začasno odpove svoji zavezanosti nenasilju. Naborniška vojska je temeljila na obrambi domovi-

ne in uradna ideologija je govorila o obrambi meja. Upravičiti obrambo meja domovine tisoče kilometrov pod tujim poveljstvom z vprašljivo legitimnostjo mirovne misije postaja vse težje. Še toliko težje to postane, ko slišimo o velikem številu civilnih žrtev, kljub najnovejši tehnologiji, katere namen naj bi bil te žrtve preprečiti. Civilne žrtve tako niso le moralno in pravno sporne, ampak pomenijo tudi taktično oviro, saj prebivalci države z »mirovno« misijo

kov verjetno razlikuje, morda tudi njuna dejanja.

Če nadaljujemo v tej smeri, bi lahko trdili, da je naborniška vojska bolj usmerjena v obrambo, profesionalna pa v agresijo. A dejstva mnogokrat ne podpirajo te teorije. Jasno pa je, da je vojska, ki svoje naloge ne jemlje kot dolžnost, ampak kot dobro plačano opravilo, manj nagnjena k premišljevanju o moralnih dilemah. Vse to so vprašanja, ki si jih je treba zastaviti v debati o reorganizaciji voj-

s katero se v imenu nacionalnega interesa zanemarljiva javna debata o pomembnih odločitvah, ki bodo vplivale na varnost Slovenije, sveta in posledično tudi na njegovo lastno varnost. Kot svobodnemu državljanu se mu zdi, da bi vlada morala poslušati njegovo mnenje, ki je podprto z argumenti.

Ker se to ne zgodi, se naš sicer leni Janez odloči, da bo napisal pismo v časopis. Po nekaj tednih mu poljubni časnik pismo celo objavi. Ker

nim narodom poskušal pokazati, da politika dominacije nikdar ne more voditi do trajnega mira. Združeni narodi so poslušali in slišali. Njegovo sporočilo so vzeli zares, vsaj začasno. Zadnje okupacije Iraka in Afganistana, ki so potekale pod medlim blagoslovom ali neuspešnim nasprotovanjem Združenih narodov, to institucijo približujejo podobi brezzobega mucka, ki se vije med nogami strica Sama ter prede ob kvalitetni hrani Whiskas. Morda

Jasno pa je, da je vojska, ki svoje naloge ne jemlje kot dolžnost, ampak kot dobro plačano opravilo, manj nagnjena k premišljevanju o moralnih dilemah. Vse to so vprašanja, ki si jih je treba zastaviti v debati o reorganizaciji vojske.

ne bodo hoteli sodelovati s tujo vojsko, če ta pobija civiliste.

Kaj se zgodi, ko preidemo na profesionalno vojsko? Na prvi pogled se zdi, da nič. Naloge vojske so še vedno iste. Tisti, ki ne želijo v vojsko, jim tega ni treba. Vojaki so domnevno boljše izurjeni in opremljeni. Zdi se, da je profesionalna vojska logičen razvoj kulture miru.

Vendar se tukaj pojavijo novi problemi. Kako samega sebe doživlja nabornik in kako plačanec? (Idealno gledano) se prvi se bori za določen nabor idealov, drugi za denar. Prvi ubija, ker s tem ščiti ideale, drugi zato, ker si služi plačo. Za prvega je vojna nujno zlo, za drugega služba. Prvi se bori v imenu države za državljane, drugi poleg tega morda tudi v svojem imenu in za kup denarja. Na določenem nivoju se miselnost teh dveh voja-

ske. Izkušnje iz tujine, primer ameriške korporacije Blackwater, katere profesionalni varnostniki oz. vojaki sestavljajo velik delež preostalih vojakov v Iraku, nam lahko dajo misliti.

Hipokrat ali hipokrit?

Celotna argumentacija teksta temelji na (naivni?) predpostavki, da ima država odgovornost do svojih državljanov in da bo zaveze, ki sledijo iz ustave, vzela zares. Vprašanja izhajajo iz pozicije zaskrbljenega državljan, ki ne razume diskrepance med teorijo in prakso (slovenske) zunanje politike.

Zamislimo si primer povprečnega državljan Slovenije, recimo mu Janez. Janez ni radikalen pacifistični hipi, ampak povprečno miroljuben posameznik, ki se zaveda, da mora včasih svoje nasprotovanje nasilju včasih začasno postaviti na stran. Kljub temu ga preseneča lahkotnost,

ni odziva, Janez kliče na ministrstvo in od osebe, odgovorne za stike z javnostjo, zahteva pojasnila. Kljub trudu jih ne dobi. Janez postane jezen in se odloči za organizacijo protesta, za katerega dobi dovoljenje in ga izvede. Po nekaj urah in prepiru s policijo, ki mu ne pusti, da bi simbolično prižgal svečko pred parlamentom, ugotovi, da predstavnikov oblasti njegovo mnenje ne zanima. Kaj preostane Janezu? Če je bolj avtodestruktiven, se odloči za steklenico alkohola, če je bolj agresiven, se odloči izliti svoje gnev nad policisti in pristane v priporu. V vsakem primeru pa si ustvari prepričanje, da oblast dobro ve, kaj počne, vendar ji je preprosto vseeno za njegovo mnenje. Vodijo jo drugi interesi in Janezov glas ne šteje.

Konec medel, vse sivo

Haile Selassie je v nagovoru Združe-

namen peticije *Ukinimo vojsko!*, paradoksalno ni nepreklicna opustitev vojske, ampak vprašanje, kaj naj z vojsko storimo oz. kaj naj ona dela za nas. Smo tega zmožni? Haile Selassie I. je zaključil nagovor na Generalni skupščini Združenih narodov s temi besedami: »Pogledati moramo vase; globoko v naše duše: Postati moramo nekaj, kar nikoli nismo bili in za kar so nas naša izobrazba, izkušnje in okolje slabo pripravili. Postati moramo večji, kot smo bili, pogumnejši ter širšega duha in pogleda. Postati moramo člani nove rase, preseči malenkostne predsodke, ker smo dolžni skrajne vdanosti, ne narodom, ampak našemu tovarišu znotraj človeške družbe.«

.....
Pisma so na voljo na spletnih straneh www.zofijini.net/bodica_odziv.html in www.zofijini.net/cenzurirano_odgovor.html.

Draga obramba!

Res mora štrleti veliko več štruc kruha iz kant za smeti, kot smo mislili, če povprečen slovenski davkoplačevalec bolj kot delo, pravično plačo in socialno varnost potrebuje oklepna vozila, bojne ladje in high-tech puške.

Maja Kaučič, foto Matic Štojs

Tisti, ki so bili ob zaposlitev, premoženje in dostojanstvo, tisti, ki že ves čas živijo na robu, ljudje, ki čakajo pred Vegrdom na avgustovsko plačo, delavci javnega sektorja, ki te dni iščejo dialog z vlado, starejši, ki so garali vse življenje in danes prejemajo mizerno pokojnino, in mladi, ki o pokojninah lahko le še sanjajo ... Torej, večina državljanov Republike Slovenije vidi izpolnitev potrebe po varnosti drugače kot od njih izvoljeni predstavniki, ki se v teh bolj klavrnih časih kot ponavadi pogosteje samovoljno odločajo, da je davkoplačevski denar najbolje naložen v orožarskih poslih, ki so a) speljani v sumljivih okoliščinah ali b) že od vsega začetka zgrešena investicija ali pa so se c) na koncu koncev izkazali za mnogo dražje kot načrtovano. Seveda je možno tudi kombiniranje posameznih možnosti.

V Sloveniji imamo že od nekdaj težave s transparentnostjo nabave orožja, pa naj bo vlada leva ali desna. V novi dobi slovenskih »obrambnih« pridobitev se vse začne z nakupom znamenitih finskih osemkolesnikov. In te si bomo zapomnili za vse življenje. Spomnili se bomo umazanega posla, ki je predramil pol Evrope, medtem ko so doma organi pregona zapadli v globoko komo in tako dolgo odlagali s preiskovalnim postopkom, da bo zgodba o Patrii in Črki »J« po vsej verjetnosti dobila drugačen epilog, kot bi si ga zaslužila. Najbolj pa se nam bo vtisnilo v spomin, koliko nas je ta štala stala.

Kot članica Nata se je Slovenija zavezala, da bo namenjala 2 % BDP za obrambne namene. To politično zavezo, ki jo mnoge druge članice ignorirajo, je Erjavc vzel strašansko resno in z večmilijonskimi investicijami podprl orožarsko industrijo. Recimo z nakupom belgijskih ultra modernih high-tech pušk F-2000, za

katere je iz davkoplačevske blagajne steklo 15 milijonov evrov. V redni uporabi jih imajo samo slovenski vojaki in ti se že pritožujejo nad njeno nezanesljivostjo. Dvajset članic uporablja puške nemškega proizvajalca in zanje bi se na ministrstvu lahko odločili, pa so izbrali dražjega in manj uveljavljenega ponudnika.

Sledi naslednja investicija, ki je presegla načrtovano porabo in to za

bojna ladja, topnjača oz. »večnamenska« ladja, vredna 35 milijonov evrov, poplačana iz klirinškega dolga, ki bo konec leta zaplula v slovenske vode. Brez posebnih pogajanj z Rusi se država odloči za nakup, ki šele prinaša prave težave. Namreč, v rabi je pravilo, ki določa, da je na eno ladjo v operativni rabi potrebno imeti najmanj tri ladje istega tipa, kar pomeni

nju in uničevanju, uperjene zoper ljudi, zamenjuje z obrambnimi mehanizmi, skoraj dolgočasno varne srednjeevropske države, v kateri realno grožnjo prebivalstvu predstavljajo naravne katastrofe, morebitna onesnaženja in nepremišljene politične poteze. Zato bi morali biti vojaški nakupi skladni z realnimi potrebami prebivalstva in ne izvedeni zaradi potencial-

Za ceno enega samega Triglava pa bi lahko kupili celo floto primernejših plovil, za katere bi imeli ustrezne priveze in primerno usposobljene posadke. Ampak ne, Slovenija raje izgleda kot majhen moški s kompleksi, ki svojo nesamozavest uravnava s steroidi.

kar 700.000 evrov na enoto. Gre za nakup izvidniških vozil za radiološko, kemično in biološko obrambo. Sprva nameravajo kupiti 12 vozil v vrednosti 19 milijonov, kasneje pa posel sklenejo s turško Cobro, ki obsega le 10 vozil za bajnih 23 milijonov evrov. Naslednja genialna Erjavčeva poteza je nakup dveh radarjev in ga lahko nedvomno uvrstimo pod točko b), saj lahko Slovenija enostavno pridobiva radarske slike od držav zaveznic, ne da bi ji zato bilo treba plačati 24 milijonov evrov. In še Kresnička, krščena Triglav,

trojno finančno obremenitev. Za ceno enega samega Triglava pa bi lahko kupili celo floto primernejših plovil, za katere bi imeli ustrezne priveze in primerno usposobljene posadke. Ampak ne, Slovenija raje izgleda kot majhen moški s kompleksi, ki svojo nesamozavest uravnava s steroidi. Tudi Jelušičeva vztrajno zamenjuje nacionalno varnost z »nacionalnim« interesom v t. i. »pravični vojni« in z zasebnimi interesi posameznikov pri koritu. »Obrambne« investicije, ki so namenjene ubijanju, ruše-

ne zasebne koristi strank, ki posel sklepata. Peticijo, ki predlaga reorganizacijo vojaških kapacitet v prid civilnega prebivalstva, ministrica a priori označi za nestrokovno in zapre prostor za debato z zaključkom, da v sporočilu peticije celo vidi diskriminacijo do vojakov in njihovega dela. In kaj je lahko, gospa ministrica, bolj diskriminatorno do vojakov kot to, da obrambni resor raje zapravlja milijone za razno razne »nujne« nakupe, namesto da bi poskrbel za spodobno plačo svojih zaposlenih?!

Preveč dober posel, da bi govorili o morali

Proračunski urad je ameriškemu kongresu v oktobru leta 2007 predstavil okvirne stroške vojne v Iraku in Afganistanu. Sodeč po njihovih projekcijah, naj bi ti stroški do leta 2017 dosegli vrtočlavih dva in pol bilijona dolarjev oziroma dva tisoč petsto milijard dolarjev!

Anej Korsika

Joseph Stiglitz ocenjuje, da bodo ti stroški po najbolj zadržanih kriterijih dosegli vsaj tri bilijone dolarjev. Na spletni strani costofwar.com pa lahko v realnem času spremljamo naraščanje stroškov za obe vojni in vidimo, da sta od leta 2001 naprej požrli že več kot tisoč milijard dolarjev.

Vse naštetu ni nič novega, številke nas lahko šokirajo in se nad njimi upravičeno zgražamo. O tem je bilo posnetih lepo število dokumentarnih filmov, napisanih na ducate študij, zbornikov in člankov. Celotno Tony Blair je nedavno objavil nekakšne spomine, v katerih se kesa za vojno v Iraku in zaklinja, da nanjo ne bi pristal, če bi vedel, da bo tako. Blair obžaluje vse padle in ranjene, vse uničene družine in domove. Seveda radikalno prepozno, a vendar. Tudi na levi je močno prisoten in dominanten diskurz, ki na vojno gleda kot na eksces obstoječe politike, kot na nekaj iracionalnega in v osnovni zgrešenega. Tako Blair kot nekateri levičarji spregledajo, da vojna ni samo moralno vprašanje, temveč predvsem politično ekonomsko vprašanje.

Vojaška industrija je v ključnih značilnostih podobna vsem ostalim industrijam. Ima svojo proizvodnjo, svojo delovno silo, sebi lastne produkte in svoje tržišče. V bistvu je ena najbolj uspešnih panog v našem času. V letu 2009 so države za vojsko namenile več kot 1500 milijard dolarjev, od tega samo ZDA več kot 600, torej slabo polovico svetovnega vojaškega proračuna. Pri tem velja omeniti še živahno trgovino z orožjem, tako legalno kot ilegalno, katere promet prav tako merimo v tisoč milijardah dolarjev. Na tej točki niti ne omenjamo vseh pogodbenih partnerjev in podizvajalcev, ki z nacionalnimi voj-

skami sklepajo dobičkonosne posle. Med njimi so na še posebej privilegiranem mestu tako imenovane najemniške vojske, ki z vladami sklepajo pogodbe in namesto rednih vojsk opravljajo del operacij. Xe Services (bivši Blackwater), DynCorp in MVM so le nekatere izmed teh, ki so z ameriško vlado podpisale večmilijonske pogodbe. Ne preseneča, da se načrtuje bistveno povečanje tovrstnih enot, ko bo vojska ZDA dokončno zapustila Irak.

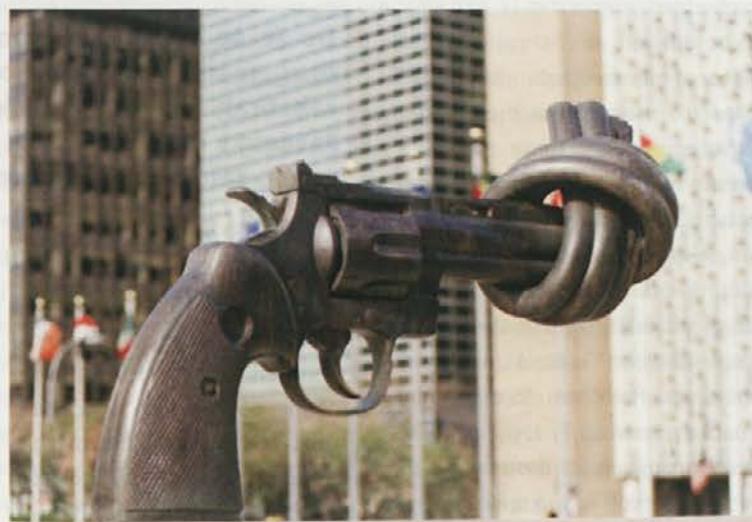

Foto: UN Photo/Michos Tzovaras

Tako kot za proizvodnjo kruha potrebujemo lačne ljudi, tako za vojaško industrijo potrebujemo ljudi, ki se pobijajo. Več je mrtvih, boljši je posel. Cinično, vendar resnično.

Ko govorimo o vojski, je zato potrebno imeti v mislih globalen industrijski kompleks, ki ima izredno velik obseg delovanja in prinaša zelo visoke profite. Seveda se primerjava vojaške industrije z bolj običajnimi oblikami proizvodnje na neki točki konča. Tisto, kar jo radikalno ločuje od drugih panog, je samo blago, ki ga proizvaja, in tržišča, na katerih ga unovči. Če nas osnove ekonomije učijo, da vsak proizvodni proces vključuje proizvodnjo, distribucijo, menjavo in konzumpcijo, vojaška

industrija naenkrat postane bistveno bolj zlovesča. Tu ne gre več za vprašanje, koliko kruha ali avtomobilov bomo prodali, temveč je govora o prodaji tankov, strojnic in vojaških letal. Vsi dobro vemo, da nam kruh pride prav, ko smo lačni, in da je avtomobil koristen, saj smo z njim bolj mobilni. In za kaj je koristna vojaška proizvodnja – za potrebe vojne, vendar! In na tej točki se srečamo s preprosto in temeljno resnico vojaške industrije. Tako kot

ljudi. Hkrati predstavlja tudi bizaren tip socialne politike, kar dobro vedo pripadniki ameriške vojske, ki v marginaliziranih mestnih četrtih in iz najrevnejših slojev novačijo nove rekrute. Njim, katerih obeti niso nič kaj spodbudni, ponudijo dinamično in razburljivo služenje domovini, z možnostjo potovanja po celem svetu. Marsikoga uspejo prepričati.

Klasično Clausewitzovo tezo, da je vojna nadaljevanje politike z drugimi sredstvi, je zato potrebno brati zelo dobesedno. Vojna je v enem nadaljevanje zunanje, notranje in ekonomske politike, obenem je seveda tudi sama tip politike. Zato je govoriti o vojni in vojaški industriji zgolj kot o moralnem vprašanju naivno in kratkovidno. Najbrž ne pričakujemo, da nekje za stotimi vrati obstaja zloben veleum, ki se naslaja nad vojnim klanjem in si tega res želi?

Ne, tisto, kar pa v resnici obstaja, je množica ekonomskih interesov, množica ljudi, ki se z vojno preživljava, tistih, ki z njo dobro služijo, in seveda tistih, ki zaradi nje nepredstavljivo obogatijo. Se bo v imenu morale kdo od naštetih odpovedal svojemu poslu? Gotovo da ne. Zato je potrebno problem reševati kot politični in ekonomski problem, še toliko bolj zaradi obstoječe krize kapitalizma.

Krizo iz leta 1929 je dokončno rešila šele vojaška industrija, slednja ima pred ostalimi še to konkurenčno prednost, da je praktično vsa njena proizvodnja namenjena uničenju in zato ne more izgubljati na vrednosti. Seveda je to pripeljalo do II. svetovne vojne in uničenja, kot ga svet še ni videl. Zato je razmislek o reševanju obstoječe krize še toliko bolj pomemben, kot se zdi na prvi pogled.

Vojna napoved novinarstvu

Organizacija Novinarji brez meja je v svojem poročilu razkrila, da je od ameriške invazije Iraka leta 2003 do tega trenutka bilo ubitih 232 novinarjev in njihovega osebja; velika večina žrtev so domači reporterji. Ta strašljiva številka nas neizogibno vodi v premislek o medijski reprezentaciji vojnih žarišč in dojemanju novinarskega poklica. Kaj se je spremenilo od Vietnama do danes?

Simon Rajbar, fotomontaža Matic Štojs

»Novice so nekaj, kar se hoče zatre-
ti. Vse drugo je samo oglaševanje,«
je že zdavnaj dejal britanski časo-
pisni mogotec lord Northcliffe. Druga
ameriška invazija na Irak se je z vi-
dika vojnega poročevalstva izkazala
za najbolj smrtonosno novinarsko
dejavnost od druge svetovne vojne
naprej. Komite za varstvo novinarjev
(CPI) z grafiko še bolj plastično prika-
že pobijanje uslužbencev javnega in-
teresa. Glede na tip medija je kar 60
odstotkov žrtev televizijskih poroče-
valcev, ta pa je s semiotičnega vidika
še danes daleč najbolj prepričljiv in
tudi najbolj zlorabljen medij. V Iraku
je bilo ubitih celo več predstavnikov
sedme sile kot v podaljšku alžirske
secesije od Francije v obliki civilne
vojne, katere se je držal neslaven
rekord največ ubitih novinarjev voj-
nega področja v roku enega leta ter
več kot v 20-letni vietnamski vojni.
Prav vzpon televizijskega poročanja
iz Vietnama je korenito spremenil
način in dojemanje vojnega stanja
in tudi spremembo javnega mne-
nja. Če so na začetku druge svetov-
ne vojne novinarji tesno sodelovali
s svojo vlado pri dviganju morale in
pripravah javnosti na vojno s heroj-
skimi zgodbami z bojišč, se je s teh-
nološkim razvojem medijev klavna
brutalnost vojakov servirala domači
javnosti v realnem času, ko je bil vonj
po smodniku še v zraku. Svetovno in
ameriško prebivalstvo je lahko v Vie-
tnamu, t. i. prvi televizijski vojni, prvič
bilo neposredna priča okrutnosti la-
stnih čet nad civilnim prebivalstvom.
Vojna naenkrat ni bila več dojeta kot
upravičljivo in častivredno dejanje
osvoboditve, kar je za posledico ime-
lo vznik protivojnih gibanj po svetu.
Vpliv vojnega novinarstva iz Vietna-
ma se je kazal tudi v sledečih voja-
ških intervencijah, kjer je vlada ome-
jila ali sploh prepovedala novinarjem

dostop do bojišč. Cenzura tako ni
delovala v smislu prepovedi objave,
temveč prepovedi dostopa do infor-
macij. V današnjem digitalnem svetu
satelitov, 24-urnih komunikacijskih
mrež ter novičarskih portalov se pre-
poved vojnega poročanja ne zdi niti
praktična niti smiselna poteza za od-
vračanje objavljanja neprijetnih ali
občutljivih informacij. Rešitev Bushe-
ve administracije med ekstremoma
popolne svobode in popolne prepo-
vede v trenutni vojni z Irakom je t. i.
embedded novinarstvo.

In potem ...

Koncept embedded novinarstva
označuje predstavnika medija, ki z
dovoljenjem Pentagona potuje in
poroča v okviru začrtanega giba-
nja neke vojaške skupine. Medtem
ko nekateri zagovarjajo takšen pri-
stop poročanja z vidika varnosti, ga
drugi kritizirajo, saj daje Pentagonu
nepredstavljivo kontrolo nad po-
ročanjem. Poročilom iz določenih,
vnaprej predvidenih regij in bojišč
nujno manjka prost dostop do dru-
gih geografskih lokacij ter lokalnega
prebivalstva, ki bi lahko ponudili bolj
uravnoteženo sliko vojnega stanja.
Novinarjem je sicer dovoljen dostop
do bojišč in frontnih linij, a so »skupaj
v postelji« z vojakmi. Takšna strategija
uspešno uporablja korenček in pali-
co, da novinarji objavijo zgodbe, ki jih
vojaška želi. Korenček pomeni dostop
do frontnih linij in možnost pogovo-
ra z vojakmi na bojišču. Pri tem je palica
veliko manj očitna, kar tovrstno stra-
tegijo dela tako učinkovito. Splošni
človeški stik med vojakmi in novinarji
slednjim preprečuje, da bi objavljali
negativne podobe o ljudeh, s kate-
rimi živijo in od katerih je odvisna
njihova lastna varnost. Takšna oblika
poročanja novinarja pripelje v situ-
acijo, kjer se izgubi objektivnost ter
se začne samocenzura. Vse to pa nas

Da je to nezaželeno početje, je bilo jasno že v drugem mesecu vojne, ko so Američani »po pomoti« raketirali stavbo arabske televizijske mreže Al-Jazeera v Bagdadu, takoj za tem pa še hotel, ki je bil znano zatočišče stotim neodvisnim novinarjem.

vräa k začetnem propagandnem ar-
gumentu Lorda Northcliffea. Še pose-
bej v vojnem poročevalstvu je lahko
vsaka zgodba, bodisi podoba vojaka
ob sončnem zahodu, ki otrokom deli
bonbone, bodisi krvava upodobitev
grozot vojne, skonstruirana kot uspe-
šna propaganda. Današnja situacija v
Iraku je tudi zelo drugačna od tiste v
začetnih dneh. Ko se je vojna začela
vleči dlje kot pričakovano, smo bili
priča mnogim zgodbam novinarjev,
ki so jim uničevali ali zaplenili poro-
čevalski material. Sicer resda mnogo
težje, a novinarji so v Irak vojno odšli
raziskovat tudi na lastno pest, mimo
ameriške vojske. Da je to nezaželeno
početje, je bilo jasno že v drugem
mesecu vojne, ko so Američani »po
pomoti« raketirali stavbo arabske te-
levizijske mreže Al-Jazeera v Bagda-
du, takoj za tem pa še hotel, ki je bil
znano zatočišče stotim neodvisnim
novinarjem. Poleg opravičila je takratna
predstavnica Pentagona, Victoria
Clark, izjavila: »Vojno področje je ne-
varen kraj. Še naprej bomo opozarjali
medijske organizacije ... Ne bi smeli
biti tam.« Poleg groženj militantnih

skupin so se iraški novinarji morali
bati tudi ameriške vojske ali nove
oblasti, ki jih je pod izgovorom so-
delovanja z odporišskimi skupinami
množično zapirala. Do januarja 2006
je kamp Bucca, ameriški center za
pridrzanje, postal največji novinarski
zapor na Bližnjem vzhodu.
Filtracija in konstrukt novic, ki jo na
drugi strani oceana zahteva domača
politična mašinerija ali lastniki medi-
jev, je lahko zelo različna od realne
grotesknosti vojnih dopisnikov, ko
ti za zloglasno pravico javnosti do
obveščenosti tvegajo svoja življenja.
Za obliko vojnega poročevalstva, kot
sta ga predstavljala Edward Murrow,
Tiziano Terzani ali današnji Robert
Fisk, nikoli ni bilo veliko političnega
razumevanja, kar danes sovpada
še z velikimi stroški tovrstnega razi-
skovalnega novinarstva, pa tudi po-
manjkanjem kritičnega občinstva. A
vojne so vedno bile oblikovane skozi
objektiv poročevalcev, ki so tja odšli
dokumentirati zgodovino. Slike in
zgodbe so pustile zgodovinski pečat
na zavesti javnosti in ohranjajo to za-
puščino prihodnjim generacijam.

Kdo so mafijski novinarji?

Ena izmed vročih zgodb današnjega dne, ki bi ji morali resnično priti do konca, je zgodba o brezplačnikih. Zdaj, ko se je dobro razvila parlamentarna preiskava okoli njihovega financiranja, pa se nenadoma zdi, da velik del medijev nanjo gleda kot na lanski sneg. Verjetno ne naključno.

Dr. Boris Vezjak

Čeprav bi za novinarsko profesionalno držo in avtonomijo naredili največ, če bi ozadjem tega nedopustnega in sramotnega medijskega projekta prišli do dna, nekateri novinarji z veseljem tiščijo glavo v pesek. Mogoče že vedo, zakaj. Brezplačniki so bili brodolom medijske demokracije, a je, žal, nekaterim všeč tudi takšna umazana gverilska in politična borba.

Poglejmo najprej, zakaj je zgodba o brezplačnikih iz leta 2008 tako zelo ključnega pomena. Teza je preprosta. Pred sabo imam, v trenutku, ko to pišem, skrbno shranjen izvod brezplačnika Ekspres, ki je izšel 20. avgusta 2008, mesec pred takratnimi državnoborskimi volitvami. V njem berem znameniti uvodnik novinarke Nike Albreht o mafijem novinarstvu, ki končuje s stavkom: »V mafijskih časopisih je namreč jasno, da nihče ne sme pisati zoper mafijo.«

Domišljam si, da sem bil prvi, ki je tistega avgusta javnost na svojem medijskem blogu opozoril na dejstvo, da je tedanji predsednik Janez Janša dan ali dva pred objavo Ekspresa uporabil skoraj iste besede. O tem pišem v svoji knjigi. Toda ta nepričakovan lapsus, ki posredno dokazuje, da je Janša vedel, kaj bo pisalo v Ekspresu, kar bi nakazovalo na večkrat ponovljeno dejstvo, da je vsaj en brezplačnik nastajal v krogih blizu njegovemu kabinetu, je nepomemben anekdotičen podatek v primerjavi z mozaikom, ki ga sestavljamo te dni, ko se pred parlamentarno komisijo vrstijo pričanja vpletenih. Fantomsko ozadje dobiva številne nove oblike, protagonisti se arogantno zapletajo v protislovja ali nočejo odgovarjati, nekatera pojasnila so smešna in komična, karikature in hkrati grozljive podrobnosti o obskurinih finančnih in novinarskih dejanjih kar ne poenjajo. Zgodbica Nike Albreht alias osebe, ki si je sposodila takšen »nadimek« o Berlusconijevih novinarjih, o bratenju s Cosa nostra, je pravzaprav zvenela avtoreferenčno. In to je tisto, kar bi nas moralo še bolj skrbeti.

Poti financiranja brezplačnikov, o katerih razpredajo parlamentarci, se mi zdijo manj pomembne. Seveda smo ves čas vedeli, kdo so oglaševalci v brezplačnikih – največja podjetja v državi, na čelu s Pošto Slovenije, ki je revijo distribuiral. Na plan prihajajo umazane podrobnosti, kako so izdajatelji imeli odprta vsa vrata državno vodenih ali obvladovanih podjetij in ne rabimo ugibati trikrat, komu lojalni ljudje so bili tjakaj nastavljeni. Tudi ne rabimo veliko domišljije, zakaj so pomagali. Prav neverjetno je zvenelo tudi pojasnilo Roberta Terška, češ, da mu je Matej Raščan, direktor »Delo revije«, posodil več kot 300.000 evrov – pravzaprav menda celoten do-

mneven znesek projekta. O Raščanu smo lahko prebrali utemeljene sume, da se skriva za projektom tednika Reporter – morebiti je bil enako radodaren tudi pri njegovem financiranju? Toda kdo stoji ali je stal za Matejem Raščanom? Ni težko uganiti. Bolj zanimiva od finančne plati se mi zdi zgodba o novinarskem deležu – te pa se komisija zaenkrat še ni dotaknila. Oba izdajatelja obeh brezplačnikov, Ekspresa in Slovenskega tednika, sta zaenkrat silno molčeča in redkobesedna. Toda vse, kar sta povedala doslej, potrjuje sum, da so v oba časopisa pisali ljudje, ki so bili ali so še vedno odgovorni uredniki in novinarji pomembnih medijev v Sloveniji. Teršek je izrecno omenil pokojnega Boruta Meška, prejšnjega odgovornega urednika STA, ki se s svojim imenom ne pojavlja v nobeni številki brezplačnika. Omenil je Dominika Freliha iz kabineta tedanjega predsednika vlade. Omenil je Mateja Makaroviča, znamenitega medijskega strokovnjaka, ki je za Janševo vlado istočasno sestavljal raziskave o medijski svobodi in soustvarjal brezplačnik Ekspres. V Slovenski tednik je po nekaterih podatkih pisal Silvester Šurla, odgovorni urednik sedanjega Reporterja. V svoji knjigi poročam o tem, da se je Ani Jud potožil, kako zanič so tam honorarji. Ana Jud je vse skupaj javno objavila in ga »potunkala«. Andrej Lasbaher, ki je stal za Slovenskim tednikom, na izrecno vprašanje o anonimnem novinarstvu Silvestra Šurle tega ni zanimal. Seznam fantomskih piscev še ni popoln, omenjam zgolj nekatera imena, ki so se pojavila na zaslišanjih. Ko govorimo o anonimnih Janezih Novakih, ki so se podpisovali v oba politična časopisa, lahko torej pridemo do nekega prav nič fiktivnega seznama prav nič fiktivnih oseb. To so osebe, ki danes krojijo novinarski in akademski prostor.

Za tragikomično se je izkazalo, da so mafijski časopisi natankoma omenjeni brezplačniki in da v njih nihče ne piše zoper mafijo. Novinarka Dela je v članku »Lep par – brezplačnik in ljubljanska mafija« razkrila, kako je Lasbaher, lastnik podjetja Progresija, ki je izdajalo brezplačnik, za 1,4 milijona evrov zadolženo podjetje preko ljubljanske mafije prodal prvemu brezdomcu v zameno za skromen honorar. Zdaj smo na tem, da končno zvemo, kdo so ti mafijski novinarji. Niki Albreht oziroma Janezu Janši, ki je izrekel enake besede, bi morali biti nadvse iskreno hvaležni. Parlamentarna komisija nam do potankosti razkriva, kdo je slovenski Don Corleone in njegovi žurnalisti. Kajti kdo je imel vso to moč in oblast ter kako se bo štorija končala? Je obtožni predlog že spisan? Pravijo, da je. Javno ga je objavil celo obtoženi.

Ko govorimo o anonimnih Janezih Novakih, ki so se podpisovali v oba politična časopisa, lahko torej pridemo do nekega prav nič fiktivnega seznama prav nič fiktivnih oseb. To so osebe, ki danes krojijo novinarski in akademski prostor.

Tiger, gazela in želva

Rok Kralj, ilustracija Urban Breznik

Le redko kdo ne pozna znamenite Ezopove basni o zajcu in želvi, a naj jo na kratko povzamemo. Zajec se je nekega dne hvalil, kako hitro teče, in se posmehoval želvi, ker je tako počasna. Želva je na njegovo prese- nečenje predlagala, da se pomerita v teku. Zajec se je želvi posmehoval in seveda pristal na tekmo, za pričo sta izbrala lisico. Kmalu po startu si je zajec seveda pridobil izdatno prednost in v svoji neizmerni samovšečnosti si je privoščil počitek. A pri tem je zas- pal in ko se je prebudil, je kljub izje- mni hitrosti lahko samo še ugotovil, da ga je želva že prehitela. Naukov je seveda več: vztrajnost je boljše kot brezglava hitrost, hitrost ni nujno pot k uspehu, ne splača se podcenjevati »slabših« od sebe itd.

O starih modrostih, ki »živijo« v ba- snih, se splača vedno znova razmi- šljati. A živali ne nastopajo samo v basnih in pravljicah, temveč jih zelo radi uporabljamo tudi v vsakdanjem jeziku, sploh če želimo poudariti neko človeško lastnost, ki jo poose- bljajo posamezne živali, na primer: kozel, osel, prašič, kača, krava, opica. Z živalskimi lastnostmi pa se radi po- istovetijo celo vselej resni in neduhovi- ti ekonomisti ter gospodarstveniki. Nekoč smo trepetali pred azijskimi tigri (J. Koreja, Tajska, Tajvan, Singa- pur), mogočnim ruskim medvedom, danes pa pred gigantskim kitajskim zmajem. A obstajajo tudi prijaznejše »ekonomske živali«, na primer gazele. Teorijo o gazelah je v prvi polovici devetdesetih let prejšnjega stoletja razvil ameriški ekonomski razisko- valec David Birch, lastnik podjetja Cognetic Inc. Po njegovi definiciji je gazela podjetje, ki v obdobju štirih ali petih zaporednih let vsako leto vsaj za 20 odstotkov poveča svoje prodaj- ne prihodke oziroma se v tem obdo- bju le-ti podvojijo. Takšna rast, pravi Birch, zagotavlja ustvarjanje novih delovnih mest. Enačba, ki izhaja iz teorije gazel, je torej sledeča: rast šte- vila zaposlenih je enaka rasti prodaje. In ta enačba je pravzaprav postala praktično edini temelj sodobne (eko- nomske) politike.

Birch je uporabil izraz gazela, da bi lahko razlikoval med tremi tipi podje- tij: okretnimi in hitro rastočimi (gaze- le), stabilnimi velikani (sloni) in zapo- slovalno neperspektivnimi pritlikavci (miši). Gazele so praviloma manjša do srednja podjetja, ki ustvarijo naj- več novih delovnih mest; sloni so ve- lika podjetja, ki zaposlujejo na tisoče ljudi, a ustvarijo le malo novih delov- nih mest; medtem ko gre pri miših za zelo majhna podjetja, ki praktično ne ustvarjajo novih delovnih mest (pri

zaključni prireditvi pa se podeli zla- ta gazela – za najboljše hitrorastoče podjetje v državi (letos 20. oktobra v Ljubljani).

Vendarle imamo lahko kar nekaj po- mislekov glede smiselnosti podelitve nagrad najhitreje rastočim podje- tjem kot najuglednejše ekonomske nagrade v državi. Dejstvo je namreč, kar je ugotovil že Birch, ki je v obdo- bju 1990–1994 preučil 9 milijonov podjetij, ki jih je spremljala velika bo- nitetna hiša Dun & Bradstreet, da je

»težki« kar 670 milijonov evrov.

Nasploh zanimiva je bila podelitev le- ta 2002, ko je bila slovenska oziroma zlata gazela Bofex, srebrna Prevent in savinjsko-zasavska gazela (spet) Engrotuš. Podjetje Bofex (v lasti je imelo blagovno znamko Big Bang), ki ga je vodil razvpiti poslovnež Jurij Schollmayer, je že leta 2004, dve leti po prejemu nagrade, izkazalo 1,6 milijona evrov izgube, revizorji pa so odkrili nepravilnosti pri poslovanju že v letih 2002 in 2003 (torej v času podelitve nagrade). Merkur, ki je od Schollmayerja leta 1999 odkupil 75 % delnic Bofexa, je proti Schollmayerju celo vložil kazensko ovadbo. Zgodba o Preventu nam je bolj ali manj znana in jasna, ta gazela je namreč že davno postala okorel dinosaver, ki se je letos dokončno sesul v prah. Seveda niso vse gazele takšnega tipa, a več kot jasno je, da ni »vse zlato, kar se svetli«. Fascinacija s hitrorastočimi podjetji pa je še vedno prisotna, kot da je to edina rešitev vseh družbenih tegob. Vrnimo se na začetek, k basni o zajcu in želvi. Zajca bi lahko nadomestila tudi gazela in tudi njej bi lahko spo- dletelo, kar smo v (ekonomskem) življenju videli že ničlikokrat. Če že potrebujemo živalsko ime za eko- nomsko nagrado, bi bila želva pov- sem primerna: je počasna in vztrajna in praviloma tudi dolgo živi, nekatere tudi do dvesto let.

Lahko bi nagrajevali podjetja, ki naj- bolje poskrbijo za svoje zaposlene, ki so odgovorna do okolja in do ce- lotne družbe. Hitra rast prihodkov ni ravno najpomembnejše merilo uspeha podjetij in ekonomije, prav- zaprav s tem še naprej »negujemo« vzroke ekonomskih in družbenih problemov, ne pa iščemo njihove rešitve. Hitrorastoča podjetja bodo še naprej obstajala, a jih bo še vedno relativno malo, za družbeni razvoj pa bodo mnogo pomembnejša stabilna ter družbeno in okoljsko odgovorna podjetja, pa tudi nove oblike podjetij, kot so kooperative, socialna podjetja, pravične trgovine, banke za mikro- kreditiranje itd. Zato vse čestitke za zlato želvo 2011.

Hitra rast prihodkov ni ravno najpomembnejše merilo uspeha podjetij in ekonomije, pravzaprav s tem še naprej »negujemo« vzroke ekonomskih in družbenih problemov, ne pa iščemo njihove rešitve.

nas so to praviloma samostojni pod- jetniki, ki imajo pogosto samo enega zaposlenega).

Seveda smo – kot pridni učenci ame- riškega neoliberalizma – hitro sprejeli logiko rasti kot edinega načina eko- nomskega razvoja in teorijo gazel ce- lo »pretvorili« v osrednjo gospodar- sko nagrado v državi. Sprva je, že v začetku devetdesetih let, hitrorasto- ča podjetja »pokrival« oziroma izbiral Gospodarski vestnik, ki je leta 2001 tudi prvič podelil nagrado – gazelo. Leta 2004 se je Gospodarskemu ve- stniku pridružila medijska hiša Dnev- nik, s čimer je nagrada dobila večjo medijsko prepoznavnost. Gazelo se danes podeljuje na šestih regijskih izborih v septembru in oktobru, na

gazel le 3 do 5 % in da gre praviloma za visoko tehnološka in/ali novousta- novljena podjetja, ki najdejo tržne ni- še v sicer precej zasičenih trgih.

Gazele torej že po definiciji ne more- jo biti vsa podjetja ali drugače pove- dano: gazela je nagrada zgolj za pri- bližno 3 do 5 % vseh podjetij. Veliki sistemi, kot so energetika, transport, težka industrija itd., ne morejo rasti po 20-odstotni stopnji, niti tega ne zmorejo samostojni podjetniki, ki opravljajo različne male storitve ali obrtniška dela. Poleg tega je bila rast podjetij pogosto osnovana na špekulacijah in visokih kreditih. Pod- jetje Engrotuš je bilo na primer zlata gazela leta 2001 in 2005, danes pa naj bi bili dolgovi skupine Engrotuš

Ob blišču in bedi »modernih časov«

Isi in evol?

Gregor Kuhar, fotomontaža Matic Štojs

Javnost vse pogostejše vznemirjajo novice o nesramno visokem premoženju in prihodkih določenih posameznikov, t. i. pripadnikov družbenih elit. Razmerja med najnižjimi in najvišjimi prihodki se – predvsem v zasebnem sektorju – vztrajno večajo. Ob primerjavi blišča elit z bedo mnogih, ki životarijo iz meseca v mesec in nečloveško garajo za preživetje – pri čemer so nemalokrat ogoljufani, izigrani in ponižani –, le stežka ostanejo ravnodušni. Ob vse večjih socialnih razlikah in ob skorajda splošnem konsenzu, da so take razlike družbeni problem (za kolikor toliko normalno delovanje demokracije, pravne države, naj razslojenost družbe ne bi bila prevelika, bolj enake družbe so bolj »zdrave«¹), lahko zasledimo predloge, kako enakomerneje razdeliti bogastvo – npr. z večjo stopnjo obdavčitve za bogatejše ali z (zakonsko določenim) zmanjšanjem razlik v nagrajevanju tistih na vrhu in tistih na dnu piramide.

Toda omenjene pobude v gospodarstvu in politiki niso sprejete z navdušenjem, še manj uporabljene v praksi. Zoper njihovo ustreznost se uporabljajo argumenti, ki jih v grobem lahko razdelimo na tri skupine. K vsem trem lahko podamo pomisleke, ki na navidez prepričljive argumente in na trditve tipa – zgražanje ob bogastvu drugih je zgolj nevoščljivost ob lastni nesposobnosti, neambicioznosti ali lenobi – mečejo luč dvoma. Naprej so tu argumenti, ki visoke razlike v nagrajevanju pojmujejo kot pravične: bolje plačani posamezniki so bolj sposobni, v svoje delo in izobrazbo vlagajo veliko časa in energije, za uspeh je marsikdo zastavil svoje premoženje.

Vemo, da pogosto ni tako. Visoke nagrade so marsikdaj prej posledica privilegiranega družbenega položaja in večjih možnosti, ki jih imajo posamezniki z boljšimi pogoji vzgoje in izobraževanja (z večjim kulturnim kapitalom), posamezniki s poznanstvi in prijatelji na položajih (z večjim socialnim kapitalom) in posamezniki z večjimi začetnimi premoženjskimi

sredstvi (z večjim ekonomskim kapitalom)². Vprašati se moramo, kam vodi taka logika: če sedaj morda še lahko govorimo o družbi enakih možnosti, bo to nemogoče v situaciji, ko bodo razlike v t. i. pripisanem položaju med posamezniki še radikalnejše. V drugi skupini so argumenti, ki tako stanje prikazujejo kot koristno: gre za posameznike, ki več prispevajo k družbi, zato so večje nagrade potrebne, saj imamo od njihovega dela korist vsi; gre za ljudi na odgo-

čujejo visoke nagrade za uspešnost. Gre zgolj za medijsko razvpite primere, ki niso posplošljivi, ali so ti primeri morda skrajnosti širšega trenda, h kateremu prispevata tudi imperativ čim večjega zaslužka v čim krajšem času in obstoječi sistem nagrajevanja? O družbeni škodi se govori tudi v kontekstu obremenjevanja okolja, katerega koristi si prisvajajo posamezniki, negativne posledice pa nosimo vsi. Argumentu večje motiviranosti ob večjih nagradah je težko oporeka-

Se lahko zgodi, da bodo podobe obubožanih in getoiziranih množic iz t. i. tretjega sveta postale realnost tudi v Evropi 21. stoletja?

vornih položajih, od katerih so med drugim odvisne zaposlitve mnogih; bogate nagrade motivirajo posameznike k večji produktivnosti; zaradi nizkih nagrad bodo sposobni kadri odšli v tujino.

Toda mnogi primeri pričajo, da gre pogosto za posameznike, ki družbi ne prinašajo zgolj koristi, ampak tudi škodo. O odgovornosti pa nemalokrat lahko govorimo le v kontekstu odgovornosti do lastnih interesov. Spomnimo se le na razvpite primere t. i. tajkunov ali zavoženih podjetij zaradi delovanja menedžerjev v osebno korist, primere podjetij, ki obveznosti do delavcev ne izpolnjujejo redno, jih plačujejo mizerno, odpuščajo, krčijo stroške na račun varnosti in investicij v razvoj, po možnosti koristijo katero od oblik državne pomoči, njihovi menedžerji pa si izpla-

ti, kljub temu pa se lahko vprašamo, ali je zagotovljena visoka nagrada res najboljša motivacija za kontinuirano dobro delo, če lahko »izbranci« s slabim delom (za katerega običajno ne nosijo negativnih posledic) v kratkem času zaslužijo dovolj za brezskrbno prihodnost. Ker so nagrade v tujini že od nekdaj občutno večje, »beg možganov« pa kljub temu ni tako občuten, se lahko vprašamo o upravičenosti strahu pred množičnimi odhodi najspodobnejših v tujino. V zadnjo skupino spadajo argumenti, ki se sklicujejo na realno ekonomsko situacijo, v kateri velikost nagrad za naše delo določa trg in ki jo moramo razumeti kot neizbežno, se ji prilagoditi (prej bomo to spoznali, bolje za nas), se naučiti življenja v kapitalizmu, ne pa se sklicevati na abstraktni pojem (ne)pravičnosti, na roman-

tično podobo socializma in časa radodarnih socialnih držav: delovanje zoper logično in samoumevno smer napredka bo zaradi nekonkurenčnega gospodarstva in zmanjšanja delovnih mest vsem v škodo; v javnem sektorju je razmerje med velikostjo nagrad že zakonsko določeno, v zasebnem sektorju pa kaj takega ne pride v poštev, saj gre za zasebno lastnino, s katero lahko lastniki razpolagajo po lastni volji; omejevanje pohlepa že, toda zgolj v obliki samooomejevanja menedžerjev in lastnikov kapitala, saj to ni le prav, ampak tudi v njihovem dolgoročnem interesu (kar so nekateri že spoznali, nekateri pa še bodo).

Toda, pogosto lahko slišimo opozorila, da je sporno sedanje stanje enostavno označiti kot samoumevno: je neoliberalni kapitalizem z diktaturo prostega trga, kjer je dobršen del prebivalstva prisiljen za preživetje delo prodajati po vse nižjih cenah, edina možna prihodnost, ki se ji lahko le kar se da dobro prilagodimo?; je tako samoumevno, da se mora država čimbolj (povsem) umakniti iz gospodarstva, da moramo na stežaj odpreti vrata privatizaciji in deregulaciji? Lahko le čakamo na moralno razodetje med menedžerji in lastniki kapitala? Na tem mestu se ni odveč vprašati, do kakšnih družbenih sprememb lahko vodi taka logika – se lahko zgodi, da bodo podobe obubožanih in getoiziranih množic iz t. i. tretjega sveta postale realnost tudi v Evropi 21. stoletja?

Seveda popolne enakosti nagrajevanja ne gre zagovarjati. Razlike so vedno bile, so smiselne in koristne. Toda v določeni meri. In ne pozabimo – še najprepričljivejši argument o funkcionalnosti razlik v nagrajevanju ne upravičuje ekscesno visokih in/ali nezakonito pridobljenih nagrad ter astronomskih družbenih razlik, kjer različni sloji praktično živijo v različnih svetovih.

¹Intervju z Richardom Wilkinsonom, »Neenakost družbo deli in jo razjeda«, Katedra avg./sep. 2010

²Pierre Bourdieu: The Forms of Capital

Dobro jutro, Slovenija!

Pravijo, da denarja ni. Da je državna blagajna prazna oziroma da bo kmalu taka, če ne bomo varčevali, zategnili pasov, malce potrpeči ... Denar seveda je. Za nekatere ga je očitno v izobilju, za druge pa vedno manj. Za prve in njihove »veličastne« projekte (bojda v korist nas vseh) se denar zmeraj najde, ostalim pa običajno ostanejo le drobtinice, sprenevedanja, prazne obljube, zamrznitve plač in dolgovi. Je potem še čudno, če se ljudstvo punta? Dobro jutro, Slovenija! Piše se nova evropska zgodba o uspehu! Zapravljiva »elita«, ki nima pojma o varčevanju, kaj šele, da bi jo prizadela kakšna kriza, se je državno blagajno namenila rešiti z zategovanjem pasov tistih, ki jo najlepše redijo, ob tem pa jim še – kako izvirno! – pripravlja nove davke in globe. Iz davkoplačevalskih žepov iztisniti čim več se reče tovrstnemu »strokovnemu« spopadanju s krizo, vendar ima to početje vsaj eno lepotno napako: če bo šlo tako naprej, obubožano ljudstvo kmalu ne bo imelo več kje vzeti. Stvari so v bistvu preprostejše, kot je videti na prvi pogled; sedanja vlada, tako kot tudi vrsta prejšnjih, nima vizije niti strategije. Kar zmore, je le nenehno zadolževanje, sproti gašenje vedno novih in novih majhnih požarov (afer) ali njihovo pometanje pod preprogo. Namesto rešitev ponuja izgovore, namesto dela socialne podpore, namesto zagotavljanja dostojnega življenja preživetje. Namesto človeka dostojnega življenja životarjenje nekje med zavodom za zaposlovanje in Karitasom ... Ljudje bi vendar radi delali, ne pa živeli od socialnih podpor! A kaj, ko tej vladi pogled očitno ne seže dlje od zategovanja pasov in izmišljanja

novih davkov in glob. Dela oziroma novih delovnih mest, kot je videti, ne zna ustvarjati, čeprav je prav to temelj razvoja in preživetja. Brez novih delovnih mest in ustvarjanja nove vrednosti ni denarja, oživljanja gospodarstva, konkurenčnosti ... Je samo še pot navzdol. In to navkljub vsemu leporečju o domačem znanju in inovacijah. Sveta preproščina! Če smo v deželi na tej strani Alp takšni asi, zakaj potem že tako dolgo stopicamo na mestu oziroma nam gre (čast izjemam in paradnim konjem) celo na slabše? Aktualna kriza in dediščina preteklosti gotovo ne moreta biti krivi za vse. Okostnjaki so sicer ovira, a ovire je navsezadnje treba premostiti, ne? Čeprav so politik(an)ov trenutno polna usta o potrebi strukturnih reform in sistemskih sprememb, se od tovrstnih floskul na koncu vendarle ne da (pre)živeti. Ljudi pač ni mogoče neskončno dolgo vleči za nos z modrovanji o novih modelih in paradigmah, še manj z nenehnimi izgovori o dediščini preteklega sistema. Je v nekdanjem sistemu bilo vse slabo? Nikakor! Če ne drugega, je prejšnji sistem temeljil na ideologiji solidarnosti, kar je bila močna obveza za vladajoče, da vzdržujejo socialno državo. In kaj imamo danes? Tipično tranzicijsko politiko vzhodnoevropskega tipa z vsemi značilnostmi neoliberalnega kapitalizma. Privatizacijo, denacionalizacijo, nadaljevanje uničevanja socialne države, zniževanje socialnih standardov ... - tragedijo in farso. Medtem ko pošten delavec nima več za kruh, mu menedžer in politik(ant) s polno ritjo skupaj tvezita o tem, kako je treba varčevati, češ, da je le to edina pot iz krize. Malo morgen!

Deli in vladaj

Stari Rimljani so imeli prav. Če želiš enostavno vladati, moraš podanike razdeliti. V starodobni filozofiji dobro poučeno ministrstvo si je reklo, da je v tem duhu potrebno slovenski visokošolski prostor ustrezno reformirati. Kot tolikokrat v Sloveniji se je reforma začela zelo birokratsko. Namesto vsebine se bo raje posodobila oblika. Tako tudi predlog Nacionalnega programa visokega šolstva začne z idejo institucionalne binarnosti. Kaj imajo v mislih? Iz obstoječih univerz in njihovih fakultet izdvojiti politehničke, kjer se bo študente učilo na manj akademski, bolj ljudski način. Univerze bodo tako postale popolnoma intelektualna gnezda, kjer bo pojem »uporabno znanje« morda celo prepovedan s statuti. Nena zadnje uporabno znanje ni akademsko. Ali ste morda kdaj slišali, da lahko kvantna mehanika koristi pri zamenjavi žarnice?

Ne glede na to, zgleda predlog na prvi pogled zelo zanimiv. Prinaša namreč človeški vrsti tako ljubo dihotomno ločitev visokošolskega prostora. V reformiranem prostoru tako več ne bo prostora za barvitost in interdisciplinarnost, zadeva bo namreč črno-bela – aplikativno znanje bodo politehničke, akademsko, bazično znanje pa ostanejo univerze. Vsak bo vedel, kaj je definicija politehničke in kaj univerze. Zelo birokratom prijazno. Njim prijazna se zdi tudi ideja o kriterijih za naziv »univerza«. V Sloveniji je tako enostavno definirati univerzo, vzameš le dovolj študentov, profesorjev, prostorov, programov in denarja. Kakor da je univerza le birokratski pojem. Kakor da je prva univerza nastala v času Bismarcka z dekretom in ne v temnem srednjem veku s svobodno voljo posameznikov.

Predlog Nacionalnega programa gre celo naprej. Govori o nekakšni institucionalni evalvaciji oz. akreditaciji, čeprav še programsko šepa. Predlaga se, da se bodo univerze kot celota priznale kot dobre. In da jih bo neka agencija ocenjevala. Zanimiva bo situacija, ko bo agencija kot slabo ocenila univerzo, ki jo je kot potrebno in ustrezno razglasil in ustanovil Državni zbor. Program tudi ne pove jasno, kaj je dobro visoko šolstvo. To prepušča agenciji. Ker visoko šolstvo ni naložba države, ampak le dela prebivalstva, o njegovem pomenu ne odloča Državni zbor, ampak agencija. Agencija, ki že vse od svoje ustanovitve ni sposobna akreditirati niti enega študijskega programa. No, vsaj učeno zveni ta izraz »institucionalna evalvacija«, tako »s sofisticirano«.

Program razvoja visokega šolstva je potreben, o tem ni dvoma. A morda bi se morali pri njegovem snovanju zgledovati po primerih dobre prakse. Hitro namreč ugotovimo, da je delitev na politehničke in univerze nesmiselna, saj ETH Zürich zaradi imena »politehnika« ni nič slabša od naših univerz. Trend v tujini je tudi, da se visokošolske ustanove združujejo in ne drobijo. Institucionalna evalvacija pa je nesmiselna, dokler si ne razjasnimo, zakaj jo izvajamo, kaj pričakujemo od nje in kako se bomo na izsledke evalvacije odzvali. Kot kaže, namreč še zmeraj nismo dovolj drzni, da bi v nacionalni program pod cilje evalvacije napisali, da bomo odkrili in odpravili določeno število pomanjkljivosti. In prav to gre očitati programu. Drznost. Navsezadnje je Nacionalni program razvoja visokega šolstva morda res le pripomoček za lažje vladanje ...

O pravičnosti

V sestavku raziskujem, kako literatura filozofira, kako omogoča premislek o nekaterih večnih vprašanjih človeškega rodu. Takšen premislek je gotovo nujen za slehernega mladega človeka, ki se šele pripravlja na poklic in vstopa v poklicno in družbeno življenje. Tukaj se bomo na kratko posvetili vprašanju pravičnosti in posledicah njene odsotnosti.

Andrej Adam, ilustracije Dejan Kralj

Vzemimo na primer Flaubertov roman *Gospa Bovary*. Ne bom razpravljal o glavni junakinji, temveč o stranskem liku v romanu, lekarnarju Homaisu. V enem izmed odlomkov izvemo, da je bil izjemen sosed: »Gospo Bovary je poučil, kje naj kupuje, posebej zanjo je poklical svojega trgovca z jabolčnikom [...]; namignil ji je tudi, kako se lahko poceni založi z maslom ter se pogodil s cerkovnikom Lestiboudoisom, ki je [...] skrbel za največje vrtove v Yonvillu.« Ampak takoj nato ugotovimo, da »ljubezen do bližnjega ni bila edino, kar je lekarnarja pripravilo k tako pretirani dobrosrčnosti.« Poklic lekarnarja je namreč opravljal brez diplome, zato bi si z ustrežljivostjo do sosedov »zagotovil hvaležnost in se tako zavaroval, da kasneje,« ko bi kaj opazili, ne bi odprli ust.

Zanimivo je, da so lekarnarju namenjene tudi zadnje besede v romanu: »Po Bovaryjevi smrti so v Yonville prišli že trije zdravniki, a se nobeden ni mogel uveljaviti, tako hitro in učinkovito jih je gospod Homais spodkopal. Strank ima kot listja in trave; oblasti so do njega popustljive in javno mnenje ima na svoji strani. Pred nedavnim je prejel častni križec.«

Nauk Homaisove zgodbe je enostaven: pravičnost se ne izplača, še posebej če njegovo zgodbo primerjamo z zgodbo gospoda Bovaryja, ki žalostno propade in umre. Toda, ali je to vse?

Najprej se vprašajmo, v kakšnem smislu je bil Homais nepravičen. Na tej točki nam pomaga Platon, ki v *Državi* pravi, da »pravičen človek noče imeti več od (sebi) podobnega, ampak od nepodobnega, krivičen človek pa tako od podobnega kot nepodobnega«.

Če te besede navežemo na Flaubertov opis Homaisa, ugotovimo, da bi ta želel biti lekarnar ali zdravnik, se pravi strokovnjak določene vrste, a vemo, da ni. Vseeno pa želi imeti in biti vse to, kar sta in imata lekarnar ali zdravnik in še več, saj druge zdravnike, ki jim ni podoben (ker to pač ni), spodkoplje. Rečeno drugače, Homais želi pridobiti in biti več kakor mu gre, toda če bi hotel biti pravičen, bi se moral na tej točki omejiti. To pomeni, da pravičnost zanika nenadzorovano tekmovalnost, nepravičnost pa ji na široko odpira vrata in pri tem ne izbira sredstev.

To pomeni, da pravičnost zanika nenadzorovano tekmovalnost, nepravičnost pa ji na široko odpira vrata in pri tem ne izbira sredstev.

Po tej logiki je krivično, kadar neki nestrokovnjak opravlja naloge, ki bi jih moral strokovnjak, ali tudi, kadar strokovnjak za eno področje opravlja dela strokovnjaka drugega področja, čeprav je ta na razpolago. Na primer: če bi diplomirani flvtist v orkestru igral klavir, pianist pa bi zaradi tega moral opravljal kakšno drugo delo ali celo vaditi svoj inštrument po navodilih flvtista.

Stališče, s katerim se spopadata Platon v *Državi* in deloma tudi Flaubert v *Gospo Bovary*, je torej, da sta pravičnost in omejevanje v njenem imenu neumna. Nepravični še kako zlahka prehitijo pravične, imajo

javno mnenje na svoji strani in dobro uspevajo.

Toda ali nepravični, četudi si prigrabijo več, kot jim gre, v resnici dobro uspevajo? Platon vsaj poskuša to zanikati, medtem kot Flaubert razmislek o tem prepušča nam. Po Platonu krivičnost ustvarja »spore, sovraštva in medosebne spopade, pravičnost pa slogo in prijateljstvo.« In naprej, krivičnost bo zaradi medsebojnega sovraštva ljudi v skupnosti »naredila nesposobne za skupno delovanje«.

Seveda, si boste mislili, Platonu vendar ni uspelo povedati nič novega. Kar pravi, je isto kot če bi rekli: v slogi je moč. Toda ali je sedaj, ker skupnost ni sposobna skupnega delovanja, krivičnim kaj slabše? Jim je tega kaj mar? Ali ni prej res, da se kitijo s svojim pogumom, s svojo zvitostjo in da jih ljudje celo spoštujejo zaradi teh in še drugih sorodnih lastnosti. Navsezadnje se vsakdo znajde, kakor ve in zna.

Vse to je morda res, toda če gre slabše kolektivu oziroma skupnosti, potem – vsaj dolgoročno gledano – gre tudi krivičnim, ki so (tako kot njihovi ljubljani – otroci, prijatelji) vendarle člani skupnosti. Dejstvo, da slednja ni sposobna skupnega delovanja, ne pomeni le sovraštva in sporov, v katerem se izčrpavajo energije, ki bi jih bilo sicer mogoče usmeriti v dobrobit skupnosti, pomeni tudi potrat talentov in strokovnjakov, ki prej ali slej odidejo iz nepravičnega in – kot smo videli – neustvarjalnega okolja ali pa dvignejo roke nad njim in se zaprejo v zasebnost. To pa pomeni odsotnost njihovega dela in njegovih dobrih posledic.

Bralec bo na koncu pomislil, da se zgornje besede nanašajo na Marijbor in njegovo samovlado. Ne bo se zmotil.

Zmedenost ali o Zeusu

Demokratie, wo bringst du uns noch hin,
Wenn Götter solche Kerls zu Ämtern wählen!
Aristofanes: *Die Vögel**

Samir Osmančević (Gradec), prevod Darinko Kores Jacks, ilustracija Jernej Žumer

Načrt je bil povsem drugačen: za-nemariti aktualnost in se v tej kolum-ni kolikor je le mogoče vračati k »osnovnim fenomenom človeške-ga obstajanja«, temu krasnemu naslovu knjige Eugena Finka in nje-nemu še lepšemu sporočilu, ter te-matizirati tiste dozdevno že zdavnaj izgubljene dimenzije mišljenja človeškega nasploh. Pogosto se na primer sprašujem, kako je mogoče, da je bil po skoraj tisočletju prezen-ce v človeški duhovni zgodovini iz nje - in to v le nekaj stoletjih - iz-gnan takšen pojmovni monolit, kot je duša. Ta pa je bila in kot pojem in kot observirani fenomen pregnana z obzorja filozofije na več kot čuden način: ne eksplicitno, ne s kakšnim veličastnim filozofskim spisom, ki jo bi zavrzel in suvereno proglasil

za še eno subjektivnomitološko prevaro, o kateri se nasploh ne more niti govoriti. Dušo je namreč izgnalo skorajda orkestrirano igno-riranje ekspandirajočega pozitiviz-ma, približno tako, kot znajo me-diji v totalitarnih režimih zamolčati njihove nasprotnike. Ti so jim po navadi fizično nedostopni ter se jih preganja tako, da se o njih intenziv-no, konsekvntno in zelo vpadljivo molči. (Podobno se je sicer zgodilo še z mnogimi drugimi klasičnimi pojmi filozofske tradicije: z vrlino, recimo z nemško Tugend, a to za-gotovo niti ni čudno v konstruktivi-stični dobi, ki ji je sumljivo vse, kar je po sebi, dobi, ki je uspešno izbri-sala diferenco med noumenonom in phainomenonom ter reducirala stvarnost zgolj na način, na katere-ga se svet objavlja.)

V tem semifilozofskem recikliranju osnovnih fenomenov človeškega obstajanja sem torej nameraval pisati o *zmedenosti*, o izgubi orien-tirjev, o najprofanejšem izmikljanju tal pod nogami, o nečem, kar vse bolj očitno postaja skorajda najbolj opazna karakteristika neke tetra-pak civilizacije (dovolite mi takšno kvalifikacijo, vsaj ko smo že pri re-cikliranju, čeprav je jasno, da je tu-di to posledica brisanja omenjene difference med bitjo in pojavom), v kateri je dan vsaj enajstkrat krajši od sokratskega, pa menda zato takšni pojmi - prav kot nezadostno osvetljen fotografski papir - vsak dan umirajo, še preden se sploh rodijo. In za seboj puščajo le črne madeže.

Osvobajanje moči

Na žalost bo - prav zaradi svoje »aktualnosti« - tudi ta pogled ostal zgolj prekratko osvetljena fotogra-fija, goli madež. *Zmedenost* si je na-mreč zaželela biti zapisana prav na dan, ko so na štajerskem potekale deželne volitve ter je zaradi očitne prioritete bilo nujno tisti planirani

filozofski business as usual preložiti na boljše čase, čeprav bi lahko po pravici ugotovili, da je tudi to, kar sledi, prav plod te iste zmedenosti, o kateri bi pravzaprav moralo biti govora. Rezultati štajerskih volitev so, glede na običajno tekmo dveh največjih političnih strank v tej avstrijski deželi, sami po sebi skrajno nezanemivi. Toda dejstvo, da je ra-dikalno desni avstrijski FPÖ (stran-ki, ki je v konstantnem vzponu, vse odkar je pred nekaj leti uspela pre-živeti Haiderjev poskus infanticida) uspelo ne manj in ne več kot pod-vojiti število dobljenih glasov, je bilo jasen signal, da iz meditacije o zmedenosti ne bo nič. Še posebno če upoštevamo, da je ta vest sledila le nekaj tednov po tistem, ko je ek-stremna desnica tudi na Švedskem uspela (sicer samo v kontekstu švedskega imidža) osvojiti veliko število glasov, kot ga ne pomnijo, in vstopiti v parlament. Ker pa lah-ko to mrtvodomsdo kolumno vsaj deloma razumemo tudi kot neke vrste na pol oseben politični dnev-nik, lahko tudi konstatiramo, da je eden najpogostejših motivov, ki se v njej pojavljajo, zagotovo motiv opozorila pred vztrajnim in kon-stantnim prodiranjem radikalno desnih sil v večini evropskih dr-žav. In to vedno ob opombi, da to opozorilo niti slučajno ni nobeno vzganjanje panike nekega *politič-nega* nasprotnika omenjenih sil, ampak nekaj, kar je rezultat skrajno resnega poslušanja arij, ki so nam jih velike filozofije zgodovine in po-litike do zdaj prepevale o tovrstnih fenomenih.

Vzemimo teko kot primer le ne-koliko faktumov. Platon nas je že zdavnaj naučil, da demokracija nastane, »ko zmagajo reveži, ki en del nasprotnikov pobijejo in dru-gega izženejo, s preostalimi pa si enakomerno razdelijo vlado in državljanske pravice, pa čeprav se

oblasti v njej najpogosteje izbira-jo z metanjem kocke.« In ne le to: Platon *opozarja*, da je »povsem naravno«, da tiranija ne nastane iz aristokracije, oligarhije itd., ampak prav iz demokracije, prav »po skraj-ni svobodi - največje in najstrašnej-še suženjstvo«. Preskočili bomo za moderni politični habitus nedvo-mno pomembnega Machiavellija in dvomljivo privzdignili obrvi ob Kantovi pomembni trditvi iz spisa *K večnemu miru*, trditvi, ki se glasi, da je od treh državnih ureditev demo-kracija »v pravem pomenu besede nujno *despotizem*«, ker utemeljuje izvršno oblast tako, da vsi (vsi, pravi Kant, ki pravzaprav niso vsi) odločajo proti posamezniku, ki se z odločitvami vseh ne strinja. Vese-li Nietzsche je nato ugotovil, da je sodobna demokracija »oblika raz-pada države«, evropsko demokra-cijo pa je razumel kot »osvobajanje moči« - in to predvsem osvobajanje »lenobe, utrujenosti in šibkosti«.

Zavračanje alternativ

Ti primeri niso nikakršna demon-stracija evidentne, skorajda pa-všalne skepse filozofske tradicije do demokracije (ne pozabimo, da demokracija ni anglosaksonski patent iz 18. ali 19. stoletja) niti njeno postavljanje pod vprašaj v kateremkoli pomenu besede, ampak so navedeni le za nazorno predstavitev, da so neki manj de-mokratski časi in neki manj demo-kratski režimi očitno bili sposobni demokratično prenesti nič kaj la-skave konstatacije o demokraciji. Vprašanje legitimnosti v različnih oblikah družbene ureditve je od nekdaj vznemirjalo največje ume-človeštva; tisti najbolj iskreni (mor-da celo najbolj naivni) med njimi so poskušali svoje rešitve uganke, imenovane človeško življenje, po-staviti v odnos nasproti drugim elementarnim dimenzijam člove-škega bivanja - ne pozabimo na

POPRAVEK

V intervjuju z dr. Primožem Šter-bencem *Nesoglasja med Zaho-dom in muslimanskim svetom* (Ka-tedra, september 2010) je prišlo do napake.

Ker se je zaradi napake spremenil pomen povedanega, del odgovora v intervjuju objavljamo še enkrat.

Poudaril bi še, da je dejstvo, da več kot milijarda muslimanov v svetu bolj ali manj odklanja kapitalistični sistem, še posebej v njegovi neoli-beralni obliki, pomemben razlog za to, da dominantne strukture na Zahodu, predvsem v anglosa-škem svetu, skorajda sistematično poskušajo stigmatizirati islam in predvsem tiste, ki najbolj poudar-jajo zavezanost vrednotam islama - islamistične kroge. Pri tem ima pomembno vlogo prikrito religij-sko-ideološka in v veliki meri se-kularizirana percepcija, da morajo ZDA kot »izvoljeno ljudstvo« v sve-tu širiti božji načrt, razodet v obliki kapitalistične modernosti.

primer, da ima Platonova *Politheia* skoraj samoumeven podnaslov »ali o pravičnosti«. Modernemu mišljenju demokracije (vkolikor se tako sploh lahko imenujejo študije, ki analizirajo demokratični ustroj, ne vprašajo pa, kaj bi demokracija pravzaprav naj sploh pomenila in v kakšni zvezi je z ostalimi kvaliteta-tami človeškega družbenega organiziranja) po moji presoji naravnost manjka vpogled v dve stvari. Kot prvo, je demokracija postala sveta krava političnih teorij - Marcuse bi rekel: napačna organizacija zavrača alternative -, ki ji s tem nedvomno delajo medvedjo uslugo, ker pospešeno zavirajo njen razvoj in jo fiksirajo na nivojih, ki nato zares vsaj na trenutke grozijo z »najstrašnejšim suženjstvom«. Še posebno zato, ker so tisti mogočnejši, ki po Platonovi definiciji vedno nekako preživijo ter si spet in vedno znova delijo oblast, zares sposobni napraviti iz demokracije politično kockarnico, v kateri so človeška življenja po navadi le žetoni na igralnih mizah. In drugič, sodobna demo-

kracija se pravzaprav privzdiguje nad zgodovino in kot eminenten zgodovinski dosežek o sebi trdi, da je v bistvu ahistorična, da je z dokončno realizacijo priznanja posameznika kot svobodnega in enakopravnega prispela do konca zgodovine, čeprav bi to - kot smo videli pri Kantu - bilo slučaj samo v neki vrsti absolutnega konsenza, kjer ne bi bilo drugače mislečih. Kajti posamezniku, ki misli drugače, je povsem vseeno, ali je njegov despot neki avtokrat, ali pa ga »terorizira« 20 odstotkov volivcev zmagovalne stranke, ki si je oblast priborila tako, da je od 51 odstotkov volilnega telesa osvojila večinskih 20 odstotkov, čeprav tistih 51 odstotkov volilnega telesa - samo tisti torej, ki so izpolnili tako imenovano državljansko dolžnost - lahko predstavlja le manjši del prebivalstva (takšna matematika zares postavlja pod vprašaj pojme, kot so »vsi«, »ljudstvo«, volonté générale itd.).

Enako kot je na prelomu stoletja in tisočletja Avstrija presegla svoj lokalni pomen s tem, da je dopustila

vstop Haiderjeve stranke v vlado, tudi štajerske volitve presegajo svoj lokalni pomen samo s tem, da potrjujejo omenjeno tendenco kontinuirane ekspanzije radikalne desnice, ki gradi svoj vzpon na demagogiji - za razliko od dvojezičnih napisov na Koroškem ter prodajalcev kebaba v soseščini, Haiderja očitno niso motili niti libijski dolarji niti druženje z arabskimi mogočnejši niti razne valute znane banke, katere transakcije poskušajo prav te dni razvozlati celo na Hrvaškem in, kako bi bilo kaj drugega sploh mogoče, v Bosni -, na ksenofobiji in odkritem propagiranju sovraštva do drugih in drugačnih. Seveda ni nikakršen čudež, da ima ekstremna avstrijska desnica pri tem zares vse večji uspeh, ker smo to že zdavnaj videli kot politični mehanizem mobiliziranja frustracije. Čudno pa je, da se demokracija še naprej vztrajno brani misliti samo sebe, s čimer ostaja zacementirana pri anahronistični samopercepciji, ki je bolj podobna abstraktni in romantični veri v demokracijo kakega skrivne-

ga demokrata iz Rusije v obdobju tretje sovjetske petletke, kakor pa spoznanju nekega vendarle izkušene- ga družbenega reda, ki ima za seboj ne le dolgo tradicijo iskanja lastnega smisla in sam konec zgodovine, ampak tudi izkušnje, kot je bila nacionalsocialistična ... Z vzpodbujanjem molka ali ignoriranjem bistvenih spoznanj o sami sebi demokracija prepušča odpor proti takšnim tenzijam skrajni levi, s tem pa ustvarja situacijo, v kateri bosta o njeni usodi odločala dva tabora, ki sta že po tradiciji zelo naklonjena radikalnim ukrepom, ki jih zahtevajo radikalne situacije. Morda pri tem molku in pri tej ignoranci tudi gre za simptome lenobe in šibkosti, a zdi se, da je tu vendarle bolj govora o najobičajnejši človeški zmedenosti, o najbolj vsakdanjem izgubljanju tal pod nogami. Na kar bi Platon rekel: »O, moj Zeus!«

.....
*Demokracija, kam nas boš še pripeljala, če bogovi volijo takšne tipe za svetnike!
Aristofan: *Ptiči*

Izraelec v Palestini proti izraelski okupaciji

Dr. Jeff Halper je antropolog in politični aktivist. Leta 1997 je soustanovil Izraelski odbor proti rušitvi domov, ki se upira izraelski politiki rušenja palestinskih domov. Kot direktor odbora je organiziral civilno nepokorščino in vodil številne nenasilne dejavnosti proti izraelski okupacijski politiki in upravi na Zasedenih palestinskih ozemljih.

Aleš Kustec

Naslov vaše knjige je Izraelec v Palestini: upiranje razlastitvi, odrešenje Izraela. Kako ste pravzaprav postali Izraelec v Palestini?

Veliko profesorjev pa tudi novinarjev, ki so po prepričanju liberalci oziroma se nagibajo k levici, pripadniki stranke Meretz in organizacije Peace Now, dejansko nikoli ne gredo na Zasedena ozemlja ali pa gredo tja le na demonstracije za kakšno uro, držijo zastavo in napis ter se nato vrnejo domov. Tako nikoli ne doživijo takšne realnosti. Ko sem se sam za-

je doživljanje te realnosti, ki jo Izraelci tako zelo težko vidijo, omogočilo razumevanje, da obstaja tudi Palestina. **V svoji knjigi pravite, da večina Izraelcev živi v škattli. Kaj predstavlja to škattlo?**

Škattla je prvenstveno ideologija, sionizem. To je povsem judovska zgodba, v njej namreč ni Arabcev. Uporabljam besedo Arabec, ker v Izraelu ne uporabljamo besede Palestinec. To je namreč naša država in imamo izključno pravico do nje. Zato jo judiziramo oziroma jo delamo judovsko.

zu, ker ne obstaja dejanski označevalec, Arabec, ki ga ljudje poznajo.

Kakšen je odnos večine Izraelcev do vas oziroma mirovniškega gibanja v Izraelu?

Škattla ni iz trdega materiala, ampak iz prosojnega materiala kot membrana. Tako da ljudje lahko vidijo iz škatle, lahko vidijo Arabce in arabske vasi. Vendar četudi jih vidijo, so ti v ozadju, saj dejanskega stika ni. Arabci namreč niso del življenja večine ljudi, saj je njihovo življenje v škattli, tam pa Arabcev ni. Tudi mi smo

ni nič znanega. Ves svet se jim v nekem smislu postavi na glavo. Mislim, da so Izraelci to izkusili ob podpisu sporazuma v Oslu, ko se je kar naenkrat Rabin na trati Bele hiše rokoval z Arafatom. Ker so pred tem generacije govorile, da so Arabci in Arafat naši smrtni sovražniki in teroristi, ljudje niso vedeli, kako naj reagirajo na to. Na koncu so reagirali panično, kar je po mojem nekako vodilo v umor Rabina. To je tudi razlog, zakaj izraelsko mirovniško gibanje tako veliko časa nameni tujini. Ker ne moremo sodelovati z izraelsko javnostjo. Ne zato ker se z nami ne strinjajo, to ni problem, ampak ker se počutijo ogrožene. Ko začneš enkrat postavljati vprašanja o obliki škatle; da tej državi morda ni treba biti judovska, da bi morda morala biti binacionalna, ker so tukaj še drugi ljudje, ali da imamo nekaj odgovornosti za izgon Arabcev, da smo morda zagrešili etnično čiščenje ali da smo odgovorni za okupacijo, se Izraelci začnejo počutiti zelo ogrožene.

V Izraelu imamo pravilo, lahko bi mu rekli moralna osnova sionizma. Ideja je, da dokler imamo prav in je vse, kar počnemo dobro, pravično in upravičeno, smo v redu. Ko pa enkrat priznamo najmanjšo napako ali zločin, najmanjšo razpoko v strukturi, se celotna stvar sesede. Ko pa je moralna osnova sionizma enkrat uničena, lahko tudi kar pripravimo kovčke in gremo nazaj v Rusijo, ZDA oziroma tja, od koder je kdo prišel. Obstaja torej resnični strah, zato kritika ni zaželena. Ker če se izkaže, da nekaj ni res, potem morda kaj drugega tudi ni res. To se kaže tudi v našem šolskem sistemu, saj izraelskim otrokom dobesedno perejo možgane. Ne učijo jih kritičnega

V Izraelu imamo pravilo, lahko bi mu rekli moralna osnova sionizma. Ideja je, da dokler imamo prav in je vse, kar počnemo dobro, pravično in upravičeno, smo v redu. Ko pa enkrat priznamo najmanjšo napako ali zločin, najmanjšo razpoko v strukturi, se celotna stvar sesede.

čel družbenopolitično udeleževati, sem vedno več časa preživel na Zasedenih ozemljih. Še posebej po letu 1997, ko smo ustanovili naš odbor [Izraelski odbor proti rušenju domov] in sem se začel intenzivno ukvarjati s problematiko rušenja palestinskih domov. Zato sem moral veliko časa preživeti na Zasedenih ozemljih, se srečati z družinami itn. Spomnim se, ko sem leta 1997, potem ko sem že 25 let bil v Izraelu, rekel svoji ženi, da nimam nobenega arabskega prijatelja. Četudi si bil levičar, je bilo težko srečati Arabce. Ne morem vam povedati, kako smo izolirani drug od drugega. Dejansko me je prav problematika rušenja palestinskih domov nekako izvela iz te izolacije. Začel sem videti realnost, da Palestinci obstajajo in kaj pravzaprav pomeni biti Palestinec. Seveda sem akademsko vedel, kaj se je zgodilo leta 1948, vendar pa se prebiranje knjig človeka ne dotakne tako močno, kot če dejansko spozna ljudi. Potem se ti odprejo oči in vidiš, kaj se dogaja. Tako da mi

Če bi uporabili besedo Palestinci, bi spodkopavali našo izključno pravico. Ta namreč izhaja iz tega, da ni nikogar drugega. Vemo sicer, da je tukaj nekaj Arabcev, vendar ti ne tvorijo skupnosti, zato nimajo nacionalnih pravic do te države tako kot mi. Tako se Arabce povsem izvzame iz enačbe. Tudi Arabci znotraj Izraela so izrinjeni na obrobje družbe. Lahko bi vse življenje živeli tukaj in nikoli ne bi srečali Arabca. Vsekakor pa ne bi imeli arabskega prijatelja. Tako ideologijo še dodatno okrepi segregacija. Zelo težko je srečati Arabca, ker ti živijo v svojih skupnostih, in to ne nujno prostovoljno. Tako nikjer ne more biti mešanja, ne v šoli, na ne delovnem mestu, nikakor pa ne v vojski. Iz tega ne sledi, da so ljudje proti Arabcem ali da jih sovražijo, temveč da ti zanje ne obstajajo oziroma obstajajo na zelo abstrakten način. Zato se lahko temu izrazu doda kar koli. Lahko se jih označi za naše smrtne sovražnike ali teroriste. Kar koli je mogoče dodati temu izra-

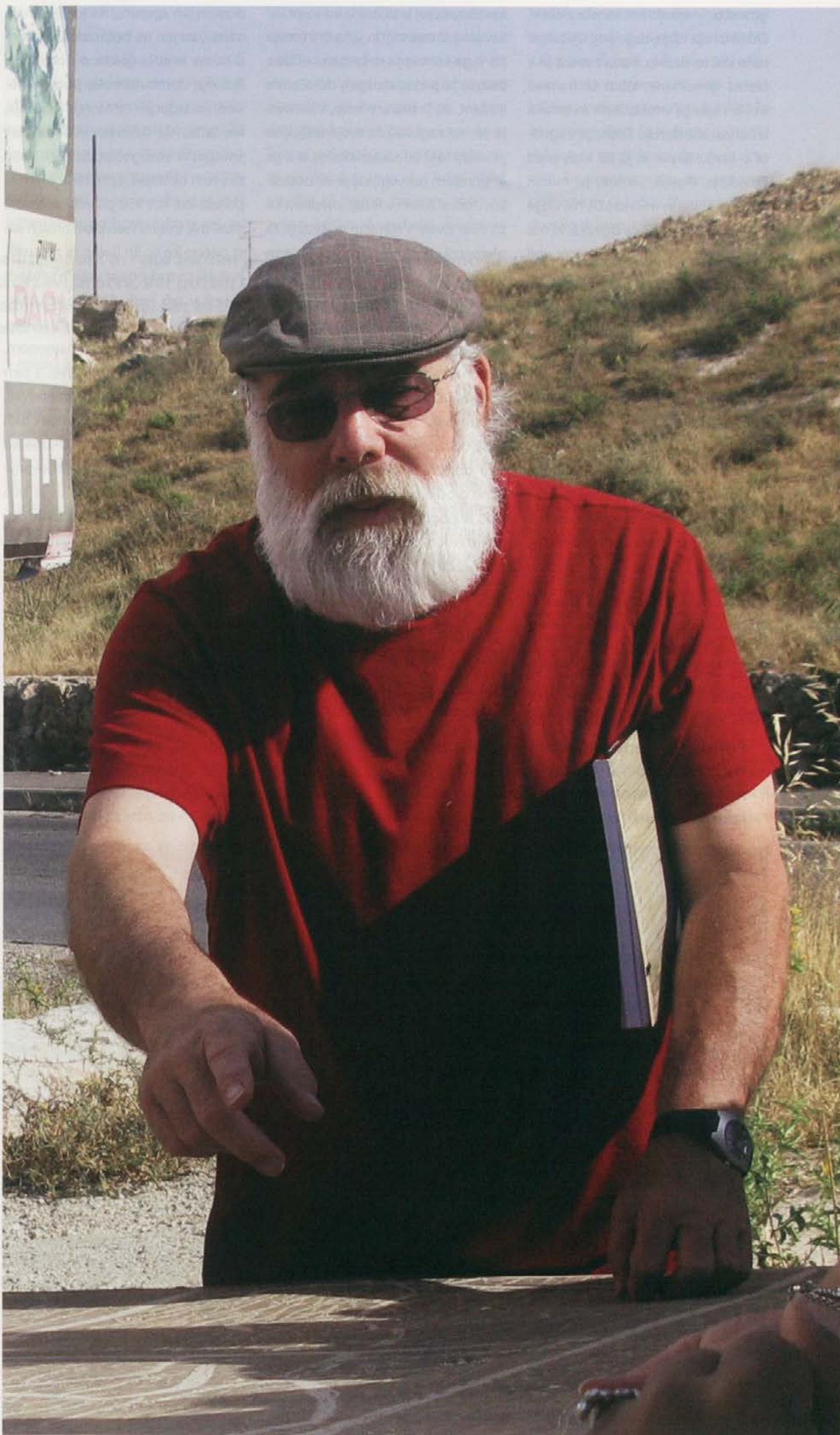
zunaj te škatle, čeprav smo hkrati v njej. Zaradi tega ker sem Jud in ker mimogrede živim v bolj desničarsko usmerjeni soseski, sem v škattli. Vendar pa sem, kar zadeva politiko, zunaj sionističnega diskurza. Vsak, ki se ne identificira kot sionist in ki si lahko predstavlja, da bi živel v eni državi skupaj z Arabci, ali se postavlja pred izraelske buldožerje in se bori proti izraelskim vojakom, ne pa Arabcem, je tako zelo zunaj normalnega diskurza, da ljudje preprosto ne vedo, kaj bi storili z njim. Tako da smo v tem pogledu dejansko zunaj škatle. Čeprav smo naokoli, se ljudje v škattli z nami ne poistovetijo. Zato ne moremo priti do njih. Ne moremo dati roke skozi membrano in potegniti ljudi ven in jim pokazati, da obstaja svet tudi zunaj škatle. Seveda poskušamo, imamo najrazličnejši material in predstavitve v hebrejščini. Poleg tega imamo tudi izlete po vzhodnem Jeruzalemu in Zahodnem bregu. Vendar zakaj ljudje nočejo iz škatle? Ker je zunaj škatle za njih kaos, saj jim

razmišljanja, saj biti kritičen na neki način pomeni biti antisionističen.

Je bil glede na izključno željo po judovski državi v sionistični ideologiji konflikt s Palestinci pravzaprav neizbežen?

Ideja je bila, da je to dežela brez ljudi. Kar ne pomeni, da smo slepi in da ne vidimo, da so tukaj drugi ljudje. Vendar so to posamezni Arabci, ne pa skupnost oziroma nacija. Torej je to dežela brez ljudi za ljudi brez dežele. Zaradi te formulacije se konstantno zanika dejstvo, da tukaj živijo tudi drugi ljudje (kot skupnost) in imajo zato pravice tako kot mi, npr. pravico do samoodločbe, ter da je to tudi njihova država. To dejstvo se poskuša izbrisati. To je bistvo judizacije, ki ni nikoli končana naloga. Ljudje se sprašujejo, če Izraelci želijo mir – sam mislim, da si ga želijo in niso zainteresirani za okupacijo in naselbine – zakaj potem volijo za Šarona, Netanjahuja oziroma desne vlade, ki nas še bolj zapletajo v to zmešnjavo. Ker je eden izmed osnovnih principov, ki so jih Izraelci ponotranjili celo pred vojno leta 1948, ideja, da so Arabci naši stalni sovražniki. To zveni paranoično, vendar nam hkrati tudi ustreza. Dokler so namreč naši sovražniki, se lahko borujemo proti njim in s tem vse upravičimo. Hkrati pa dokler vztrajamo pri naši ekskluzivnosti in zanikamo ne samo njihove pravice, ampak tudi zgodovino, življenjski prostor ter kakršno koli kolektivno identiteto, Arabci ne morejo drugače, kot da so naši sovražniki, saj tega ne morejo sprejeti. Etnokracija je beseda, ki jo uporabljam, in pomeni, da si ena skupina ljudi prisvaja lastništvo nad državo. Tako morajo biti drugi ljudje, ki živijo v tej državi, zatirani oziroma izključeni. Ti seveda nikoli ne bodo sprejeli, da so drugo- ali tretjerazredni državljani ter da njihova država pripada nekomu drugemu. Lahko si želijo kompromisa, vendar Izrael ne želi kompromisa, saj vztrajamo, da je to izključno naše. **Izrael je velikokrat označen kot edina država z zahodnim tipom demokracije na Bližnjem vzhodu. Kako se to sklada z vašo oceno, da je etnokracija? In od kod ta etnokracija izvira?**

Izvira iz dveh mest. Najprej iz Svetega pisma oziroma Stare zaveze. Če pogledate Staro zavezo in knjigo Jozue,

govori o osvajanju kanaanske dežele. Od tu izhaja ideja, da je bog izključno nam dal to deželo. Stara zaveza je v bistvu genocidna. Ubiti je namreč treba vsakega moža, ženo in otroka iz kanaanske dežele. Enako je v zgodbi o kralju Savlu, ki je bil kralj pred Davidom. Prerok Samuel je mazilil Savla za kralja in mu naročil, naj ubije vsakega kanaanskega človeka, ki mu pride naproti. V eni bitki je sicer ubil vse ljudi, a prizanesel kralju. Zaradi tega je bil preklet in je izgubil svoje kraljestvo. Tako je že v Stari zavezi prisotna plemenska ekskluzivnost.

Poglejmo 19. stoletje, ko se je modernizem začel v kontekstu evropskih nacionalizmov. Za vzhodno Evropo je bil značilen panslavizem, ki je bil plemenski in ga je spodbujala Rusija. Judje, ki so tisoče let živeli v Rusiji in vzhodni Evropi, nikoli niso bili sprejeti, ker niso bili Slovani. Za osrednjo Evropo je bil značilen pangermanizem, ki je bil prav tako plemenski. Ko govorimo o zahodni demokraciji, v bistvu govorimo o demokraciji Francije, Velike Britanije, torej zahodne Evrope in ZDA, ki je temeljila na ideji, da država pripada dr-

žavljanom, saj je poznala koncept državljanstva. V osrednji in vzhodni Evropi pa tega koncepta državljanstva ni bilo. Država je pripadala zgolj določenim ljudem, saj je bila sredstvo, s katerim je pleme zagovarjalo svojo izključno pravico. To je bil nacionalizem, ki si ga je sionizem prisvojil, saj je 90 odstotkov Judov živelo v Rusiji, medtem ko so elite živele v Nemčiji in Avstriji. Ta plemenski nacionalizem smo potem uvozili sem.

Ste soustanovitelj Izraelskega odbora proti rušenju domov. Med drugim pravite, da izraelska politika rušenja palestinskih domov dokazuje, da Izraelu ne gre samo za varnost.

Naše delovanje proti rušitvi palestinskih domov smo zastavili kot politično orodje proti okupaciji. Bolj kot smo se poglobljali v problem rušenja palestinskih domov, bolj smo spoznavali, da je to bistvo konflikta. Dom je povezan z domovino oziroma nacionalnim domom. Tako je sionistično gibanje pred nastankom Izraela imenovalo Palestino za nacionalni dom za Jude. Politika rušenja domov Palestincem individualno odreka

dom in jim sporoča, da tukaj nimajo mesta, da jim ne bomo dovolili imeti doma in širše gledano domovine. Rušenje domov nekako pomeni naslednjo stopnjo etničnega čiščenja. Ne samo da izženete ljudi, ampak jim tudi onemogočite, da bi se vrnili in s tem obstajali. Leta 1948 je Izrael porušil več kot 530 palestinskih vasi, okoli dve tretjini vseh palestinskih vasi, potem ko so jih ljudje že zapustili. Porušili so tudi enajst velikih urbanih sosesk v Jafi, Hajfi, Akku in Jeruzalemu. To se ni zgodilo v osrčju bitke, ampak je bilo izvedeno z namenom, da se ljudje ne bi mogli vrniti. S tem ko so vasi porušili in jih preimenovali, so izbrisali ne samo ljudi ampak tudi njihovo prisotnost tukaj. Okupacija po letu 1967 pomeni nadaljevanje tega. Od takrat pa do danes je bilo porušeni 24 tisoč palestinskih domov na zasedenih ozemljih. To ni imelo nobene zveze z varnostjo ali terorizmom, šlo je preprosto za uničenje domov nedolžnih ljudi, pa najsi bo razlog vojaški napad na Gazo ali ker Izrael Palestincem ni dal gradbenih dovoljenj, in ko so nato brez gradbenih dovoljenj zgradili dom

na svoji zemlji, so jim ga porušili. Rušenje domov torej pomeni bistvo konflikta, ali imajo Palestinci sploh kakšno mesto v tej državi, ali imajo pravico do doma in druge pravice. In odgovor je ne. Ker bomo porušili vaše domove in vam ne bomo dovolili, da se vrnete v te domove. Zanimivo je, da je bilo v zadnjih letih v samem Izraelu trikrat več rušenj domov izraelskih državljanov, ki so Arabci, Palestinci ali beduini, kot na zasedenih ozemljih. 20 do 40 tisoč domovom izraelskih Arabcev grozi rušenje. V puščavi Negev obstaja beduinska vas, ki so jo porušili že osemnajstkrat. Ljudje pa vseeno vedno znova zgradijo svoje male kolibe, ker preprosto ne morejo oditi nikamor drugam.

Glede rušenja palestinskih domov se Izrael brani, da Palestinci za gradnjo nimajo ustreznih dovoljenj.

Vendar ne morejo dobiti dovoljenj. Izrael želi tako zaščititi svojo podobo zahodne demokracije. Navzven se ne sme namreč videti, da diskriminatorno ruši domove drugih skupin ljudi. Zato je ustvaril fasado načrtov, razdeljevanja v cone, birokracije in administracije. Tako npr. s spremembo namembnosti zemljišča v kmetijsko zemljo Palestinci ne morejo dobiti dovoljenja za gradnjo na svojem zemljišču in Izraelci lahko rečejo: »Z veseljem bi vam dali dovoljenje, saj nismo proti gradnji Palestincev, vendar je žal to območje registrirano kot kmetijska zemlja.« Seveda pa ko Izraelci želijo zgraditi naselbino, preprosto spremenijo namembnost tega zemljišča. S prostorskim načrtovanjem Izrael izvaja svojo politično agendo, ki pa mora ostati skrita, saj bi bili sicer v nasprotju z idejo, da smo zahodna demokracija. Takšnemu početju namreč v zahodnih demokracijah pravijo rasizem, saj gre za privilegiranje ene skupine ljudi nad drugimi. V etnokraciji pa je takšno početje sprejemljivo, saj je bistvo te, da se privilegira ena skupina ljudi oziroma judizira ta dežela, ki pripada nam. Tako obstaja direktno nasprotje med demokracijo in etnokratico. Ker se Judje po svetu, v diaspori, veliko bolj zavzemajo za demokracijo ter spoštovanje človekovih pravic, ne sprejemajo etnokracije, saj je v nasprotju z njihovim vrednostnim sistemom. Če želi Izrael ohraniti podporo Judov po svetu ter javnega mnenja

Politika rušenja domov Palestincem individualno odreka dom in jim sporoča, da tukaj nimajo mesta, da jim ne bomo dovolili imeti doma in širše gledano domovine. Rušenje domov nekako pomeni naslednjo stopnjo etničnega čiščenja. Ne samo da izženete ljudi, ampak jim tudi onemogočite, da bi se vrnili in s tem obstajali.

Center Izraelskega odbora proti rušitvi domov na Zahodnem bregu, kjer se zbirajo mednarodni aktivisti, ki pomagajo ponovno zgraditi porušene palestinske domove, je bil porušen in ponovno zgrajen že štirikrat.

in vlad v Evropi in ZDA, ki pridigajo o demokraciji, se mora pretvarjati oziroma dajati vtis, da je demokracija. Zato so potrebni ti mehanizmi načrtovanja in razdeljevanja v cone. Človek se vpraša, zakaj se toliko mučijo s temi mehanizmi, ko pa želijo preprosto porušiti palestinske domove. Ker je to način, da se ohrani podoba Izraela kot demokracije.

ba imeti tudi ideologijo, ki podpira celotno stvar. Ljudi je namreč treba prepričati o razlogu tega početja. Od tukaj izhaja ideja, da so naši stalni sovražniki. Zato vse upravičimo z varnostjo. Ko pa se začne omenjati varnost, smo rešeni, saj nihče ne more nasprotovati varnosti. Ker so vsi teroristi in naši stalni sovražniki, je vsak njihov korak proti miru ukana, saj nas

V Izraelskem odboru proti rušenju domov brez obotavljanja takšno politiko imenujemo apartheid. Vendar pa ta termin uporabljamo zelo previdno in ne zgolj kot slogan. Apartheid ni mističen koncept in ga lahko razložimo z dvema elementoma. Začel se je sicer v Južni Afriki, vendar ni nujno omejen zgolj na Južno Afriko. Apartheid predvsem

Mislim, da so se izraelski Judje ujeli v etnokratski koncept, da celotna judovska država pripada izključno nam. Zato moramo ustvariti sistem ločitve, zatiranja in dominacije. To moramo početi, če hočemo judizirati državo in imeti judovsko demokracijo. Še posebej zato, ker polovica prebivalcev ni Judov. Dokler želite judovsko državo, preprosto ne morete

Polovico vseh ljudi med Mediteranom in reko Jordan je Palestincev. Ne moremo jih vreči ven, čeprav bi morda to radi. Ne moremo jim dati državljanstva, ker potem to ne bi bila več judovska država. Nočemo jim dati države na celotnem območju Zasedenega ozemlja, ker bi bilo to preveč. Vprašanje je torej, kako naj jim damo nekaj, da bodo imeli majhno državo ter se jih na ta način znebimo.

Ali Izrael sprejema nastanek palestinske države ali pa (še vedno) želi to ozemlje zase?

Izraelci, še posebej nacionalistični in religiozni, Zahodnemu bregu pravijo Judeja in Samarija. To je osrčje biblijske domovine, ne pa Tel Aviv. Želimo sicer to ozemlje, vendar generalno gledano dandanes bolj želimo nadzor. Med ljudmi se je morda bolj kot pri vladi ustalilo spoznanje, da ne moremo dobiti vsega ozemlja. Polovico vseh ljudi med Mediteranom in reko Jordan je Palestincev. Ne moremo jih vreči ven, čeprav bi morda to radi. Ne moremo jim dati državljanstva, ker potem to ne bi bila več judovska država. Nočemo jim dati države na celotnem območju Zasedenega ozemlja, ker bi bilo to preveč. Ne želimo jim namreč dati Judeje in Samarije ter Jeruzalema. Vprašanje je torej, kako naj jim damo nekaj, da bodo imeli majhno državo ter se jih na ta način znebimo. Podobno kot bantustani v Južni Afriki. Tako ne bi bili več odgovorni za njih, hkrati pa bi imeli nadzor nad celotno državo.

Kako Izrael izvaja matrico nadzora, kot jo sami imenujete, na Zasedenih ozemljih?

Kot prvo uporablja vojsko. Ker Palestinci ne morejo sprejeti tega, da bi bili zaprti v bantustane, je potrebna vojska, da se jih zlomi. Potem obstaja struktura nadzora gibanja. Sem spadajo kontrolne točke in avtoceste, ki so namenjene samo Izraelcem. Treba je imeti tudi politiko, ki omogoča vse to. Politiko, ki omogoča gradnjo izraelskih naselbin in po drugi strani preprečuje gradnjo Palestincem, politiko rušenja domov, politiko razlaščenja zemlje. Pomembna je tudi gospodarska zapora, ki Palestince zapira v majhne otoke. Seveda je tre-

v resnici želijo napasti iz zasede. Matrica nadzora tudi pojasnjuje, kako lahko Izraelci, celo liberalno usmerjeni, ki si ne želijo okupacije, ampak mir, volijo desne vlade in dovolijo, da se ta matrica nadzora in okupacija nadaljujeta. To je dvorezni meč, saj hkrati nadzira Palestince in omogoča krinko, s katero se prevara Izraelce, ko se jim dopoveduje, da slaba stvar v resnici le ni tako slaba.

Se strinjate z izrazom apartheid ali pa je morda vseeno preveč strogo tako imenovati izraelsko politiko do Palestincev?

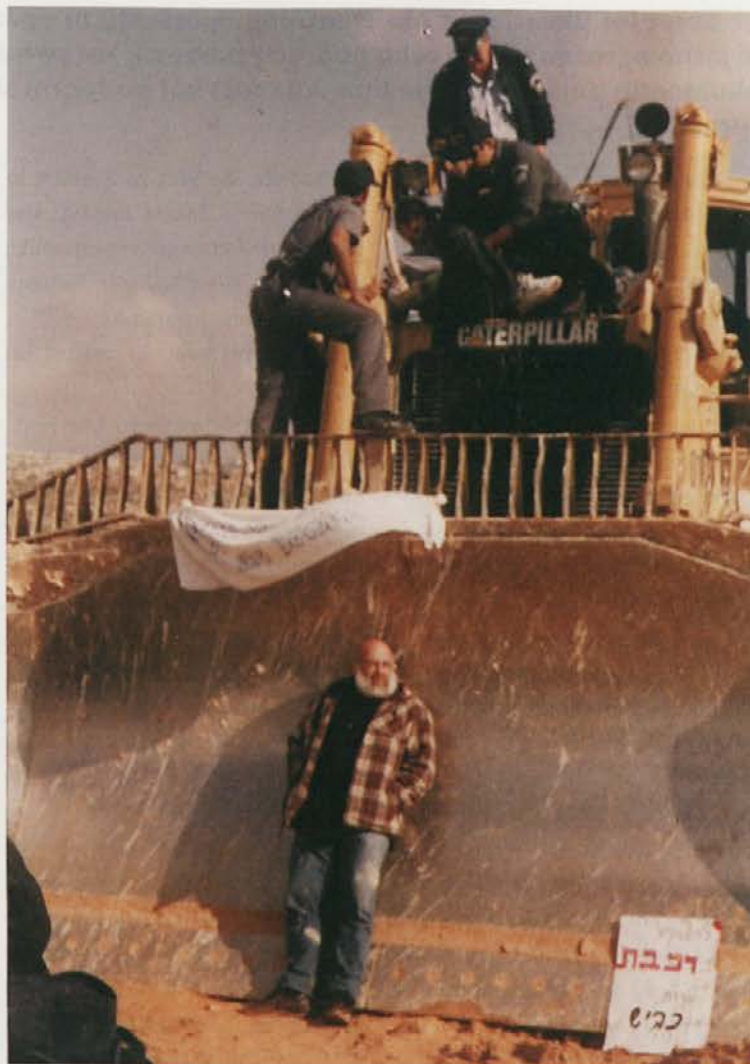
pomeni ločitev populacij. Drugi element pa je dominacija. Ena populacija ustvari režim, ne gre zgolj za politiko ampak za strukturiran režim kot matrica nadzora, ki stalno in institucionalno ustvarja sistem, v katerem ena populacija vlada drugi. Ni pomembno, ali ta režim ločitve in dominacije temelji na rasi kot v Južni Afriki ali pa na religijsko nacionalni identiteti kot tukaj.

Veliko ljudi ne razume tega, kako lahko Izrael po lastni izkušnji s holokavstom počne takšna grozodejstva.

opustiti takega ravnanja. V tem smislu je Izrael ujet in tukaj smo mi zunaj škatle. Zato ko govorimo, da bi lahko imeli binacionalno državo ali regijsko zvezo, ter da moramo opustiti to ekskluzivno zahtevo, da bi potem lahko živeli skupaj znotraj celotne regije, je to tako abstraktno in hkrati ogrožajoče za večino Izraelcev, da se preprosto niti ne odzovejo na to.

V svoji knjigi tudi pravite, da je treba ta konflikt internacionalizirati, ker so Palestinci za Izrael med drugim poskusni zajčki pri ustvarjanju novih načinov za »skladiščenje« ljudi po vsem svetu.

Ideja »skladiščenja« je, da trajno zapreš ljudi na omejen prostor. Ti nikoli ne zapustijo tega prostora in so kot ujetniki v zaporih. Mislim, da Izrael gre v to smer, ker pravzaprav ne more iti v nobeno drugo. Apartheid je še vedno političen problem, proti njemu se da boriti, saj ni sprejet v svetu. »Skladiščenje« pa ni problem, saj ljudje izginejo. Komu je mar za vse zapornike po svetu, pa gre za milijone ljudi? Dobesedno so izginili. Tudi revni ljudje v slumih po vsem svetu preprosto izginejo. Ali lahko Izrael poskrbi za to, da Palestinci izginejo v »skladiščih« in jih potem hrani, kot se hrani ujetnike? S tem ko Palestinci postajajo vedno bolj samozavestni in nepopustljivi, ko pridobivajo vedno več podpore v svetu in ko se tudi številčno povečujejo, moramo najti nove načine, kako jih nadzorovati in ta nadzor prodati svetu. Ne moremo namreč biti kot naciji in jih pretepati ves čas ter zapirati v koncentracijska taborišča. Zato moramo iznajti nove kreativne načine za početje tega in »skladiščenje« je eden izmed teh novih konceptov.

(Pre)pozna obramba univerze

Zadnjih nekaj mesecev lahko v medijih redno spremljamo oglašanja mnogih akademikov in raznih branilcev univerze, kako se burno odzivajo na nove vladne dokumente, ki krepko posegajo na področje avtonomije univerz. Intenzivnost obrambe je prav pohvalna. Timing pa zaskrbljujoč. A ni ta obramba znanosti morda najmanj kakšno desetletje prepozna?

Karolina Babič, ilustracija Urban Breznik

Znanost po meri gospodarstva

Vsaj trije vladni dokumenti so v zadnjih mesecih razburili znanstveno stroko. Eden od njih je nova shema sofinanciranja doktorskih študijev, ki predvideva sofinanciranje pretežno le za tiste doktorske kandidate, ki bodo s svojim delom prispevali k razvoju gospodarstva. Drug tak, morda nekoliko manj zaskrbljujoč dokument je Nacionalni program visokega šolstva 2011–2020, ki po mnenju mnogih prav tako zapostavlja humanistične in umetniške študije. Tretji, še posebej rigorozni dokument pa je predlog Nacionalnega raziskovalnega in inovativnega programa 2011–2020

znanosti v naslednjem desetletju, ima kot osnovni cilj zastavljeno ustvarjanje višje dodane vrednosti. Kakšna avtonomija znanosti? Kakšna resnica? Smoter znanosti je glede na nacionalno strategijo višja dodana vrednost; znanosti ne gre za resnico, gre ji za višjo dodano vrednost. Da pa se ta vladni načrt ne bi ponesrečil, zagotavlja NRIP tudi primeren družbeni inženiring, ki bo zagotovil takšno znanost oziroma tovrstno »znanstveno mladino«, in sicer tako, da kot enega eksplicitnih ciljev navaja: »Usmerjanje izobraževalne politike na vseh ravneh v načrtno krepitev inženirskih poklicev. Spodbujanje

ment, a ponovno bi se zmotili. Svet za znanost in tehnologijo ima 22 članov. Od tega je 6 predstavnikov univerz in inštitutov, ki prihajajo z različnih znanstvenih področij, npr. ekonomije, filozofije, biologije, kemije itd. Nadalje so 4 člani v svetu rektorji štirih univerz. Člani sveta so tudi predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, predstavnik sindikata in predstavnik javnosti. Nadalje še dva ministra (za znanost in za finance) ter 6 predstavnikov gospodarstva. Imamo torej strukturo sveta, ki vključuje 13 predstavnikov s področja znanosti, 2 člana iz politike in 6 članov iz gospodarstva. Kako

dati (iz tehničnih ali iz etičnih razlogov), pa se zdaj zaradi eksistenčne stiske oglašajo.

V tej liniji razmišljanja lahko zdaj razumemo tudi relativno poslušnost znanstvenega in visokošolskega prostora v celem zadnjem desetletju, ko se je uvajala bolonjska reforma (beri: reforma visokega šolstva po meri gospodarstva). Čeprav so imeli vsi veliko za povedati proti tej reformi, do kakšnega radikalnega upora s strani univerz ni prišlo. Ob uvajanju bolonjskih programov so se posamezni oddelki na fakultetah ukvarjali predvsem s tem, kako napisati nove programe tako, da bodo vsi profesorji še naprej ob-

In medtem ko se je znanost deset let ukvarjala z eksistenčnimi vprašanji, ni opazila, da so ji že bili nadeti okovi. Šele zdaj, ko je postal jasno ogrožen obstoj celih področij znanosti, kot so humanistične in umetnostne vede, in ko se v najvišjih dokumentih pojavlja dikcija tipa »znanost kot podporni sistem gospodarstva«, se je univerzitetni svet nekoliko prebudil.

(krajše NRIP), ki znanost v celoti eksplicitno podreja gospodarskim potrebam.

Že prvi odstavek NRIP se glasi takole: »V času resnih gospodarskih težav, s katerimi se soočata Evropa in svet, se je Slovenija znašla v položaju, iz katerega jo lahko reši le celovito prestrukturiranje gospodarstva in podpornih sistemov, vključno z raziskovalno razvojnim in visokošolskim.« Povsem brez sramu so pisci predloga NRIP-a tukaj znanost definirali kot »podporni sistem gospodarstva«. Da ne gre zgolj za lapsus, je razvidno iz nadaljnjega vztrajanja pri takšni dikciji. Kot jasna strateška usmeritev NRIP-a je naveden stavek: »Strateški cilj je izgradnja celovitega inovacijskega sistema s konkurenčnim gospodarstvom in vrhunsko znanostjo z namenom ustvarjanja višje dodane vrednosti.« Najvišji dokument, ki bo na nacionalni ravni urejal področje

in usmerjanje v naravoslovno in tehniško izobraževanje, tudi s tehničnimi vsebinami v osnovnih in srednjih šolah.«

Vsi ti dokumenti nikakor niso zaskrbljujoči le zato, ker zapostavljajo razvoj humanističnih in umetnostnih ved, temveč še posebej zato, ker razvoj vseh znanosti podreajo praktičnim potrebam razvoja gospodarstva. Znanost, ki ne sledi lastni metodologiji in smotru spoznavanja resnice na svojem področju, pa ni znanost, temveč le še fahiotizem s krinko znanosti. Ob tej dikciji, ki jo lahko zasledimo v predlogu NRIP-a, bi pomislili, da bo pod njo podpisana npr. Gospodarska zbornica Slovenije ali kakšna podobna institucija, vendar, seveda, nacionalni raziskovalni program ne sodi v njen resor, temveč v resor Sveta za znanost in tehnologijo. Torej, bi morda pomislili, v tem svetu sedi preveč gospodarstvenikov, ki so zakuhali ta doku-

je mogoče, da Svet za znanost in tehnologijo v takšni sestavi, kjer jasno prevladujejo znanstveniki, napiše tak predlog nacionalnega znanstvenega programa?

Univerzitetni svet, ki »zvoni po toči«

Kot smo že omenili, so bile reakcije na te nove dokumente precej intenzivne, vendar zanimivo, da predvsem s strani humanistov. Kar nas lahko tukaj precej zmoti, je misel, da se humanistika zdaj oglašča predvsem zaradi eksistenčne ogroženosti lastnega področja, ne pa toliko v bran znanosti kot takih. Zdi se, kot da si ostale znanosti, ki so zmožne primerne aplikacije na področje gospodarstva, ob novem programu znanosti obetajo obsežnejše financiranje, saj ta dokument predvideva bistveno zvišanje fondov za raziskovanje. Po domače, tiste znanosti, ki se bodo lahko prodale, se bodo dobro prodale, tiste znanosti, ki se ne morejo pro-

držali svoje število ur ipd. Skratka, pretežno, razen redkih izjem, so se ukvarjali z zagotavljanjem delovnih mest svojim zaposlenim, pozabili pa so na obrambo avtonomije lastnih znanstvenih področij. In medtem ko se je znanost deset let ukvarjala z eksistenčnimi vprašanji, ni opazila, da so ji že bili nadeti okovi. Šele zdaj, ko je postal jasno ogrožen obstoj celih področij znanosti, kot so humanistične in umetnostne vede, in ko se v najvišjih dokumentih pojavlja dikcija tipa »znanost kot podporni sistem gospodarstva«, se je univerzitetni svet nekoliko prebudil. Vprašanje je, če ni že prepozno, če ni zdaj znanost le končno dobila svojega pravega imena za tisto, kar se je podtalno dogajalo že celo desetletje in več.

Vendar pa za nastalo situacijo ne moremo kriviti le pretekle zasplosti znanstvene in visokošolske srenje, temveč se morajo s pepe-

lom posuti tudi študenti oziroma se moramo s pepelom posuti vsi, ki smo študirali v tem polpreteklem obdobju. Podobno kot se je profesorska in znanstvena skupnost v tem času preveč ukvarjala zgolj z lastnim preživetjem in pozabila na avtonomijo lasnih znanosti, tako so tudi študentje študij razumeli le kot investicijo v svojo prihodnost, le kot formalno obveznost, ki pogojuje njihovo eksistenco. Temu primerno se tudi študentje zaradi razpršenosti individualnih interesov niso bili sposobni oblikovati v študentsko telo, ki bi od znanosti in visokega šolstva zahtevalo več kot le proizvodnjo ljudi-strojev za bodoči trg dela. Dokler so študentje še naivno upali, da jim bo diploma prinesla dobro plačano in varno zaposlitev, so tiho sodelovali s sistemom, ki pa jih je seveda na koncu pustil na cedilu. Naivnost ali lastna nečimrnost nas je mnoge vodila k plačevanju šolnin na izrednih študijah ali na podiplomskih študijah, s čemer smo seveda omogočali prenekatero zaposlitev visokošolskega učitelja, ki je s tem

vsako leto dobil eno majhno bitko v svoji večni vojni za zaposlitev. Ustanavljanje novih in širjenje starih univerz je služilo v prvi vrsti ustvarjanju novih delovnih mest na področju visokega šolstva, torej je služilo eksistenčnim zahtevam posameznikov, ne pa toliko potrebam znanosti kot take. S tem je povzročilo pretirano proizvodnjo diplomantov in fiktivno potrebo po akademskem kadru. Tako so se

Dokler so študentje še naivno upali, da jim bo diploma prinesla dobro plačano in varno zaposlitev, so tiho sodelovali s sistemom, ki pa jih je seveda na koncu pustil na cedilu.

vse visokošolske institucije kakor tudi študentske organizacije znašle v začaranem kolesju ukvarjanja s preživetjem vse številčnejšega univerzitetnega kadra in vse številčnejše študentske populacije. Pretirano ukvarjanje z lastno eksistenco tako pri profesorjih kot pri študentih je v zadnjih desetih letih odvrnilo pozornost s tiste prave fronte, kjer se je tačas bitka že končala v prid kapitala. Kadar sta ljudem materialna blaginja in mate-

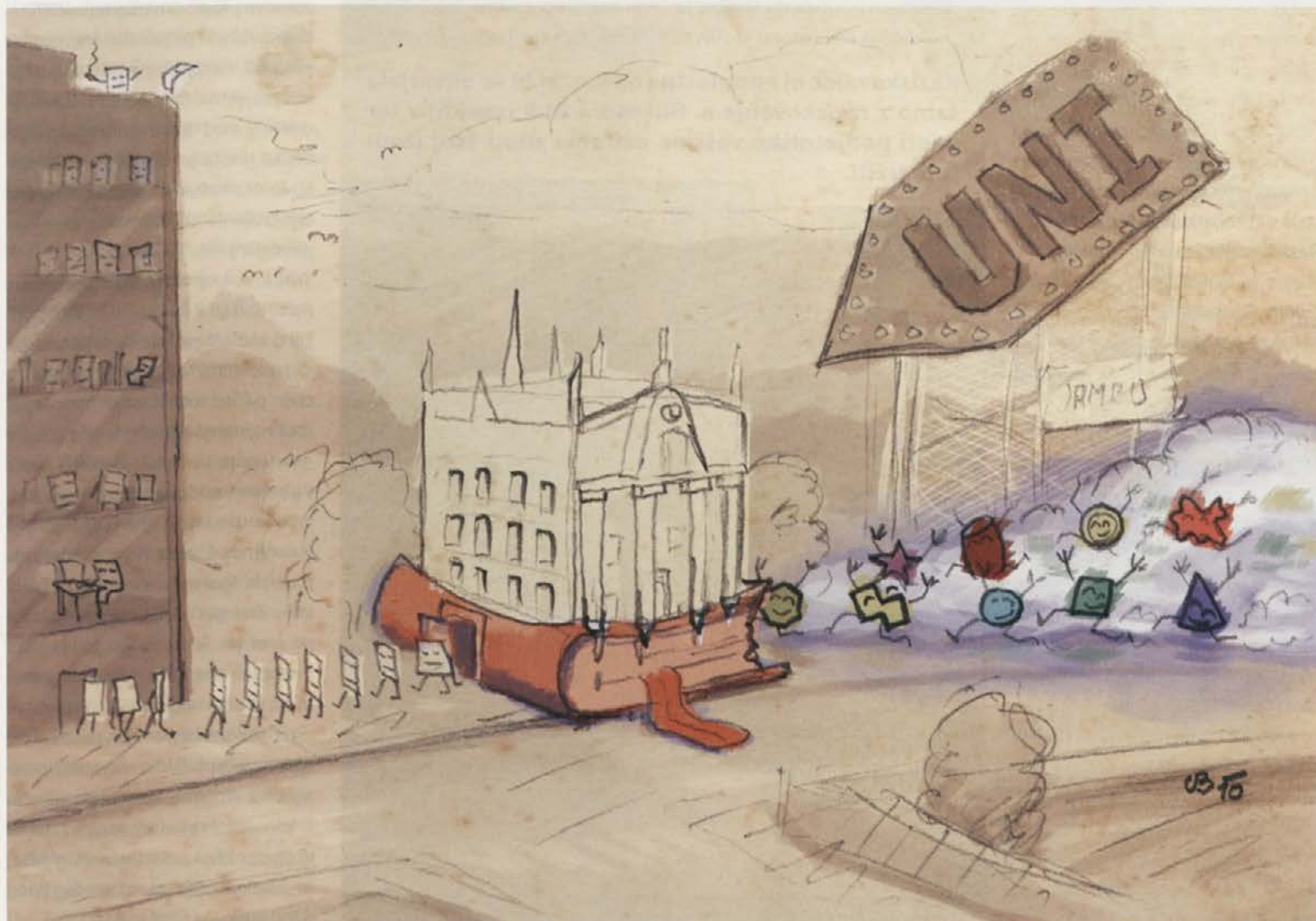
rialna varnost bolj pomembni kot *resnično, dobro in lepo*, takrat vselej že vnaprej zmaga kapital.

Nova zatočišča temeljnih znanosti in umetnosti

Danes se mnogi, ne le pri nas, že povsem resno sprašujejo, ali ni nastopil čas zatona univerze kot take. Že se pišejo knjige z radikalnimi naslovi, kot je npr. *Poslednji profesor* ipd. Povsem utemeljeno se lahko pričnemo spraševati, ali ne

bo univerza kot nosilka raziskovanja in prenašanja temeljnih znanj preprosto počasi izginila oziroma se transformirala v nekaj novega, kot bi rekli naši pisci NRIP-a, v »podporni sistem gospodarstva«, v nek »razvojni oddelek« tega velikega podjetja kapitalizma. Univerza bo morda umrla na ta način, da bo postala zgolj še razvijalka in proizvajalka novih kadrov in novih izdelkov za namene razvoja gospodarstva.

Vendar pa se ni bati, da bi to pomenilo konec temeljnih znanosti kot takih. Znanost tako kot umetnost je še vselej preživela v še tako neugodnih družbenih okoliščinah. Znanost je preživela celo teološko uzurpacijo v srednjem veku, in kljub temu da je bilo znanstveno spoznanje dolga stoletja preganjano iz formalnih teološko usmerjenih znanstvenih institucij, se je rodila moderna znanost. Tudi danes bi bilo preveč pesimistično trditi, da bi zatoni takšnih univerz, kot jih poznamo zadnjih par stoletij, pomenil konec znanosti in umetnosti. Tudi če univerza postane »dekla kapitala« in izgubi svojo funkcijo najvišje nosilke spoznanja, bodo temeljne znanosti in umetnosti slej ko prej našle svoja nova zatočišča in s tem morda nove smotre in motivacije, ki bi prinesli nove, morda celo paradigmatične preboje na področju mnogih znanosti. Morda je preprosto nastopil čas, ko mora znanost zapustiti svoje stare univerzitetne okvire in si najti oziroma ustvariti nek novi dom in s tem morda celo bolj plodna tla za svoj nadaljnji razvoj.

»Raziskovalci so dodana vrednost družbe«

Brez raziskovanja ni pravega gospodarskega razvoja, niti potrebnega napredka družbe. A so predstave o tem, da je raziskovanje zgolj popolnoma znanstveno delo, zelo zmotne. To so namreč dokazali tudi številni mladi raziskovalci, ki so svoje delo prikazali na prireditvi Noč raziskovalcev, ki se je letos konec septembra sočasno odvijala širom Evrope, pa tudi v Črni gori, Makedoniji, Turčiji in celo v Izraelu.

Daša Purgaj

Mariborska univerza se je skupaj s Tehnocentrom projekta lotila že petič in ga letos še razširila na prizorišče v Botaničnem vrtu v Pivoli. »Širši javnosti smo želeli prikazati zaposlitvene možnosti raziskovalcev in razbiti stereotip o raziskovalcih, češ, da so vase zaprti ljudje, ki se gibljejo zgolj v svojih laboratorijih,« je povedal dr. Milan Marčič, prorektor za znanstveno-raziskovalne zadeve in sodelovanje z gospodarstvom na UM, in poudaril, da so raziskovalci pravzaprav zelo odprti, vedno pripravljeni pomagati ter da njihovi poklic omogoča možnost kreacije dela in ustvarjanja osebne identitete. »Znanost in tehnika sta ljudem omogočila bistveno lažje življenje, brez tehničnega napredka namreč ne bi bilo napredka družbe, in to smo želeli prikazati v raziskovalni vasi, ki je nastala v Europarku,« je dodal Marčič.

Raziskovalec je tudi podjetnik

»Letos se lahko pohvalimo, da smo edini v Sloveniji, ki smo uspešno izpeljali ta projekt, saj se ga v Ljubljani sploh niso lotili. Po Evropi se je sicer zvrstil v več kot dvesto mestih,« je ob tem povedal Anton Habjanič, direktor Tehnocentra UM. Mladim raziskovalcem je svetoval, naj v svoje vode pritegnejo čim več ljudi, saj bi si na Univerzi želeli, da bi se študenti bolj masovno odločali za tovrstni poklic. Analize o tem, ali je število raziskovalcev na Univerzi že kaj naraslo, pa po Habjaničevih besedah še ni moč narediti. »Vsebine prikazujemo na poljudnoznanstven način, ki najbolj pritegne mlajše obiskovalce. Ti so zaenkrat premladi, da bi se že odločali za poklic, res pa je, da nekaj žilice in talenta vendarle moraš imeti. Po drugi strani pa so starejši obiskovalci že izoblikovane osebnosti, ki se v večji

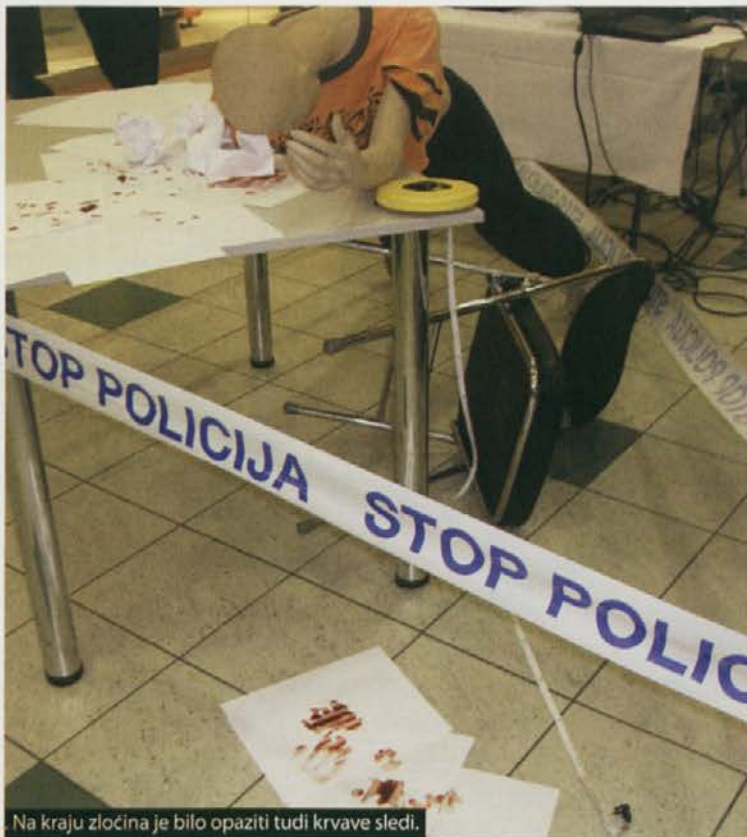
meri niso več pripravljeni spreminjati,« meni Habjanič. Ob tem še poudarja, da raziskovalec ni enoplastna oseba, ki bi se ukvarjala samo z raziskovanjem. Biti mora tudi iznajdljiv ter imeti podjetniške veščine oziroma znati svoj izum tudi tržiti.

Raziskovalna vas dobro obiskana

Prav zato je bila pomembna novost letos tudi življenjski prikaz možnosti, ki jih imajo raziskovalci izven fakultetnih in univerzitetnih prostorov v trenutku, ko se pojavijo na trgu delovne sile. Koristne informacije so pripravili v Tovarni podjetij – univerzitetnem podjetniškem inkubatorju Maribor in Mrežnem-spin inkubatorju Univerze

v Mariboru s sedežem v Celju. Osnovna dejavnost obeh institucij je prenos znanja, predvsem raziskovalcem nudijo podporo in svetovanje za implementacijo znanosti v gospodarstvo. Številne stojnice v Europarku, kjer so predstavljali delo in življenje, so bile dobro obiskane. Na njih je bilo, denimo, mogoče spoznati tuje jezike, matematiko in ekonomijo ter si ogledati robotsko tekmovanje v nogometu. Nazorno sta bila prikazana snovni reciklažni krog in ponovna uporaba odpadkov, predstavili pa so tudi nekaj načinov, kako lahko sami doma ugotovimo, kakšna je prst, bodisi na vrtu bodisi v cvetličnem

Raziskovalec ni enoplastna oseba, ki bi se ukvarjala samo z raziskovanjem. Biti mora tudi iznajdljiv ter imeti podjetniške veščine oziroma znati svoj izum tudi tržiti.

Na kraju zločina je bilo opaziti tudi krvave sledi.

lončku. »Predstavili smo najnovejšo tehnologijo, ki jih umeščamo v družbo. Raziskujemo namreč prepustnost materialov, ki je zaradi težav s poplavi zelo pomembna. Te so namreč posledica nepravilno izbranih materialov tako pri domačih kot tudi pri stanovanjskih objektih. Nasploh pa je Slovenija v Evropi med državami z največ asfalta, kar nam tudi povzroča okoljske škode,« pove dr. Ana Vovk Korže s Filozofske fakultete Univerze v Mariboru.

Gradbeniki in arhitekti so zgradili fakulteto oziroma predstavili idejne zasnove prostora okrog tehničnih fakultet. Kemiki so pričarali mavrico ter prikazali nekaj primerov raziskovalnih projektov, fiziki pa so dokazovali udarno moč fizike in termografijo. Velika gneča je bila tudi na oddelku forenzikov, ki so se podali na pot ugotavljanja in razkrivanja kriminalnih dejanj.

Tisti, ki so popoldan želeli preživeti v naravi, so se v Botaničnem vrtu poučili o ekološkem načinu kmetovanja, s posebnimi ultrazvočnimi detektorji pa so obiskovalci spoznavali tudi najstarejše živeče leteče sesalce – netopirje. Veliko se je zadnji petek v septembru dogajalo tudi v prizoričnem prostoru v Kibli, kjer je bilo najprej moč prisluhniti predavanju prof. dr. Igorja Kononenka z naslovom Energija = ljubezen?, kasneje pa prof. dr. Samu Kralju, ki je opisal prelomne dogodke, ki so pripomogli k vedno boljšemu razumevanju »kompleksnih sistemov«, med katere spadamo tudi ljudje. Že tradicionalno se je Noč raziskovalcev zaključila s koncerti asistentov, predavateljev in študentov, ki so združeni v glasbeni skupini PhD researchers Big Bang Band in Sigma Epsilon Band.

Brez javnih natečajev

Je pa letošnja Noč raziskovalcev minila brez javnega literarnega oziroma likovnega natečaja, ki je bil stalnica v minulih letih. »Kako naj izgleda Noč raziskovalcev, vsako leto določi Evropska komisija, ki projekt tudi finančno podpira. Letos je vreden 60 tisoč evrov in ni zahteval javnega natečaja. Sredstva nas omejujejo v tem pogledu, saj je veliko raziskovalnih organizacij, ki se želi pridružiti temu dogodku širom po Evropi, tako pa je proračun Evropske komisije potrebno deliti med vedno več ljudi,« pojasnjuje Brigita Krsnik Horvat, vodja projekta na UM, in dodaja, da poleg finančni omejitev tudi ni bilo vzpodbude oziroma želje, da bi javni natečaj izpeljali. Na lanskem pa je sodelovalo manj ljudi, kot so pričakovali. Bo pa v prihodnje verjetno treba razmisliti tudi o multimedijski povezanosti projekta vsaj med vidnejšimi univerzami in mesti v Evropi, saj bo to prineslo v projekt primerno svežino, dolgoročno pa bo vplivalo tudi na še boljše mednarodno povezovanje raziskovalcev.

Potrebno se bo združevati

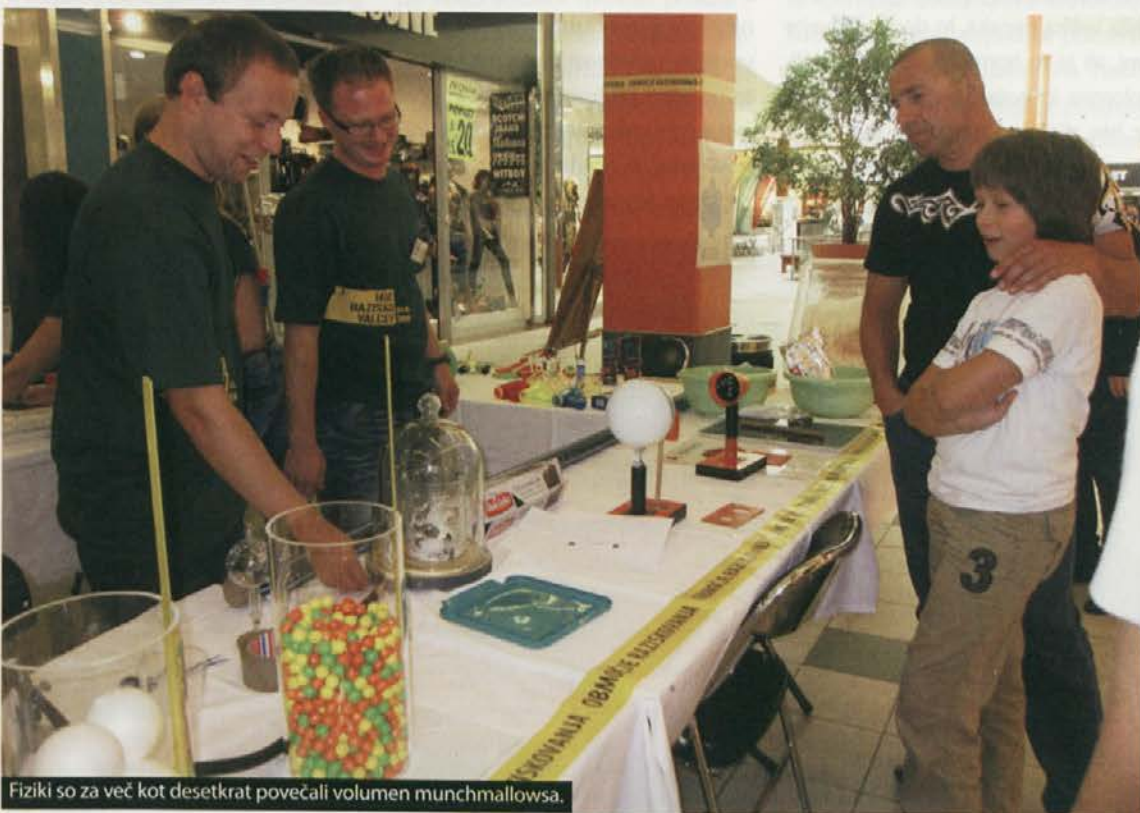
V duhu dogodka pa se je ponovno odprlo tudi vprašanje, kaj se dogaja z mariborskim Znanstvenim parkom. »Pričakovali smo, da bomo projekt lahko prijaviли na razpis za sofinanciranje gospodarskih središč, a nam kriteriji niso bili po godu, tako da bomo morali še počakati,« odgovarja Anton Habjanič. »Zamudili smo priložnost, kjer se bi razdelilo 800 milijonov evrov. A me žalosti tudi dejstvo, da dejansko v celotni štajerski regiji nismo našli niti ene pravne osebe oziroma konzorcija, ki bi se lahko na ta razpis sploh prijavil. Tu se lahko zamislimo. Očitno se bo treba začeti združevati, kar že poskušamo, predvsem v sodelovanju s Štajersko gospodarsko zbornico. Ampak dokler ne bodo tisti, ki delijo denar, sprevideli, da je potreba za to regijo velika in da lahko dosežemo razvojni preboj regije, ostajamo, kjer smo,« dodaja Habjanič. Vzpostavitev Znanstvenega parka, ki bi pod eno streho združeval vse dislocirane razvojen oddelke posameznih podjetij in podjetniške inkubatorje, bi k razvoju vsekakor pripomogla. A je 20 milijonov evrov, kolikor je projekt Znanstvenega parka ocenjen, za Univerzo, žal, prevelik zalogaj.

Prvič se je javnosti predstavila CSI Slovenija.

Otroci so z veseljem sodelovali pri kemijskih poskusih.

Fiziki so za več kot desetkrat povečali volumen munchmallowsa.

»Sloveč naziv delodajalca ne zanima«

Jasmina Godec

Ob 35. obletnici Univerze v Mariboru je Študentski svet UM v preteklem mesecu pripravil javno tribuno, primerno času na temo »Bolonjska reforma in delodajalci: Z roko v roki?« Navzoči v diskusiji so bili: dr. Meta Dobnikar (Direktorat za visoko šolstvo, MVZT), prof. dr. Marko Marhl (prorektor za mednarodno sodelovanje UM), prof. dr. Dušan Radonjič (EPF), doc. dr. Anton Habjanič (TehnoCenter UM), Joško Zupanič (podjetje Musgal, d. o. o.) in Danijel Vuk (prorektor za študentska vprašanja UM).

Sodelujoči so razglabljali o bolonjski prenovi, primerjavi starega visokošolskega sistema z novim ter s kakšnimi kompetencami vstopa diplomant po novem sistemu na trg dela.

Ob nastanku bolonjskega procesa so se ministri zavezali, da je le-ta potreben poenotenje s starim sistemom visokošolskega izobraževanja. Tako se je želelo skrajšati čas diplomiranja, denimo, a je, žal, ta zadeva zbledela. Kar je bilo prej 4 leta, je sedaj 3 plus 2. Zlasti pod pritiskom, da se diploma starega sistema izenači z 2. stopnjo bolonje, je po besedah Radonjiča bila velika napaka. In doda: »Povejte mi, ali je to normalno, da nekdo diplomira in potem na drugi fakulteti z isto diplomom naredi še dva izpita in pride do nove diplome? V kaki državi živimo, da je to legalno? Kakšna

znanja bo imel slednji ali bo dovolj usposobljen? Mlada generacija hoče imeti perspektivo. Mi smo tukaj zaradi vas in ne obratno, nekateri pa se obnašajo ravno obratno. Kar je pa tukaj bistvenega za povedati, pa je to, da se ministrstvo zaveda napake in da jo želi popraviti.« Torej, kako intenzivirati študij v smislu, da ni ponavljanja snovi, da študent hitro opravi študij in se lahko zaposli. Tudi v študentovih očeh je bilo zaznati ob vzpostavitvi omenjenega sistema sprva iskre velikih pričakovanj. Kot navaja Študentska organizacija Slovenije v svojem gradivu »Bolonjska prenova po študentsko«, so študentje upravičeno pričakovali zanimive vsebine, aplikativna znanja, sproten študij, primerljivost izobrazbe, zaposljivost, mobilnost, priznavanje neformalnega izobraževanja, študenta v središču študijskega procesa ter kakovost. Namesto tega pa naj bi po mnenju Študentske organizacije dobili »prepakirane« stare predmete in programe, teorijo brez prakse, kopičenje nepotrebnih obveznosti, neprimerljivost (ravni) izobrazbe in znanj, neopredeljene kompetence in nižje ravni izobrazbe, finančne ovire, vprašljivo vrednost diplom, predmete po meri profesorjev, točk in plač, instant programe in nezmožnost njihove kritične ocene. Vuk k temu doda, da so študentje preobremenjeni.

»Z bolonjsko prenovo se izgublja pripadnost in socialni duh. Marhl Vukove besede potrди in še doda svoj kamenček v mozaik: »Vse je postalo preobremenjeno, vse je prenapeto. Za študij si je treba vzeti čas.« Pogreja tudi idejo vseživljenjskega učenja, katera naj bi po njegovih besedah bila, da se učimo skozi vse življenje. Tako pove: »Na pamet učenje v šoli, to ni ideja. Ti moraš učenca naučiti razmišljati – to je ideja, kako funkcionirati v življenju.« Izpostavi pa tudi sporno zadevo, ki se je v resnici dogajala, to, da so si profesorji ob prenovi pogledali zgolj svoje ure v interesu, da bi te ustrezale po njihovi meri v skladu s plačo in urnikom, vsebinsko pa je ostalo identično preteklemu sistemu. Kot pozitivno stvar bolonjskega procesa pa Marhl ocenjuje Erasmus izmenjavo. Internacionalizacija se mu zdi ključna in s tem dana možnost študentom, da lahko gredo na drugo univerzo in da del študija opravijo v tujini. Kot primer navede Kitajsko, Indijo in Singapur, in pove, da so to države, v katerih se imaš kaj naučiti. Tako meni, da bi bilo potrebno slediti vzhodnjaški logiki, katera zna izkoristiti vse človeške potenciale.

Čedalje bolj pa je za razvoj slehernega pomembna vzajemnost med gospodarstvom in znanjem. Tako Habjanič zatrdi, da je temeljnega pomena, da profesorji sodelujejo z gospodar-

stvom. Študentom svetuje, da se čim prej usposobijo za delo. Smiselno se je torej vprašati, koliko je posameznik dejansko takoj po opravljeni diplomii usposobljen za delo. Kaj pomeni delodajalcu strokovni naziv? Po mnenju Zupaniča je najbolj pomembno, kako je naloga opravljena. Podobnega mnenja je tudi Marhl, ki o nazivih pove: »Delodajalcu je in bo vedno bolj pomembno, kaj je kdo študiral in kje. Sloveč naziv delodajalca na zanima.« In kako se v gospodarstvu dejansko odločajo, koga bodo zaposlili? Habjanič iz svojih izkušenj pove: »V malih podjetjih deluje reklama od ust do ust, vem, da se večina direktorjev tako odloča. V večjih podjetjih pa ne glede na to, kdo ima boljše ocene, dobi službo tisti, ki je sin direktorja.« Vendar temu Dobnikarjeva odločno nasprotuje, saj meni, da ima vsaka diploma priložnost, ki nosi informacijo o tem, kaj diplomiranec zna. Kaj pa je tisto, kar nas naredi zanimive za trg? Samo znanje ali tudi veščine? Habjanič ilustrativno opiše: bolje spretnost v roki kot spričevalo na strehi. Brez znanja ideje ne gre udeležiti in tudi brez veščine ne gre; mislim, da gre za prepletenost, povezanost. Po mnenju Marhla pa sta izjemnega pomena tudi domišljija in mreženje.

V sklepnem delu so gostujoči vsem zbranim študentom sugestirali, po kakšnih zaposlitvenih strategijah naj se odpravijo, da bodo uspešni. Radonjič karikira: »Po Darwinu ne preživijo najboljši niti najmočnejši, ampak tisti, ki se prilagodijo spremembam.« Treba se bo torej znati prilagajati vsakodnevni spremembam in spremeniti povprečno dobo diplomiranja, ki je v Sloveniji trenutno 7 let in 4 mesece. Habjanič pa je kot gospodarstvenik predlagal podjetniško pot in kot rešitev navedel samozaposlitev in angažiranje v raziskovalno delo s pomočjo odcepljenih podjetij. Ključ do uspeha pa so tudi izstopanje od povprečja, težnja k novim inovativnim pristopom ter hoja po svetu s široko odprtimi očmi.

Foto: Univerza v Mariboru/Mediaspeed

Vsi Olimpijini grehi

Zakaj je zgodba o najuspešnejšem slovenskem košarkarskem kolektivu podobna Vegradu?

Milan Lazarević

Vse se je začelo leta 2001, ko je sredi poletja odstopil tedanji predsednik Jože Mermal. Njegov odstop je bila prva tema vseh pogovorov. Košarkarski klub Union Olimpija davčnih obveznosti v tistih letih ni plačeval oziroma jih nikoli ni kot večina športnih klubov. Dolg KK Union Olimpije do države je znašal približno 2,5 milijona mark. Davčna uprava Republike Slovenije do kluba ni bila popustljiva in je zahtevala denar. Ni se strinjala z željo vodstva kluba, da bi jim odpisali neplačane davčne obveznosti. Vsi poskusi vodstva kluba, da bi jim pomagala politika, so bili zaman. Prav tako nekdanji direktor kluba Radovan Lorbek je večkrat omenjal prisotnost davčne kontrole. Izražal je upanje, da bodo sporazumno rešili problem zaostalih obveznosti do države. Novega kluba, t. i. by pass društva, kot jih ustanavljajo mnogi drugi športni klubi v Sloveniji, da bi se izognili finančnim obveznostim, pa niso hoteli ustanoviti. Predvsem zato ne, ker so sponzorji kluba številna ugledna gospodarska podjetja, njihovi direktorji pa člani izvršnega odbora kluba.

Tedaj je moštvo prevzel Zmago Sagadin, ki je dejal, da imajo mesec dni časa, da se zadeve uredijo: »Pred začetkom evrolige morajo biti obveznosti do igralcev poravnane. Klub mora imeti glavo in rep, zdaj smo brez glave.« A poletje 2001 je bil šele začetek kalvarije ljubljanskega moštva, ki traja že devet let. Klub je vstopil v deseto sezono krize, ta pa je verjetno največja. Predvsem zaradi posredovanja Mednarodne košarkarske organizacije (FIBA), ki je ustavila nadaljnjo registracijo igralcev in napovedala celo izključitev iz evropskih klubskih tekmoval. Logična reakcija po prijavi igralcev Saša Ožbolta in Vlada Ilievskega, katerima se je pridružil Sani Bečirovič, za njim pa še nekaj igralcev. Kot jara kača se vlečejo dolgov. Največji dolg je znašal 5,7 milijona evrov leta 2007. Klub naj bi začel sanacijo ali

bolje rečeno poravnavo. Upniki so privolili v 30-odstotno izplačilo dolga, češ bolje vrabec v roki kot golob na strehi. Decembra 2007 je Rajgelj dejal, da potrebujejo le še dva ali tri mesece za poravnavo. Toda čez tri mesece so Rajglja odstavili, dolg je ostal. Čeprav ga je bilo le še 570 tisoč evrov. A tukaj se je ponovno začelo zapletati in klub je zašel v nove velikanske dolgove. Odstopil je predsednik Dušan Mitič, dolg je do tega poletja narasel na 4,5 milijona evrov, direktorski položaj pa je znova prevzel Janez Rajgelj. Toda Olimpija se bo tokrat mnogo težje izvila iz primeža upnikov, ki očitno ne bodo več privolili v različne kompenzacije, poravnave in odpuščanje. Še posebej, ker svoj denar zahteva Sani Bečirovič. Lani je v petih mesecih prejel le eno plačo. Morda je bil pogodbeni znesek previsok (govori se o mesečni plači 50.000 evrov bruto), vendar je treba spoštovati dogovor.

Z Bečirovičevo tožbo se je obudil spomin na leto 2003, ko je v Italiji javnost šokirala vest, da je eden izmed italijanskih klubov z največ trofejami, bolonjski Virtus (nekdanji Kinder), ki so ga italijanski mediji enačili z Juventusom v nogometnem svetu, bil izbrisan iz italijanske prve lige. Propad 15-kratnega italijanskega prvaka in dvakratnega prvaka Evrope je bil zaradi dolgov in slabega vodenja le vprašanje časa, na odločitev vodstva italijanske košarkarske zveze (FIP) so vplivale neporavnane obveznosti (dober milijon evrov) do Bečiroviča.

V Bologni je sredi devetdesetih vzpon začel Radoslav Nesterović, igral tudi Matjaž Smodiš. Afera Bečirovič se je pričela po operaciji kolena slovenskega reprezentanta. 28. oktobra 2002 je bila na sodišče vložena tožba zaradi neplačevanja pogodbenih obveznosti, predsednik Marco Madrigali pa je novembra izjavil, da Bečirovič ni več član kluba. A se je pozneje za izjavo opravičil. Sani je 26. marca 2003 uveljavil svoj

Jure Zdovc, trener Uniona Olimpije

Izgovor, da so bile podpisane pogodbe s previsokimi zneski, je slab. Na pogodbah je razločno zapisano, kdo so podpisniki obligatornega razmerja in kdo so krivci, da se te niso izpolnjevale.

zahtevek na sodišču, a se je Kinder na sklep sodišča dvakrat pritožil – obakrat neuspešno. Kinder se plačilnih rokov ni držal, prav tako ni upošteval zahtev italijanske zveze, ki je klubu podaljšala rok plačila do 29. julija.

Poslovno dokumentacijo kluba je zasegla italijanska finančna policija in začela preiskavo proti Madrigaliju, saj naj bi zvezi predložil garancije brez ustreznega bančnega kritja. »Te odločitve so plod vmešavanja politike v šport in ravnanja sodstva po romunskem vzorcu, ki je gluho za pravico. Tudi Bečirovič bi lahko imel več razumevanja. A zadeve še ni konec,« je dejal Marco Madrigali. Ne, bil je konec. Bil je konec neke ere, konec nekega velikana, ki se ni držal dogovora. Bolonjski kolektiv se je moral preseliti v drugo ligo, izločili so ga iz evrolige.

In če se je to zgodilo slovitemu Kinderju, zakaj potem ne bi bilo mo-

goče še v ljubljanskem primeru? Je Olimpija sveta krava slovenske košarke, katere propad bi pomenil propad celotne košarke na naših tleh? Ni. Primer Kinderja je pokazal, da so vsi nadomestljivi, tudi Olimpija. Ljubljanski kolektiv namreč ponuja podobnost z Vegrado, ki je goljufal delavce, podizvajalce in druge upnike. In končal v stečaju. Košarkarji, kot delavci, zahtevajo plačo oziroma izpolnitev pogodbenih obveznosti. Izgovor, da so bile podpisane pogodbe s previsokimi zneski, je slab. Na pogodbah je razločno zapisano, kdo so podpisniki obligatornega razmerja in kdo so krivci, da se te niso izpolnjevale. Propad takšnega velikana je vedno žalosten, a ne pomeni konca, ker se bo košarka še naprej igrala. Bolj žalostno je dejstvo, da so se v tem nekoč uspešnem kolektivu, ki je imel podporo tudi politične elite, dogajali nečedni posli.

Cordoba

Ko je življenje cvetelo

Al-Andalus – pokrajina Iberskega polotoka, ki so ji vladali muslimani med letoma 711 in 1492. Kot politična domena je predstavljala islamski kalifat in je postala vladavina muslimanskih Berberov, Almoravidov in Almohadov, pokrajina rastočih mest s središčem kalifata v Cordobi pa svetovna prestolnica enega najbolj cvetočih obdobj človeštva.

Sami Al-Daghistani

Leta 1236 je cordobski kalifat padel v roke križarjev in kasneje zloglasne, uničujoče inkvizicije. Emir Granade je ostal zadnja postojanka islamskega sveta, a ne za dolgo – leta 1238 je postal del kastiljskega kraljestva. Emir Muhamad XII. je moral 1492 Granado predati kraljici Isabeli I. in njenemu možu kralju Ferdinandu II. Aragonskemu.

Zapuščina

Vsesplošni vpliv Al-Andalusa je bil izjemen in verjetno tudi edinstven v zgodovini. V 10. stoletju je Cordoba imela 700 mošej, 60 palač in kar 70 knjižnic, največja je hranila 600.000 knjig. Za primerjavo; največja knjižnica v krščanski Evropi je hranila nekaj manj kot 400 zapisov, knjižnica univerze v Parizu v 14. stoletju pa okoli 2000 knjig. V Andalusu se je na leto izdalo 60.000 pesmi in polemičnih spisov, sodobna Španija pa je leta 1996 izdala 46.330 knjig. V obdobju med 8. in 14. stoletjem je v Andalusu cvetela filozofija: Ibn Rush –Averroes (1126–1198) je bil največji komentator Aristotela, oče sekularne misli, ki je spodbudil miselne tokove Zahodne Evrope; Ibn Tufejl s svojim prvim filozofskim romanom *Živi sin budnega*, utemeljitev koncepta tabule rase, ki je vplival na misel J. Locka, G. Leibniza idr. V Andalusu je cvetela tudi judovska filozofija z Maimonidesom in se spajala z miselnimi tokovi muslimanske modrosti. Obdobje »islama v Evropi« je razvilo najbolj sofisticirano

misel in metode preučevanja na področju astronomije (popravljanje Ptolemejevega modela in odkritje orbit planetov kot eliptične in ne cirkularne oblike); fizike (teorija optike in camera obscura); geografije (razvoj kart za ekspedicije, eden od povodov je bil tudi islamsko romanje v Meko in muslimanska zavest o prostoru in času zaradi petih dnevni molitev); medicine (le v Cordobi je bilo več kot 50 bolnišnic, kjer so izvajali prve očesne operacije, presaditev srca, uporabo anestezije, izvajanje avtopsije, knjige muslimanskih avtorjev so prevajali v latinščino; iz njih je zahodna stroka črpala znanje še stoletja); kmetijstva (revolucija hidravličnega in hidrostatičnega sistema); lingvistike in literature (prek islamske Andaluzije je arabščina vstopila v jezik Britancev, Francozov, Špancev in drugih narodov daljne Azije. Tudi moderna španščina je ohranila veliko arabskih besed, med drugim določni člen »el« (v arabščini »al«)). Čez jug današnje Španije pa je v osrčje trubadurskega sveta na jugu Francije v Provansi uspelo prodreti tudi poeziji najslajših besed, pesemskih oblik (šp. »zejel«, ar. »zadžal«) in konceptu »usodne ljubezni« (D. de Rougemont *Ljubezen in Zahod*). V Andalusu so nastajali prevodi s cellega sveta, razvoj glasbene teorije in rojstvo slavne španske kitare (ar. »qitara«), naslednice arabske lutnje, imenovane oud, ki še danes

velja za najvplivnejši inštrument v arabskem svetu. Navsezadnje tudi plesni elementi flamenka po večini izhajajo iz arabsko-islamskega doživetja poezije in glasbe.

Družba

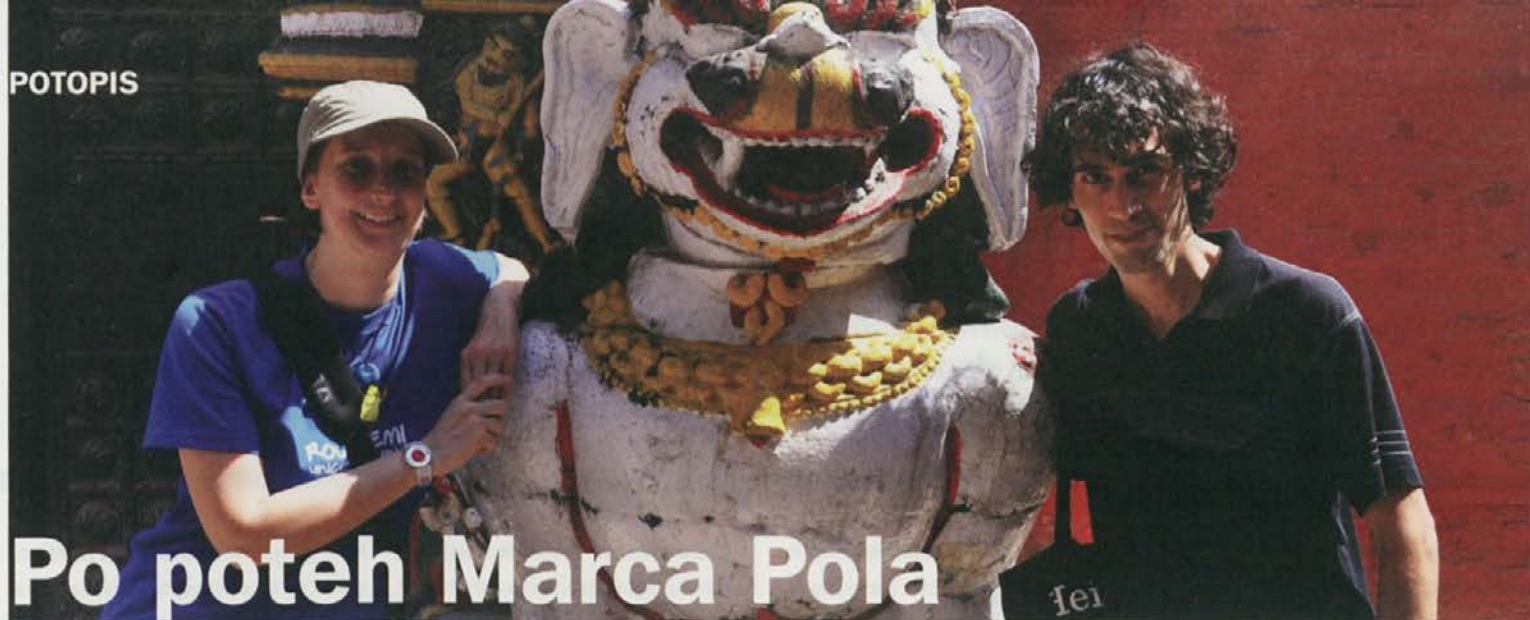
Družba Andaluzije je sestavljala muslimansko, judovsko in krščansko skupnost. Mozarabi so bili kristjani, ki so živeli pod vladavino muslimanov in so prevzeli veliko arabskih kulturnih navad. Koeksistenca različnih etničnih in religijskih skupin je bila dokaz za uspešno in vseobsegajočo politiko muslimanskih vladarjev do nemuslimanov in je pripomogla ne le k družbeni, temveč tudi k intelektualni prosperiteti Andaluzije.

Poleg arhitekturnih, kulturnih in znanstvenih zapuščin muslimanov je danes v mestih Andaluzije prisoten delež muslimanskega prebivalstva, ki oddaja žar preteklosti. Živijo v Cordobi in Seville, največji odstotek pa prebiva v kulturni in študentski Granadi, kjer je vpliv islamske dediščine najbolj prisoten. Tu je največ Maročanov in Alžircev, veliko je tudi Iračanov. Omar iz Bagdada in Jasir iz Alžira, prodajalca v središču mesta, pravita, da »se danes živi dobro – v Granadi je pet mošej, tu je mogoče čutiti islam, a najpomembnejše je čutiti ga v sebi. Tudi dela je dovolj, veliko je turistov, z domačini ne čutimo nikakršnega trenja«. O tem priča tudi stara arabska četrt Albayzin (El Albacin), ki je

leta 1984 postala del svetovne dediščine skupaj s slovito Alhambro.

Danes

Moderna španska zavest ima malo skupnega z izjemno civilizacijo muslimanskih Morov. Danes se moderno obdobje novoveške Evrope zaznamuje z letom 1492 – kot obdobje modernosti, v katerem je Kolumb odplul proti »novemu svetu« (in se ustavil v Granadi), in ne kot vrhunec nazadnjaštva – z zadnjim izgonom muslimanov in judov (ki so iz »zlatega obdobja« skupaj prebežali v Severno Afriko in na Balkan), z zažigom milijona islamskih knjig kot rezultata prezira križarskih vladarjev do islama, kljub neposrednim vplivom tega na Zahod in vsesplošnim uničenjem nekdanjih centrov znanosti cvetoče Andaluzije. Sledila so leta nasilne dominacije in za znanost ter življenje pogubljajoče inkvizicije, ki je pokončala še zadnji up sožitja različnih kultur, ras in veroizpovedi. Al Andalus tudi danes skozi arhitekturne stvaritve nadčloveškega pri diha Alhambre (Granada), Mezquite (Cordoba) in Alcazarja (Sevilla in Malaga), dokazuje, da sta islamsko mišljenje in civilizacija bila na višku svoje intelektualne moči v letih, ko jo je Evropa najbolj potrebovala in se zato iz nje tudi veliko naučila. Zamena za poklone, ki jih je ta od Andalusa sprejela, je bila veliko bolj borna. Ponovno moramo na zgodovino gledati s previdne distance.

Po poteh Marca Pola

Odpravlja se na 10-mesečno potovanje po Aziji. Ves evrazijski kontinent bova prečkala po kopnem in raziskovala nove kulture, nove jedi in nov svet; skozi to izkušnjo bova spoznala tudi sama sebe. Od tega meseca se nama lahko pridružite na veliki dogodivščini.

Lior Volnejc in Špela Gašparič

Filozof Walter Benjamin je nekoč predstavil razliko med dvema vrstama zgodb: tistimi, ki jih pripovedujejo kmetje, in tistimi, ki jih pripovedujejo pomorščaki. Zgodbe kmetov se po navadi vrtijo okrog vsakodnevnih stvari: o ogromni buči, ki je zrastle čudne oblike, o sosedovem mulcu, ki je brez ene noge preplaval deročo reko, in o podobnih trivialnih temah, ki zanimajo njihove sovaščane. S pomorščaki je seveda čisto drugače, oni pripovedujejo divje zgodbe iz daljnih krajev, ki govorijo o nevarnih zmajih in zakopanih zakladih, pa o nevarnih ljudožercih in drugih nam tujih kulturah.

Danes lahko vsak postane »pomorščak« in obišče daljne dežele, toda ko se odpravlja na najino dolgo popotovanje, se želiva distancirati od eksotičnih pripovedi teh legendarnih pomorščakov: najin cilj je, da poskušava razumeti tuje kulture in jih ne ocenjevati iz naše zahodne perspektive. Kot popotnika bova hitro potovala iz enega kraja v drugega in zato seveda ne bova popolnoma doumela kompleksnosti življenja v državah, ki jih bova obiskala, toda najina želja je, da bi skozi zgodbe poleg najinega pogleda na kraje in ljudi, ki jih srečujeva, posredovala tudi glasove teh ljudi. Upava, da bodo njihovi občutki in njihove želje odzvanjali skozi najine besede.

Najina pot je dolga: iz Slovenije odrieva z vlakom do Istanbula, od koder letiva v Katmandu, prestolnico Nepa-

la. To bo najino izhodišče za nekajmesečno raziskovanje Indijske podceline, kjer se bova prepustila vročini in trušču vedno kaotične Indije, istočasno pa bova uživala v prekrasnih vrtovih, plažah, planinskih kočah ter dobro začinjeni hrani.

Iz Kalkute bova letela v Bangkok, kjer bova naletela na gručo turistov, ki se sončijo na prelepih plažah tajskih otokov, zato bova pobegnili na trekking na zeleni sever Tajske in na koncu svojo pot nadaljevala proti Kambožji in Laosu, deželah, kjer prijetna sproščenost prekriva brazde, ki so jih na tem post-konfliktnem območju pustile vojne. Ob toku reke Mekong se bova prebila do Kitajske, kjer bova preživela približno dva meseca. Prepotovati Kitajsko v tako kratkem času je kar velik zalogaj: od plemenskih območij v provinci Yunnan preko Tibetanske planote do pikantnega Sečuana in veličastnega Pekinga. Veseliva se vseh nesporazumov, nerazpoznavne in neužitne hrani, odročnih poti in neskončnega začudenja nad izjemno hitro preobrazbo Kitajske. Po dolgem obisku prestolnice se bova prepustila svileni poti, da naju popelje nazaj na zahod, podala se bova po poteh Marca Pola, preko province Xinjiang, do mesta Kašgar na zahodu Kitajske.

Nato bova obiskala Kirgizistan, državo, kjer drug ob drugem živijo sovjetska birokracija in nomadski hribovci, redkim obiskovalcem pa ponuja vpogled v deželo, ki je še ni

pokvaril masovni turizem. Svojo pot bova nadaljevala v Kazahstanu, kjer predpostavljava, da se bova morala hitro naučiti osnov ruščine, obiskala bova osušena območja, do katerih je nekoč segalo Aralsko morje, nato pa bova skočila na trajekt, ki naju bo peljal na območje Kavkaza. Od tod bova pobegnili v topel objem moderne Turčije in se končno spočila na obalah v bližini Anatolije.

Do doma bova prispela z javnimi prevoznimi sredstvi, mogoče, da bi si dokazala, da lahko premagava takšne razdalje brez poleta, saj bova na ta način začutila vsak kilometer, ki ga bova pustila za seboj, občutila prostranost poti, ki naju vodi domov, in se naučila ceniti šklopotanje vlaka, ko pelje po tirih. Ob koncu potovanja bova gotovo utrujena, toda v mislih bova že načrtovala naslednje veliko popotovanje.

Večina ljudi predpostavlja, da bova cikcakala po kontinentu z enim od mnogih nizkocenovnih letalskih prevoznikov, ki v Aziji te dni rastejo kot gobe po dežju, toda midva sva se zavestno odločila, da se bova poletom kar se da izogibala. Dejansko bova letela samo dvakrat – na začetku letiva iz Istanbula v Katmandu, nato pa zaradi političnih preprek še iz Kalkute v Bangkok. Najina odločitev je osnovana predvsem na dveh razlogih: po eni strani se zavedava onesnaževanja zraka in izpustov CO₂, ki jih povzroča današnji masovni turizem, ko je ceneje leteti na Djerbo ali v Sharem el

Sheik, kot pa se zapeljati v Istro. Po drugi strani pa želiva občutiti spremembe poti, začutiti, kako Azija počasi postaja Evropa, videti, kako se pokrajina spreminja iz tropskega zelenja v stepo, v puščave in na koncu spet v dobre stare evropske gozdove. Če letiš z enega konca na drugega, zamudiš te subtilne prehode, si vedno začuden nad tem, kako različni smo ljudje drug od drugega, istočasno pa spregledaš, kako podobni smo si v bistvu med seboj.

Pri dolgih popotovanjih nikoli ne veš, kaj lahko pričakuješ, prav tako ne moreš predvideti, ali te bo izkušnja sama spremenila in če, na kak način. Še sreča, da sva se odločila za potovanje potem, ko sva diplomirala, saj obstaja velika verjetnost, da nama po vrnitvi s potovanja pisanje diplome ne bi bilo več zelo pomembno. Nekateri se s popotovanj vrnejo bolj poduhovljeni, drugi se posvetijo prostovoljnemu delu ali pa začnejo študirati o daljnih kulturah in jezikih. Upava, da bodo najini bralci dobili vsaj majhen vpogled v spremembe, ki se nama bodo dogajale na najinem popotovanju čez Azijo.

Zavedava se, da je težko pustiti naše utečeno življenje za eno leto in se podati na pot, zato sva se odločila, da bova najine izkušnje, težave in priporočila delila z drugimi. Od tega meseca naprej bova svoje zgodbe objavljala na teh straneh, lahko pa naju spremljate tudi preko bloga (<http://d7000blog.nikonsvet.si>).

Diktatura podob

Živimo v času, prepojenem z vizualnim. Koncentracija podob in vizualnih sporočil, ki nas obdajajo, je vsak dan večja in intenzivnejša. Refleksije vizualnega pa niso tako vseprisotne, kot bi glede na to morale biti.

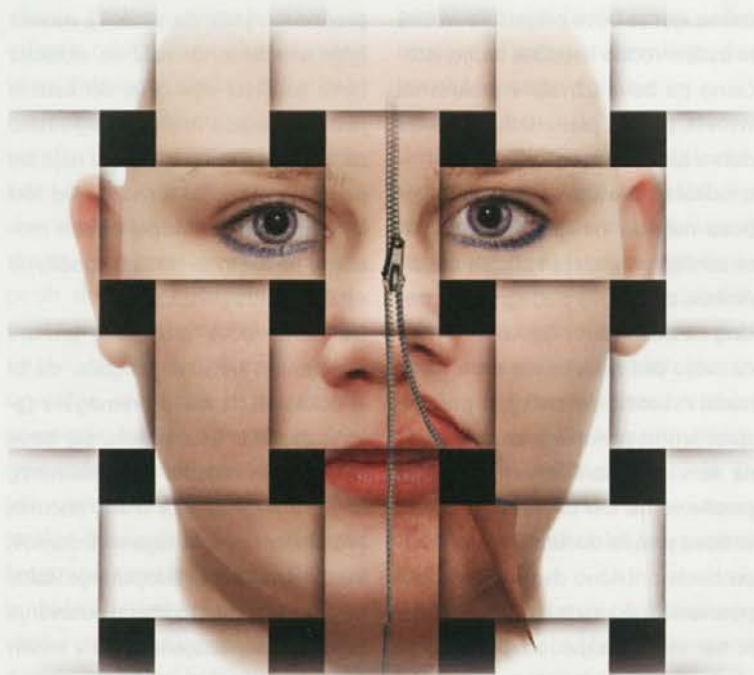
Asta Vrečko, fotomontaža Matic Štojs

Glavna zasluga za mandat podob gre seveda nezaustavljivi želji kapitalizma po vedno večji potrošnji, povezani z razvojem reproduciranja, ki se je od začetkov fotografije razvil v neslutene *high tech* višave, oboje pa sili oglaševalske agencije v iskanje novih in novih rešitev. V jeziku vizualnega se zdi, da je sporočilo lažje hitreje razbrati, saj je govorica univerzalna, a prav zato ponuja toliko možnosti manipulacije. Tako se moramo naučiti tudi ta jezik, če želimo razumeti in se končno tudi zoperstaviti tej manipulaciji. S tem ko nam ponujajo svoj izdelek, ki ga množično proizvajajo, nam paradoksalno ponujajo edinstvenost, ponujajo nam izboljšano različico tega, kar smo in kar že imamo. Prepričujejo nas, da nam z izbiro, da se svobodno odločimo za neki izdelek, prodajajo celo koncept demokracije, čeprav so, paradoksalno, oglasna sporočila nekaj izrazito totalitarnege, saj ne dopuščajo možnosti drugega. S posredovanimi podobami in sporočili reklame prvovrstno prikrijejo vse nedemokratično, kar ne spada v naš svet, ali bolje, v svet oglaševanja. S tem ko se nas venomer prepričuje, da lahko naredimo svet in sebe boljše ter lepše, zgolj tako da kupimo določen izdelek, zreducirajo demokracijo na nivo izdelka v trgovini.

Tako smo že navajeni vsakodnevnega bombardiranja s podobami, da se težko, če sploh, zavedamo njihovega realnega učinka. Transnacionalne korporacije, ki vodijo svet, si prizadevajo za to, da so bogati bogatejši in revni revnejši. A hkrati skrbijo za to, da ne bi opazili življenja en drugega, da svetova v realnosti nista nikoli neposredno soočena. Z učinkovito propagando se skrbi, da vsak živi v svojem svetu, ki ostajata na videz neodvisna drug od drugega, čeprav je popolnoma jasno, da sta en z drugim popolnoma preple-

tena. Tudi kadar smo soočeni s podobami »tretjega« sveta, pa naj se ta skriva le tri ulice stran, se nam zdi, da situacijo razumemo, da z usmiljenja vrednimi sočustvujemo. Že samo kadar s prijatelji malo predebatiramo takšno problematiko, kaj šele, kadar dejansko nakažemo kakšen evro pomoči, nas navda neskončen občutek superiornosti in altruizma. A vendar so te podobe z druge strani, četudi realistične, kolikor so le lahko, še vedno samo fotografije. Te

ja posameznika, svoboda mišljenja, ideje o drugačnem svetu. Umetnost je vedno bila področje ultimativne avtonomije in svobode, tudi kadar se ukvarja zgolj sama s seboj. A vendar se moramo vprašati, kakšne alternative ponuja umetnost, kakšen upor se dogaja znotraj tega polja. Časa za larpurlartizme že dolgo ni več. Umetnost zgolj zaradi sebe same lahko obstaja samo v času popolne harmonije ali po principu *I see no evil, I hear no evil...* Morda bi

pa v sebi nosijo vpisan sam pojem potujitve. Zdi se, da smo to v današnjem virtualnem svetu pozabili in da vse, kar vidimo, tudi doživimo in zaradi tega lahko gremo zvečer spat čiste vesti. Vsega tega in še mnogo več pa se zavedata tudi politika in marketing, ki sistematično izkoriščata znanja za posredovanje vizualnih sporočil.

Glede na to, da nas oglaševanje in politika, ki služi kapitalskim interesom, ves čas prepričujeta, da moramo biti drugačni, a to drugačnost ponujajo le oni sami, je težko reči, koliko še lahko obstajajo avtonomi-

lahko površno rekli, da je tudi angažirana umetnost danes polje kulturnega upora in ne več političnega, kakor je nekoč v preteklosti že bila. Vendar imamo tudi nekaj izjemno politično angažiranih umetnikov. Kje je torej problem? Ali tega upora nihče več ne opazi? Ali je problem v nasičenju kiča in trash kulture, ki sta naše življenje toliko preplavila, da ne vidimo več na drugo stran?

Kot že omenjeno, seveda obstaja cel segment umetnosti in umetnikov, ki opozarjajo na družbeno politične teme in delujejo na področju socialno angažirane umetnosti. Torej umetni-

kov, kjer je mnogokrat svet umetnosti začetna, a ne nujno končna točka, v kateri želijo avtorji delovati. Močno polje predstavljajo predvsem utopije v načrtovanju prostora. Ena takšnih je iniciativa Rural Studio, ki deluje v revnem delu Alabame, ZDA, in se je povezala tudi s študenti arhitekture. Pobudnik projekta je Samuel Mockbee, katerega vizija je pravočasen odgovor za najbolj osnovne potrebe lokalne skupnosti, s katero iniciativa tesno sodeluje. Gre predvsem za omogočanje energetske samozadostnosti in sekundarno uporabo materialov. East Wahadat: Upgrading program je projekt v naselju v jordanem glavem mestu Amman, kjer so tem najrevnejšim prebivalcem zgradili majhno arhitekturno enoto, iz katere naj bi se stanovanje in naselje razvijalo naprej. Projekt je želel pomagati pri izboljšanju življenjskih razmer najbolj ogroženih prebivalcev. Takih projektov in umetnikov je po svetu kar nekaj; omenimo še Marjetico Potrč, mnogokrat nagrajeno svetovno znano slovensko kiparko in arhitektko, ki deluje na globalnem nivoju, predvsem v najrevnejših predmestjih tretjega sveta. Zanima jo mesto kot večplasten družbeni organizem.

Vse naštetu pa zgolj pomeni, da moramo nameniti več prostora javnemu diskurzu o umetnosti, saj se nam lahko drugače zgodi, da bodo ideje, predlogi in rešitve spregledani. Predvsem pa se mora umetnost sama začeti boriti za mesto in za vselej odreči nomenklaturi neživljenjskega. Umetnosti do sedaj še nismo namenili mandata za drugačen svet. Čeprav se je znašla v nezavidljivem položaju, ko se mora za svoj prostor vidnega boriti z raznimi komercialnimi in mnogo bolj agresivnimi oblikami sporočanja, se moramo naučiti in (ponovno) osvojiti večščini gledanja in branja podob, da jo bomo lahko videli in prisluhnili, kaj nam sporoča.

Med realnim in fiktivnim

Nedavno se je zaključil že 17. mednarodni festival uprizoritvenih umetnosti Exponto, ki je tudi v tokratni ediciji ponudil predvsem nenavaden nabor predstav. V središče je, kot smo vajeni, postavil topiko, »rdečo nit« festivala. Tokrat so organizatorji poskušali prevprašati pojem tabuja.

Jasmina Založnik

Omenjeno temo bi zlahka nadomestili s kakšno drugo ali se ji, še bolje, preprosto odpovedali. Saj tisto, kar šteje, ni festivalska »rdeča nit«, temveč kakovost selekcije predstav.

V letošnji izbor se je umestil tudi performativni umetnik Boris Kadin s svojim novim, avtorskim solom *Kriv!* Kadin, ki se v svojih delih posveča predvsem vprašanju pozicije igralca na odru, v tokratni predstavi/predavanju igralca postavi v razmerju do političnega oziroma prevpraša mesto gledališča do družbene stvarnosti.

Kadin za formo svojega nastopa izbere lecture-performans, (umetniško) formo, ki ima v izhodišču posredovalno, edukativno »nalogo«. Omenjena forma ublaži na mestih naivno in površno analizo in kritiko institucije, ki tokrat pritiče Mednarodnemu denarnemu skladu. Izbrana tema nikakor ni novum, temveč lahko izbor označimo kot pragmatičen ter mu brez slabe vesti očitamo aktualizem. Še en produkt znotraj množice, ki inspiracijo išče v neoliberalizmu in razkrivanju političnih intrig njegovih osrednjih protagonistov.

Formatu predstave – predavanja se prilega tudi minimalistična scenografija; za mizo sedeči performer, na njej prenosni računalnik, povezan s projektorjem, ki seva na projekcijsko platno v ozadju, sveženj listov, šatulja. Predavateljska/govorniška pozicija *par excellence*. In prav takšen je tudi izbor diskurza, ki bi ga lahko bolj kot z umetniškim primerjali s (slabim) populistično-političnim. Nizanje elementarnih zgodovinskih primerov (od grške demokracije preko vietnamske vojne do predstavitev povezav med političnimi veljaki) vodi k srčiki problema, ki jo Kadin pripiše Mednarodnemu denarnemu skladu in epilogom o krivdi dotičnega.

Omenjena jasnost je postavljena ne le v okvir predstave, temveč široko zeva iz samega naslova, zapisanega v velelniški obliki – KRIV! Velelna oblika

ne pušča prostora za odločanje, temveč sama določi pozicijo gledalca/poslušalca/nagovorjenega in s tem razkrije paradoks demokracije.

V središču predavanja je, kot že rečeno, Mednarodni denarni sklad, korporacija, v katero je vključenih kar 187 držav. S spletne strani razbiramo njeno poslanstvo – spodbujanje finančnega sodelovanja na globalni ravni, spodbujanje mednarodne trgovine, zagotavljanje finančne stabilnosti držav članic ipd., ki pa je, kot je tudi predvideno, potrebno postaviti pod vprašaj. Izkušnje nas učijo, da so pompozne, neproblematične in pozitivistično usmerjene predstavitve izkrivljena podoba realnosti, potrebna postavitve pod drobnogled. Omenjeno analizo namesto nas naredi performer, ki z retoričnimi vprašanji in brskanjem po svetovnem spletu razkriva mnogim nove in nepoznane informacije. Med drugim »spoznamo« krivce stanja stvari, upravljavca naših usod – nasmejanega, zadovoljnega in samozvestnega generalnega direktorja

Mednarodnega denarnega sklada, Dominiquea Strauss-Kahna, ki se na stolčku bohota že od leta 1997. Mož, ki brez zadržka izraža prepričanje v skorajšnji konec gospodarske krize in s tem spodbuja tveganje v naložbah, dvig produkcije, posledično pa seveda tudi dvig lastnega izkupička. Moža, katerega odločitev mediji ne spremljajo, prav zaradi odmaknjenosti od oči javnosti in pomembnosti položaja, ki ga zaseda (nenazadnje prav Mednarodni denarni sklad posredno razpolaga z usodo vseh nas), poskuša Kadin v skoraj enournem predavanju – performansu razgaliti. Plast za plastjo, klik za klikom razkriva (kočljive) podatke, imena, tabele, povezave – bit korporacije. Hkrati pa se z odmiki in lucidnim izborom dodatnih dejstev in primerov, predvsem zgodbo nekdanjega ekonomskega hitmana Johna Perkinsa, razkriva še druga plat svetovnega spleta – filtriranje in manipulacija, ki ju z nizanjem in primeri lahko dosežemo. Kadin s sklepnim dejanjem, pozivom občinstva k opredelitvi, dokaže, da

ima narator/retorik moč vodenja in zapeljevanja. Generalnega direktorja Strauss-Kahna in njegove pajdaše spozna/-mo za krivca gospodarskega genocida nad Hrvaško in preko nje tudi nad drugimi državami drugega in tretjega sveta.

Koliko moči ima agora oziroma v našem primeru gledališče danes in kaj prinese omenjeni prispevek k posegu v realno? Je dovolj, da avtor obtožbo, izid glasovanja prisotnih (ljudstva – gledalcev) posreduje preko elektronske pošte dotičnemu?

Končni efekt je, žal, le izpraznjeno ravnodušje, ki mu lahko očitamo nedovršen nastop, površno analizo in premalo drzen preobrat. Prav te bi pričakovali tudi zato, ker se Kadinov projekt umešča v cikel performansov *Vie negative*, ki poskuša performans obravnavati kot kompleksen pretok stališč, pričakovanj, sodb, zaključkov, vednosti in nevednosti, ki sprožajo racionalne, iracionalne in čustvene odzive gledalca in poskrbijo za to, da z njihovih predstav ne odhajajo brezbrizno.

Utrinek iz predstave *Kriv!*

Foto: Marcandrea

Mesta brez festivalov

Konec avgusta je v Novi Gorici potekal prvi poletni FestivalGo. Delavnice, filmi, koncerti, program za otroke in okrogla miza so sestavljali tridnevni kulturni program v središču severnoprimske prestolnice. Za omizje z naslovom »Nova Gorica, mesto dogodkov: Kako in kdaj« v sejni sobi mestne občine Nova Gorica so sedli novogoriški organizatorji in kulturni producenti, (ne)vladniki in druga zainteresirana javnost. V skoraj dveh urah pogovora se je veliko slišalo o njihovih izkušnjah in dilemah. Mnenja o kulturni ponudbi in nasploh o vlogi Nove Gorice v primorskem, obmejnem, slovenskem in mednarodnem kulturnem prostoru so se kresala z glavnim vprašanjem debate, kako razbiti novogoriško apatijo.

»Vse je odvisno od vas! Od vas je odvisno, kakšen bo festival, ali bo trajal vse štiri letne čase ali le enega, ali bo to samo glasba ali kaj več. Občina je stavba, ki ima spodaj vrata. Občina vam nikdar ne bo nič rekla in vam ne bo predpisala, kakšen naj bo festival. Vi morate priti in se fajtati zanj. Goreti za to. Denar je in denar bo,« je povedal na koncu okrogle mize Vladimir Peruničič, načelnik oddelka za družbene dejavnosti na Mestni občini Nova Gorica. Besede birokrata, kot se je sam predstavil, so hitro sprožile reakcijo prisotnih, ki so se zavzeli za boljšo medsebojno koordinacijo in se izrekli za oblikovanje telesa za lažje izvajanje pritiska na občinsko politiko in njene svetnike. Ob angažiranem zaključku je ostalo v zraku še skeptično vprašanje, ali ima mesto na čelu z občinskimi ljudmi sploh kakšno kulturno vizijo.

FestivalGo je eden izmed

poletnih festival, ki ga je naročila in financirala mestna občina. Takšnih primerov je bilo letos kar nekaj. Zaradi letošnjih občinskih volitev? Prepričan sem, da drugo leto ne bo takšnega števila dogodkov po slovenskih mestih in krajih, pa še sredi hude krize bomo.

Pomen festivalov se je v zadnjih dvajsetih letih povsem razosebil. Hiperinflacija brezplačnih »sejmov«, ki ponujajo nekaj za vsakogar, podpihuje apatičnost in potrošništvo, ne ponudi socialnega označevalca, s katerim bi se občinstvo identificiralo. Prekomerno število festivalov brez obraza kulturni utrip mesta izčrpa, ne pa poživlja. Vizije mestnih kulturnih politik bi morale biti predvsem zagovarjanje celoletne ponudbe, ne pa zagledanost v enkratne in enormne festivale brez identitete.

Čas je, da definiramo, kaj sploh je festival. Programska profiliranost, časovna kontinuiteta in prostorska določljivost bi morali biti glavni in osnovni kriteriji – označevalci za festival, ki deklarirajo njegov smisel, ki zaradi svoje specifičnosti dobi konotacijo, s katero povezujemo mesto ali kraj: Ljutomer povezujemo z Grossmanom, Cerkno z jazz festivalom, Ruše s Kantfestom, Tolmin s Sajeto in Metal Campom, Koper s Kopergroundom, FV festival in Drugo godbo z Ljubljano, No Border Jam, Lent in Garage Explosion z Mariborom. Zадnji tak označevalec je Maribor, s katerim stopa na mariborsko sceno svobodna improvizacija. Tudi odprta vrata Udarnika so detajl v tem mestnem živ-žavu. Takšne reči delajo mesto, ne pa festivali! Eksplozija kulture že odmeva. Kje je publika, pa je drugo vprašanje ...

INCURABILI

Whenever You're Ready

Založba RŠ, 2010

Ta dva moža nista s tega konca sveta. Čudaka, ki ju naše rockovsko podtalje dobro pozna, segata čez rob. Njuno mesto ni Ljubljana, ampak kočja strica Toma nekje ob Mississippiju. Njuni dialogi, surove orglice in ves hrup so šarmantno štorasti in namensko primitivni. Norčava in neukročena s prašnim zaporniškim bluesom ter oborožena s psiho-kitarskimi frenetičnimi rifi stopata proti transu norosti.

NO RULES

Homesick Blues

Subkulturni azil, 2010

Če imajo Srbi Partibrejkers, Hrvati Majke, Slovenci pa Res Nulius, imajo v Bosni No Rules. S tretjo ploščo se ta misel še bolj utrdi. V zlatem sedlu južnjaško navdahnjenega rocka jaha ta skupina iz Tuzle naprej. V maniri dobrih učencev stare šole rokenrola se rokujejo Hooker, Dr. Feelgood, Rory Gallagher, Chumphy in še kdo, brez katerih rokenrol ne bi bil to, kar je. Zvesto in brez kompromisov.

NUDE

Live

ZKP RTV Slovenija, 2010

Še vedno največ velja glasba v živo. Na odru se dokažejo skupine. To potrjujejo koncertni albumi. Z živo ploščo povsem preseneti skupina Nude. Dobro oddelan koncert v studiu 14 nacionalnega radia odlikujejo izvedbena discipliniranost, igrivost in predvsem gorečnost zasedbe. Brez pretiravanj, Nude so pokazali največ doslej. Predstavijo nam nov, še neviden obraz. Ob takšni plošči se uho naoistri in poteši.

SPOCK STUDIOS

Ø 120 mm

Cheap Tunes, 2010

Letošnji klubski maratonec Radia Študent je na sceni že z drugo ploščo. Dvojec iz glasbene družine Cheap Tunes seže čez predvidljive pore elektronske glasbe. Uvodna mrakobna atmosfera se razvije v oster in neprizanesljiv zvočni zid. Odebeljen postpunkovski bas je nepogrešljiv in ne skopari z dramatičnostjo. Shizofreničen krik obupa se skozi celo ploščo staplja s trdo ritmiko za ples. Elektro-rock.

21. Liffe tudi letos ne bo razočaral!

Med desetim in enaindvajsetim novembrom bodo na štirih oziroma petih mestih ponovno predstavljeni velikani sedme umetnosti, pri čem ne bo manjkalo znanih »sekcij« in tudi ne novitet. Poglejmo, s čim natančno nas bo festival razvajal letos.

Aljaž Selinšek

Letos nam bo festival postregel kar z dvanajstim festivalskimi sklopi, ki jim bo kot ponavadi dodan spremljevalni program v obliki pogovorov z gosti, okroglih miz, razstav ipd. Tako si bomo lahko ogledali Perspektive, tekmovalni program za Mobitelovo nagrado Vodomec, Predpremiere, Kralje in kraljice, kjer bodo na ogled nagrajeni filmski vrhunci, sklop Ekstravaganza, ki v obliki nočnega kina prinaša drzne vsebine, poznano Panoramo svetovnega filma, kjer bodo na sporedu festivalski velikani s petih celin, ter Fokus, v okviru katerega bo letos pod drobnogledom berlinska šola oziroma novi nemški val. Posebej zanimiva bo Retrospektiva svetovnega velemešta, kjer bodo vlogo protagonistov prevzele prestolnice, kot so Pariz, London, L. A., Bombay, Moskva itn. Poseben prikaz dela bo letos posvečen dvema avtorjema, in sicer Palestincu Elii Suleimanu in Fili-

pincu Brillantu Mendozi. Letošnja novost bo tudi t. i. Kino integral, kjer bodo predstavljeni kratki eksperimentalni filmi, za najmlajše pa bo znova poskrbel Kinobalon. Razumljivo je, da ima med sklopi vsak svojega izbranca, ampak glede na izbor bi ponovno bilo najlepše zaobjeti celoto.

Poglejmo, v čem se omenjena režiserja odlikujeta. Elia Suleiman je gotovo najbolje poznan po svojem drugem celovečernem filmu *Yadon ilaheyya* (*Divine Interventions*, 2002), za katerega je v Cannesu leta 2002 tudi prejel nagrado žirije. V filmu avtor s humornim in romantičnim načinom predstavi težave Palestinec. E. S. (Elia Suleiman) in njegovo (resnično) dekle Manal Khader se morata namreč, ker živita v različnih mestih, dobivati na meji. Slednje obarvano predvsem s situacijskim humorjem predstavi politično zagato, v kateri ceno vsak dan plačuje civilno prebivalstvo.

Civilno prebivalstvo, ki si v resnici želi le in zgolj mirnega in »normalnega« življenja. V prvcu *Segell Ikhtifa* (*Chronicle of a Disappearance*, 1996) režiser spremlja vlogo vračajočega se vojaka. V skladu s tem je film razdeljen na dva dela, prvi prikazuje zaspano eksistenco arabskega dela Nazaretha, drugi pa se z njim ukvarja bolj s politične perspektive. V njem tudi režiser odigra pomembnejšo vlogo povratnika v mesto, ki išče navdih, ampak je priča le identitetni krizi Arabcev, s katero se vsakodnevno ukvarjajo tamkajšnji prebivalci. Lep prikaz nam poda primer Arabke, ki si želi več neodvisnosti in svobode, kot je dovoljeno na tistem delu mesta, kjer živi, ampak ji to onemogoča predsodek prebivalcev židovske strani. Režiser je sodeloval tudi v omnibusu 33 režiserjev z naslovom *To Each His Own Cinema* (2007), kjer je vsak k celoti prispeval tri minute. Težaven položaj Palestin-

cev v Izraelu nam predstavi tudi v zadnjem delu z naslovom *The Time That Remains* (2009). Gre za avtobiografski prikaz kratkih zgodb, ki temelji na dnevniških zapisih režiserjevega očeta. Gre torej za že tretji film, ki raziskuje odnos Izraela do Palestinec. Režiser je posnel tudi tri dokumentarne filme, in sicer *Introduction to the End of an Argument/Intifada - Speaking for Oneself...* *Speaking for Others* (1990), *War and Peace in Vesoul* (1997) ter *Je T'Aime ... Moi Non Plus* (2004). Druga je posnel skupaj z režiserjem Amos Gitaiem, posebej zanimiv pa je, ker spremlja potovanje režiserjev na filmski festival vojne in miru v Vesoulu.

Filipinec Brillante Mendoza pa je svoj prvi film podpisal leta 2005 in jih je do danes posnel že deset. *Masahista* (*The Masseur*, 2005) govori o Iliacu (Choco Martin), maserju v gejevskem klubu, ki se sooča z odraščanjem, težavami s seksualno zrelo, a čustveno odsotno punco ter žalujočo mamo, ki je pravkar izgubila moža, njegovega očeta, ki jih je v želji po alkoholu zapustil. *Teacher* iz leta 2006 govori o osnovnošolki, ki poskuša starejše »občane« ljudstva Aeta poučiti o tem, kako poteka demokratični volilni sistem. Isto leto je posnel tudi *Twilight Dancers*, film o »mačo« plesalcu, ki v želji po oskrbi družine postane seksualni objekt žensk in moških. *Foster Child*, 2007, spremlja štiričlansko družino, ki živi na socialnem robu in je kljub temu izbrana kot krušna družina zapuščenim otrokom, medtem ko čakajo na družino. Homoseksualno obarvan film, ki nekako velja za temelj režiserjevega opusa, je tudi *Phantasy* iz leta 2007. V filmu *Slingshot*, 2007, predstavi zakon ulice v Manili, film *Service* pa dokaže, da marsikatera družina skriva globoke skrivnosti.

★★★★★
"ELIA SULEIMAN HAS THE POLITICAL RIGOUR OF EDWARD SAID AND THE COMIC GENIUS OF BUSTER KEATON"
SUNDAY SANDHILL, THE DAILY TELEGRAPH

★★★★★
TIME OUT

"THE ONLY FILMMAKER BOLD ENOUGH TO TAKE ON THE CONFLICT WITH THE SAVAGE COMEDY IT DESERVES"
JOSHUA ROTHBERG, TIME OUT NEW YORK

"MORDANT HUMOUR... HEARTFELT EMOTION... REMARKABLE BEAUTY AND POWER."
A.D. SCOTT, THE NEW YORK TIMES

CORNICH PICTURES PRESENTS

THE TIME THAT REMAINS

FROM THE DIRECTOR OF DIVINE INTERVENTION

15 (SOME MATERIAL MAY BE OFFENSIVE TO SOME VIEWERS)

A FILM BY ELIA SULEIMAN

IN CINEMAS 28 MAY

A BEAUTIFUL, UNIQUE AND DEEPLY PERSONAL DEPICTION OF PALESTINE SINCE 1948

CAST: ELIA SULEIMAN, TALAH BAKRI, SAMAR QUDHVA, TARIK, SHAWA BAJALI, TARIK QUTBI, ZIYAD ABU HANNA, AND AYMAN ESPARQUE

new wave films www.newwavefilms.co.uk

O inicijacijskih obredih mariborskih mladostnikov na začetku 21. stoletja

Gregor Lozar

Prvič po maturantskem plesu si je Gregor L. oblekel suknjo in z zadovoljstvom ugotovil, da mu po vseh teh letih ni dosti več kot malo premajhna. Skrbno je popravil manšete na srajci in naravnal dvojni kravatni vozel, ki mu ga je nekdanji pokazal oče. Vzel je usnjeno aktovko in še pred sončnim vzhodom sedel na avtobus, ki ga bo pripeljal prav do mestnega središča. Bil je prvi dan njegove brezposelnosti in nihče ne bi mogel reči, da se dolgoleten študij, v enaki meri posvečen tako debelim knjigam kot globokim kozarcem, ni obrestoval. Gregor L. je bil humanist, izučen in pripravljen spoprijeti se z vsemi nevšečnostmi tega sveta. Kot tak je seveda imel natančen načrt današnjega obhoda, ki se je imel začeti na udobnih sedežih z dnevno svetlobo preplavljene banke. Izpiski, ki mu jih je priskrbel živahna gospodična dolgih, kodrastih, rdečih las in temno modrega kostima, naj bi dokazali, da nima nič kaj denarja, prav tako kot je potrdilo o katastrskem dohodku, ki mu ga je v bližnji stavbi dala njena zaspala sestra (tale nekako površno in kar pri pult), pričalo, da tudi ni nikakršen veleposestnik. To se mu je zdelo pošteno in dobro urejeno.

Krajši sprehod skozi oblačno mesto ga je pripeljal do belih in zelenih ion dobro osvetljenih hodnikov zavoda za zaposlovanje, kjer so se mu iz sten nasmihali zadovoljni gradbeni delavci in zavzeti ter blatni vojaki. Čakanje ga zavoljo knjige, ki si jo je prinesel, ni bilo pretežno, čeprav ga je občasno mučil nekakšen sram, morda podoben sramu človeka, ki se med mašo vdaja slastnim mislim o sosedini zadnjici. »Nič zato,« je pomislil, »tega sem vajen že s predavanj,« in mimo bral daje. Po obisku treh ali štirih pisam je zvedel, da bo moral obiskati tečaj, kjer ga bodo naučili pravilno prositi in da bo vse še v redu. S tem se je lahko kar strinjal.

Odpravil se je čez reko, o kateri je zadnje čase prebral kar nekaj dobrih stihov, in že kmalu prispel do centra za socialno delo, ki bi ga najraje označil za mračnijaško dvojčico prejšnje institucije. Stene so bile olivno zelene, razsvetljava precej slabša, po neprežračenih hodnikih pa se je zadrževala prenekatera sumljiva postava. Od nekoliko preveč dišečih deklet in nosečnic z gromozanskimi podočnjaki preko možakarjev, ki so na vsak način hoteli skriti svoje obraze, mimo ostro duhajočih starcev vse do zlatih prstani okrašenih pretepačev; plakati na stenah pa so ponujali učenje slovenskega jezika, zdravljenje alkoholizma in narkomanije ter zavetje varnih hiš, eden pa je opozarjal, kako škodljivo je delo na črno. Tudi tokrat se je zatopil v labirinte, ki jih je spisal Čeh nemškega rodu, ki je bil za povrh še Žid, in čas do trenutka, ko je za 187 evrov mesečne rente podpisal izjavo, da se ni sposoben preživljati sam, je minil, kot bi mignil. Bežno je pomislil, da je to velik trenutek in da zdaj postaja mož, nato pa se odpravil nazaj v center mesta. Že zdavnaj se je navadil, da si najboljše griljaje pusti za na konec in tako je bilo tudi zdaj. Čeprav je moral znova prepešati že prehojeno pot, ga to ni preveč motilo. Pravzaprav mu je bilo kar v nekakšno veselje in hodil je prav počasi, da bi pot do palače z začetka 20. stoletja trajala čim dlje. Časa je imel še dovolj, doslej je dobro opravil, in poigral se je celo z mislijo, da bi si ob poti privoščil še kavo. Premagal se je in tudi stopil je hitreje ter kmalu prispel do stavbe, ki se je uradno imenovala upravna enota, ljubkovalno pa so ji pravili kar občina. Opis tako slavne stavbe je seveda nepotreben, pa tudi prvi postanek, med katerim je poskrbel, da bodo davkoplačevalci dobrohotno poskrbeli tudi za njegovo osnovno zdravstveno zavarovanje, je bil tako hiter, da ni vreden nadaljnje omembe. A pred sobo sto osemnajst je bila gužva. Pa ne zgolj gužva, ampak prava pravcata gneča.

Gregor L. je prikimal in sedel zraven obilne žene, prav na robu človeške množice. Iz aktovke je izvlekel čudovit roman, ki ga je nekako na tretjini dvajsetega stoletja spisal Franz Kafka in nosi ponosni naslov Grad, in se izgubil v skrivnostne zavoje njegovih brezčasnih besed. Seveda je izgubil vsak občutek za čas, a minilo je debelih petdeset strani, preden ga je nek suhoparen možakar prijazno opomnil, da je zdaj na vrsti on. Zbolelo ga je zgolj za trenutek, nato pa je nič manj prijazno odvrnil, da ne, ne, on je prišel sem samo brat. To je nato počel še vse do konca uradnih ur, pri tem pa morda pomislil, da tale brezposelnost sploh ni tako slaba stvar.

Vojna tajna

Lady Justine

Vsi orožarski posli mlade slovenske države ostajajo vojna tajna, njihovi akterji pa ostajajo tajno vidni. Vse težave sveta se začno in končajo pri vojnah. Imamo vse, kar imajo veliki. Nimamo pa tega, kar imajo nepovezani v Nato. Svobode.

Nato standarde vsaka članica prelije sebi v dobro. Pokorno javljamo, da gremo spet Afganistan.

V vojski ni ugovorov.

Slovenska vojska ne sme stavkati, pa zakaj bi?

Če ne razumete več patriotizma, ostanite vsaj patriot.

Problem vsakega najbolj transparentnega vojaškega posla je, da imajo vsi od njega koristi, le vojska ne.

Slovenska politika bo demokratičnejša šele, ko bo prebrala življenjepise velikih diktatorjev.

Bil je velik diktator. Neslavno je končal na pogorišču svoje velike krvave demokracije.

Vsi smo krvavi pod kožo. Tudi politiki.

Naša vlada, žal, varčuje na napačnih koncih in ne zna reči ne konec nepotrebnemu patriotizmu.

Občutek imamo, da vsaj v primeru Afganistana Ameriki nekam lezemo. Tam pa rado smrdi.

Nato standard niso žrtve na vojaških misijah po svetu.

Slovenska vojska je predolgo vztrajala pri opisu del in nalog. Zdaj končno pomaga poplavljenecem.

Nič ni narobe z vojsko, temveč z vojaškimi načeli.

Vsaka načelna zunanja politika države mora postaviti lastno neodvisno načelo.

Hladne vojne ni več. Zdaj imamo potrošniško.

Imamo prvo splošno stavko naše mlade države. Žal med stavkajočimi ni delavcev.

Prilegla bi se tudi zamrznitev političnih govoranc v parlamentu.

Politiki govorijo,

vojaške težave se kopičijo, delavske pravice pa tanjšajo.

Vsaka politika se začne in konča pri denarju.

Če Slovenska politika ne zmore rešiti patriotskega gordijskega vozla, naj odvozi vse misije v Afganistanu. Slovenski vojaki go home.

Tajkunske zgodbe je končno konec, rešilo pa se še vedno ni nič.

Zlom največjega slovenskega tehničnega trgovca terja, da Pahor odločno udari po mizi.

Preživeli smo hude čase, sedaj nas čakajo še hujši.

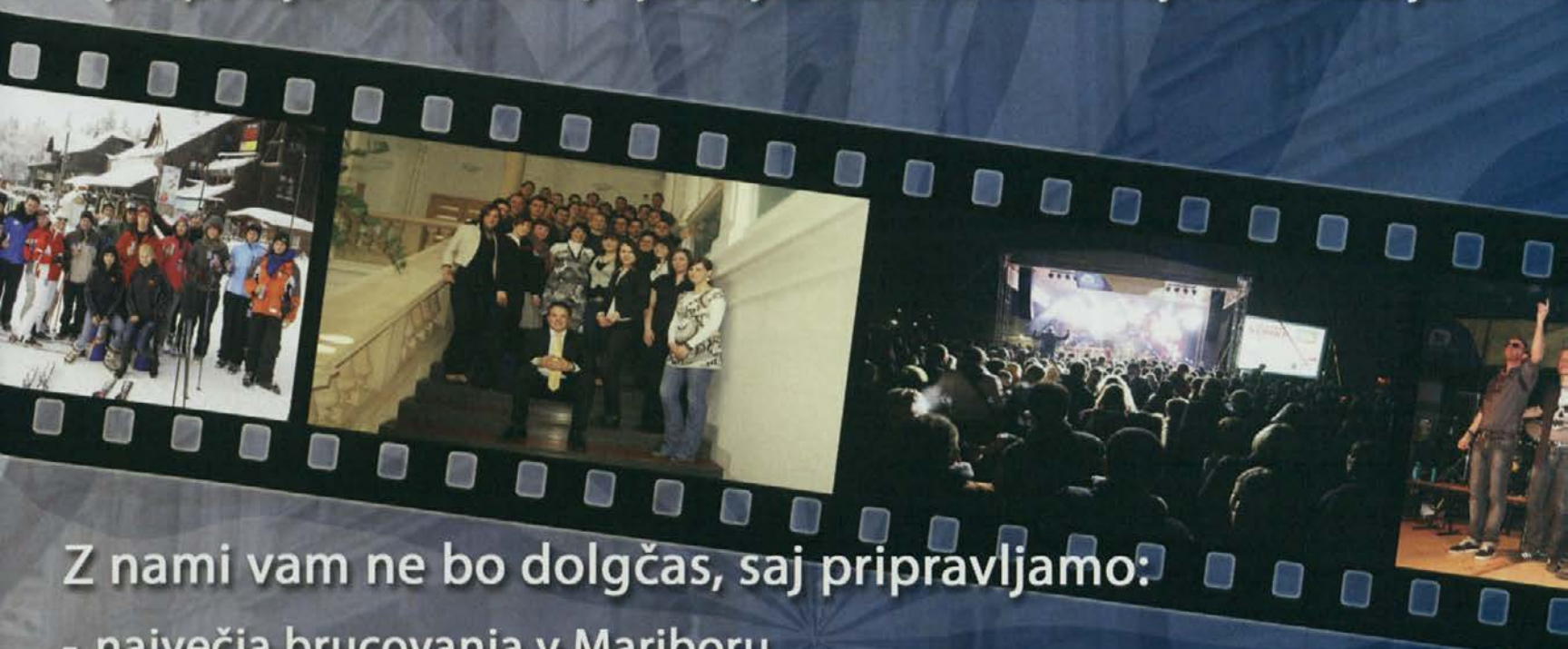
Bogati prostovoljno hujšajo, revni prisilno.

Politika nam obeta boljše čase, medtem ko se trudi poskrbeti predvsem zase.

Študentski svet Univerze v Mariboru

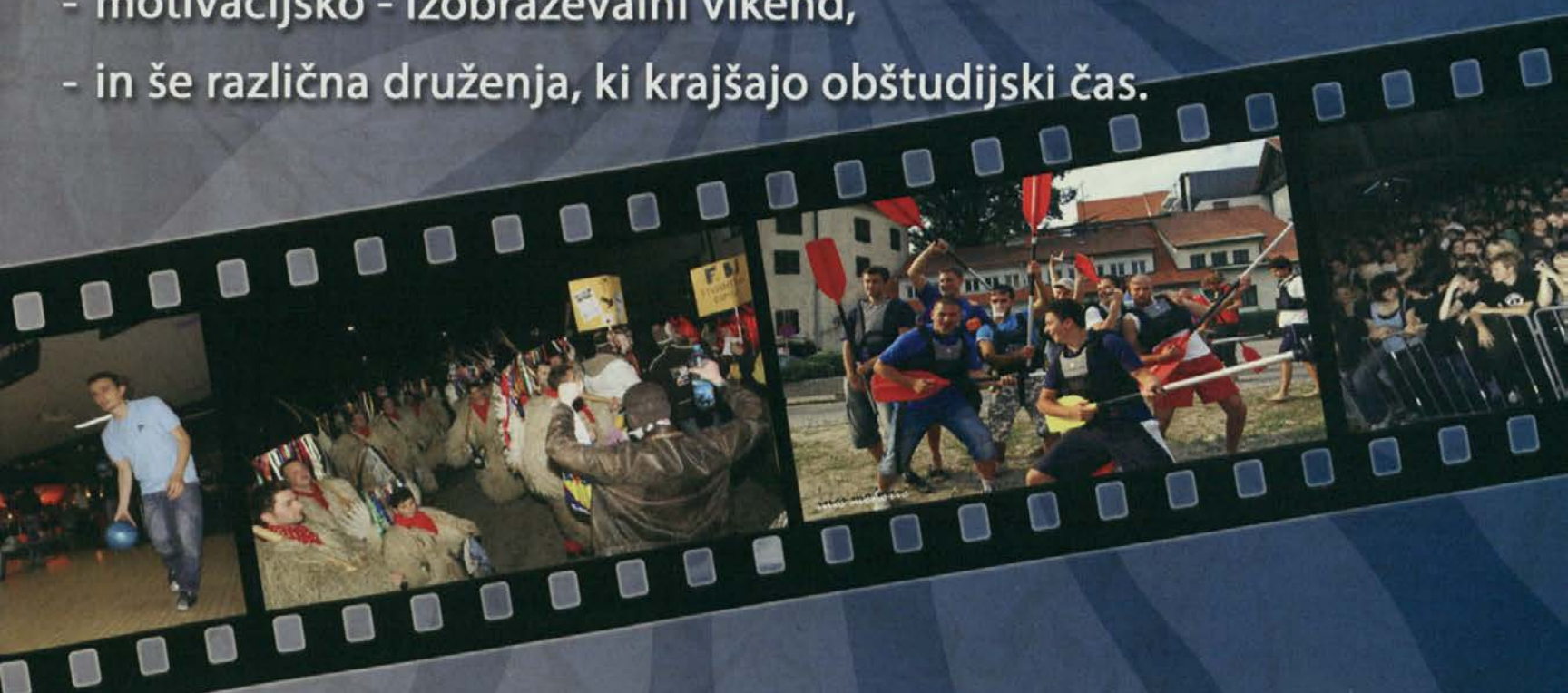
deluje »Od študentov za študente«, kar pomeni, da člani:

- rešujejo problematiko, ki je povezana s študenti,
- se zavzemajo za dobrobit študentov,
- prispevajo k študentu prijaznejšemu in kvalitetnejšemu študiju.

Z nami vam ne bo dolgčas, saj pripravljamo:

- največja brucovanja v Mariboru,
- športna tekmovanja,
- motivacijsko - izobraževalni vikend,
- in še različna druženja, ki krajšajo obštudijski čas.

Študiraj, bodi kritičen in izkoristi obštudijski čas!

Obišči nas na naši spletni strani www.studentskisvet.uni-mb.si
in se nam pridruži na Facebooku, kjer boš izvedel več o nas!

P 6710/5,2010

121000206,10

COBISS

Sončna energija energija prihodnosti

Sončna elektrarna je okolju prijazna.

Sončna elektrarna proizvaja električno energijo, ne da bi onesnaževala okolje.

Investicija
v sončno elektrarno
se povrne v **10.**
letih.

Sončna elektrarna
je donosna finančna naložba.

30 let

je življenjska doba
sončne elektrarne.

Sončno elektrarno lahko gradi vsakdo:
individualna gospodinjstva, podjetniki,
kmetije ...